Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet • THOMAS DE QUINCEY

MİTRA

THOMAS DE QUINCEY

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet

MİTRA

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet

THOMAS DE QUINCEY

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet
Thomas de Quincey

Mitra Yayınları
1. Basım: Mart 2013

Yayın Yönetmeni: **Ali Öztürk**
Çeviren: **Ebru Çalışkan**
Kapak Tasarımı: **Yunus Karaaslan**
Sayfa Tasarımı: **Çelebi Şenel**

ISBN: 978-605-5752-58-3

Baskı ve Cilt: Anadolu Ofset – 0212 567 89 92-93
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/87
Topkapı – İstanbul

© Bu kitabın yayın hakları Mitra Yayınları'na aittir.
Her hakkı saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

© Mitra Yayınları
Selamiali Mah. Şetaret Sok. No: 4/A
Üsküdar / İstanbul
Tel: 0 216 391 91 16
www.mitrayayinlari.com
e-mail: mitra@mitrayayinlari.com

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet

THOMAS DE QUINCEY

Çeviren: **Ebru Çalışkan**

Mitra Yayınları

Blackwood Magazine Editörü'ne

SAYIN BAY,

Cehennem Ateşi Kulübü'nden ve Ahlaksızlığı Destekleme Derneği'nden söz edildiğini duymayan yoktur sanırım. Yanılmıyorsam Erdemi ortadan kaldırmayı hedefleyen bir dernek de Brighton'da kurulmuştu. Gerçi ortadan kaldırılan derneğin kendisi oldu ama üzülerek belirteyim ki, öncekinden çok daha vahşi ve acımasız olan benzeri bir dernek Londra'da halâ varlığını sürdürüyor. Eğilimine bakılacak olursa Cinayeti Teşvik Derneği demek de mümkün; fakat üyelerinin o nazik *euphaemismos** uyarınca Cinayet İşini İyi Bilenler Derneği adını taşıyor. Cinayet konusuna ilgi duyduklarını söylüyorlar; çeşitli kan dökme biçimlerine meraklı, amatör ve ince zevk sahibi kişilermiş; uzun lâfın kısası, cinayete pek bir meraklıymış bunlar. Bir araya gelip Avrupa'nın polis kayıtlarından çıkan bu türden her korkunç olayı, bir resim, heykel ya da başka bir sanat eseriymiş gibi, oturup inceliyor, eleştiriyorlar. Çalışmalarının özünü anlatmaya kalkışacak değilim; zira dernekte geçen yıl yapılan aylık konuşmalardan -aşağıda sunacağım- birini okuyarak çok daha iyi kavrayabilirsiniz bunu. Metin elime tesadüfen, belgelerini halktan gizlemek için aldıkları bütün önlemlere rağmen geçmiştir. Yayımlanması şimdi onları ürkütecek, ama benim istediğim de zaten bu. Zira ben onlara hadlerini, *Bow Caddesi*'ne**

* Bir eylem ya da örneği duruma sertliğinden arındırıp daha elverişli söyleme. ÇN

Londra'da polis mahkemesinin bulunduğu cadde ÇN

başvurarak da bildirebilirdim, ama bu takdirde adlarını ifşa etmek gerekecekti; bunun yerine, bu işi sessizce, kamuoyuna çağrıda bulunarak, yapmayı yeğliyorum; Zira benim erdem yüklü vicdanım, bir Hıristiyan ülkesinde böyle şeyleri rezilce bulur. Hıristiyan bir yazar, pagan bir ülkede dahi, halkın cinayete karşı gösterdiği müsamahanın, kamusal ahlakın en büyük utancı olduğuna dikkat çekmişti. Bu yazar Lactantius idi ve ben konuyu, şu duruma özelikle uygun düşen sözleriyle bağlayacağım: *Quid tam horribile, diyor yazar, tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideo severissimis legibus vita nostra munitur: ideo bella execrabilia sunt. Invenit tamen consuetudo quatenus homicidium sine bello ac sine legibus façiat: et hoc sibi voluptas quod scelus vindicavit. Quod si interesse homicidio sceleris conscientia est, - et eidem facinori spectator obstrictus est cui et admissor; ergo et in his gladiatorum caedibus non minus cruore profunditur qui spectat, quam ille qui facit: nec potest esse immunis a sanguine qui voluit effundi; aut videri non interfecisse, qui interfectori, et favit et proemium postulavit.* "Bir insanın öldürülmesi kadar dehşet verici, iç karartıcı ve çileden çıkarıcı ne vardır?" diyor, "Bu nedenledir ki, bizim için hayat en kesin yasalarla korunmuştur; Savaşlar bu nedenle nefret konusudur. Ancak ne var ki, Roma'da geçerli olan gelenek, yasalara meydan okuyarak, savaştan ayrı özel bir cinayet işlemeye izin verme biçimi bulmuş; artık zevke yönelik istekler (voluptas)* o terk edilmiş suça dair isteklerin aynısı olmuştur." Centilmen Amatörler Derneği bunu bir düşünsün; dikkatlerini özelikle de son cümleye çekiyorum; burada söylenenler o kadar önemli ki, anlamını kendi dilimizde ifade etmeye çalışacağım: "Şimdi, sırf bir cinayetin işlendiği yerde hazır bulunmak dahi insanı suç ortağı

* Zevk ÇN

yapıyorsa -olanları izlemek bile bizi faille aynı suça ortak ediyorsa-, bundan zorunlu olarak çıkan sonuç şudur ki, arenalarda işlenen bu cinayetlerde, öldürücü vuruşu yapan el, hiçbir şey yapmadan onu seyredenin elinden daha fazla kana bulanmış değildir; kan dökülmesini tasvip eden kişi ne o kandan arınmış olur, ne de katili alkışlayarak, ona ödüller verilmesini isteyerek cinayete katılmış sayılmaktan başka bir gözle görülebilir." Londra'nın Centilmen Amatörlerinin *proemia postulavit** diye suçlandığını henüz duymadım gerçi, ama faaliyetlerinin o yönde olduğuna hiç şüphe yok; ancak *interfectori favit***, derneğin adında bile belirtilmesi bir yana, aşağıda okuyacağınız konuşmanın her satırında açıkça dile geliyor.

X.Y.Z.

* Ödül istediler ÇN
Katili destekledikleri ÇN

KONUŞMA

BAYLAR, komiteniz tarafından, Williams'ın, Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet konuşmasını okumak gibi zorlu bir işle görevlendirilmiş bulunuyorum. Böyle bir görev üç dört yüzyıl önce, söz konusu sanat henüz pek anlaşılamamış ve belli başlı ancak bir iki örnek sergilenmişken kolay bile sayılabilirdi. Ancak meslekten insanların yetkin başyapıtlar çıkardığı bu çağda, bu eserlere yönelik eleştirel eserler bakımından da, halkın en az bu eserlerin aldığı yola eşdeğer bir ilerleme beklemesine şaşırmamalı. Uygulama ile teori *pari passu** gitmelidir, insanlar artık güzel bir cinayette, biri öldürecek öteki ölecek iki ahmaktan -yani bir bıçak, bir para kesesi ve bir de loş sokaktan- daha fazlasının olması gerektiğinin farkına varmaya başladılar. Tasarım, baylar, düzenleme, ışık, gölge, şiir, duyarlılık gibi şeyler şimdi bu tür girişimlerin vazgeçilmez unsurları olarak kabul ediliyor. Bay Williams ideal cinayeti hepimizin gözünde yüceltmiş; dolayısıyla, özel olarak benim görevimin zorluğunu de arttırmış. Aiskhylos ile Milton'un şiirde, Michelangelo'nun resimde yaptığını yapmış, sanatını muazzam bir yücelik noktasına taşımıştır; ayrıca, Bay Wordsworth'un belirttiği gibi, bir anlamda "onun beğenilmesindeki ince zevki de kendisi yaratmış". Sanat tarihini özetleyip ilkelerini eleştirel yönden incelemek, artık işin

* At başı ÇN

erbabıyla Majesteleri'nin mahkeme yargıçlarından epey farklı çapta yargıçlara düşüyor.

Başlamadan önce, derneğimizden amaçları bakımından bir ölçüde ahlâksızlığa meyilliymiş gibi bahsetmeye yeltenen bazı çokbilmiş ikiyüzlüler hakkında bir iki söz söylemek istiyorum. Demek ahlâksızız ha! Tanrı esirgesin, baylar, ne demek istiyor bu adamlar? Ahlaktan yanayım ben, her zaman da öyle olacağım, erdem ya da buna benzer şeyler konusunda da bu böyle; cinayetin uygunsuz -hayli uygunsuz- bir davranış şekli olduğunu (sonu nereye varırsa varsın) kabul ediyorum, her zaman da edeceğim; Cinayet eylemine bulaşan kişinin, kim olursa olsun, düşünme biçiminin çok yanlış, ilkelerinin çok kusurlu ve çarpık olduğunu ısrarla vurgulayacak da değilim; Almanya'nın büyük ahlakçılarından birinin* her iyi insanın görevi olduğunu bildirdiği gibi, kurbanının saklandığı yeri göstererek ona yardım ve destek sağlamak bir yana, yakalanması için bir şilin altı peni bağışta bile bulunurum, ki bu miktar en büyük ahlâkçıların şimdiye dek böyle bir amaç için yaptıkları fedakârlıktan tam on sekiz peni fazladır. Peki bu neyi gösterir? Bu dünyada her şeyin iki kulpu vardır. Örneğin cinayet eylemi (vaaz kürsüsünde ve Old Bailey'de genellikle yapıldığı gibi) ahlâksal kulpundan tutulabilir; ve itiraf edeyim ki, bu onun zayıf tarafıdır; ya da aksine, Almanların deyimiyle estetik açıdan, yani beğeniyle ilişkili olarak da ele alınabilir.

---

* Kant koşulsuz doğruluk konusundaki taleplerini o kadar ileri götürüyor ki, bir kişi katilden kaçan masum bir insanı görürse, katil sorduğu takdirde, doğruyu söyleyerek, masum kişinin ne tarafa gittiğini göstermesinin, bir cinayet işleneceğinden en ufak bir şüphe yokken dahi ödevi olduğunu belirtmiştir. Üstelik Kant, ünlü bir Fransız yazarın, böyle bir öğretinin hararetli bir tartışma anında ağzından kaçmış olabileceğini öne sürmesi üzerine Kant'ın söylediklerini ağırbaşlı tavırlarla gerekçelerini de göstererek, doğruladığını da belirtmek gerekir YN

Bu durumu izah etmek için üç seçkin kişinin, S. T. Coleridge'in, Aristoteles'in, cerrah Bay Howship'in uzmanlığına başvuracağım. S.T.C. ile başlayalım. Yıllar önce bir gece Berners Street'te onunla çay içiyordum (sırası gelmişken, bu kısacık sokak orada eğleşen dâhiler bakımından, boyuna göre bayağı verimli bir yerdir). Masada başkaları da vardı. Çaylı tostlu birtakım dünyevi mütalâa ve mülâhazalar arasında, S.T.C.'in Attika'lı dudaklarından dökülen, Plotinos üstüne bir risaleyi de yudum yudum içiyorduk. Derken, "Yangın var! Yangın var!" şeklinde bir çığlık yükseldi; bunun üzerine hepimiz, usta ile çırakları, Platon ve *hoi peri ton Platona** ile neler olduğuna bakmak için dışarı fırladık. Oxford Caddesi'ndeki bir piyano üreticisinde yangın çıkmıştı; seyre değer bir gösteri olacağa benzediğinden, evvelce kararlaştırılmış bir iş yüzünden olayın kriz aşamasına gelmesinden önce Bay Coleridge'in partisinden ayrılmak zorunda kaldığıma üzülmüştüm. Birkaç gün sonra malum Platoncu ev sahibiyle buluştuğumda, olanları hatırlatıp o umut verici gösterinin nasıl sona erdiğini anlatmasını rica ettim. "Ah, efendim, sormayın" dedi, "öyle kötü sonlandı ki, hep bir ağızdan lanet okuduk." Şimdi, Bay Coleridge'in, -kendisi pek işlek bir erdeme sahip olamayacak kadar şişmansa da iyi bir Hıristiyan olduğu su götürmez- evet, ne diyordum, STC'nin bir kundakçı olabileceğini ya da o zavallı piyanocuya ve piyanolarına (birçoğunda fazladan tuşlar da vardı muhakkak) karşı kötü niyet besleyebileceği kimin aklına gelebilir? Tam tersine, bildiğim kadarıyla öyle bir insandır ki kendisi, meziyetlerinin o kadar hararetli biçimde tecrübe edilmesi için epey şişman olmasına karşın, zorunlu kalırsa bir itfaiyeci tulumbasını bile çalıştıracağı konusunda hayatım üzerine bahse girerim. Peki ama o sırada olaylar ne durumdaydı? Hiç

* Platon'un çevresindekiler ÇN

kimsenin birilerinden erdem göstermesini istediği yoktu. İtfaiye araçlarının gelişiyle birlikte ahlak, yerini olduğu gibi sigorta şirketine devretmişti. Böyleyken, beğenilerini tatmin etmek elbette hakkıydı. Çayını bitirmemişti sonuçta. Karşılığında hiçbir şey almayacak mıydı?

Anlattığım koşullarda yangının keyfini çıkarmanın, sonra da, halkta beklenti yaratıp, ardından bu beklentiyi boşa çıkaran her çeşit gösteriye yapılacağı gibi, onu ıslıklamanın, en erdemli kişinin bile hakkı olduğunu iddia ediyorum. Bir başka büyük yazardan alıntı yapacak olursak, ne diyor Stagiroslu? Bir yerde (sanırım Metafizik'in Beşinci Kitabında), *kleptaen teleion* adını verdiği şeyi betimliyor; yani *kusursuz hırsızı.* Bay Howship ise, hazımsızlık hakkında yazdığı bir kitabında, vaktiyle rastlamış olduğu bir ülserden hayranlıkla söz etmekte ve onu "güzel bir ülser" diye nitelemekte hiç sakınca görmemektedir. Şöyle bir düşünürsek, bir hırsızın Aristoteles'e kusursuz bir insan olarak görünebileceğini, ya da Bay Howship'in bir ülsere âşık olabileceğini öne sürecek biri çıkabilir mi? Bir kere, herkesin bildiği gibi, bizzat Aristoteles öylesine ahlâklı bir kişilikti ki, *Nikomakhos'a Etik* kitabını yazmakla yetinmeyip, ayrıca *Magna Moralia,* yani Büyük Ahlâk adlı bir başka kitap daha yazmıştı. Şimdi, ister küçük olsun ister büyük, etikle ilgili kitap yazmış bir insanın hırsıza büsbütün hayran olması mümkün değildir; Bay Howship'e gelince, yine herkes bilir ki o bütün ülserlere savaş açmıştır ve çekiciliklerine hiç kapılmadan onları Middlesex'ten sürmeye çalışmaktadır. Ama şurası da gerçektir ki, kendi başlarına ne kadar kabul edilemez olurlarsa olsunlar, hem bir hırsız hem de bir ülser kendi sınıflarının öteki üyelerine kıyasla sonsuz erdeme sahip olabilir. Her ikisi de kusurdur doğru; ancak, kusurlu olmak bunların aslı ve özü olduğundan, kusurluluklarının büyüklüğü

kusursuzlukları demek olur. *Spartam nactus es, hane exoma** Tomurcuktan "parlak ve olgun goncaya" en güzel katmerli gül çiçekler içinde; dişiliğin tüm ihtişamına bürünmüş gözalıcı bir genç kadın da insan-çiçekler içinde nasıl ideal sayılıyorsa, aynı şekilde Autolykos ya da vaktiyle ünlü olan George Barrington gibi bir hırsız ile, türünün tüm özelliklerini gösteren ve tüm doğal aşamalarından art arda geçen sinsi ve amansız bir *fagedenik ülser* de, kendi türlerinin içinde ve daha az haklı olmayan nedenlerle, ideal sayılmaya lâyıktır. Böylelikle (Bay Coleridge'in Bay Blackwood'la yaptığı o ünlü yazışmasında da gösterdiği gibi), ideal bir hokka takımının tasarlanabilmesi bir yana; bu arada, içinde pek bir şey bulunmayacağını da belirtmeli; çünkü mürekkep hokkası övgüye değer bir şeydir ve toplumun da değerli bir üyesidir. Kusurluluğun kendisinin dahi ideal ya da kusursuz bir halinin olabileceği de tasarlanabilir.

Baylar, bir anda bu kadar felsefe yaptığım için gerçekten özür dilerim; artık uygulamaya geçmeli. Bir cinayet henüz *paulo-post-futurum*** zamanda ise -yani henüz işlenmemişse, kulağımıza işleneceğine dair bir söylenti gelmişse, onu mutlaka ahlak açısından ele almak gerekir. Ama varsayalım ki cinayet işlendi, biz de bu cinayet hakkında *tetelesai**** ya da (Medea'daki üç heceli o sert deyişle) *eirzasai***** diyebiliyoruz; öldürülen zavallı adam acılarından kurtulduğunu, bunu yapan alçak herifin de kimbilir nereye toz olduğunu; öldürülen zavallı adamın acılarından kurtulduğunu, bunu yapan namussuzun da kim bilir nereye kaybolduğunu, son olarak da, kaçmakta olan herifi yakalamak için bacaklarımızı boş yere çalıştırdığımızı varsayalım - "abiit,

---

* "Sparta senin oldu: Şimd süsle onu!" ÇN

Yakın gelecek zaman kipi ÇN

*** Tamamlandı ÇN

**** Yapıldı ÇN

evasit"* vs. öyleyse, diyorum ben, bu durumda erdem ne işe yarar? Ahlâka yeteri kadar ödün (ya da ödül) verilmiş, artık Zevkin, Beğeninin, Güzel Sanatların sırası gelmiştir. Olay üzücüdür hiç kuşkusuz, son derece üzücü; ama artık bunu düzeltemeyiz. Bunun için, kötü bir olaya iyi tarafından bakmaya çalışalım; bu olaydan ahlaki bakımdan herhangi bir şey çıkarmamız mümkün olmayacağı için de, olayı estetik açıdan ele alıp, bu yolla işe yarar bir hale gelip gelmeyeceğine bakalım. Sağduyulu insanın mantığı işte budur. Peki bunun sonucu ne olur? Gözyaşlarımızı dindiririz ve belki de, ahlâk açısından vicdanımızı sarsan ve savunulacak yanı olmayan bir davranışın, Beğeni ilkeleriyle sınanınca gayet üstün nitelikli bir iş ortaya koyduğunu görerek mutlu oluruz. Bu sayede bütün dünya tatmin edilmiş olur; kötü bir rüzgârdan hiç kimseye hayır gelmeyeceğini söyleyen o eski atasözü de doğrulanır; erdeme fazlasıyla dikkat eden amatör ise, aksi, somurtkan görüntüsünü bir yana bırakıp kendine çekidüzen vermeye başlar, her yere neşe hâkim olur. Erdemin devri geçmiştir; bundan böyle onunla hemen hemen aynı şey olan *virtu* (aralarında sadece bir harf fark var ama bu tartışma çıkarmaya elbette değmez) yineliyorum, ile Uzmanlık kendi başlarının çaresine bakacaktır. Bu ilke ışığında, baylar, Kabil'den Bay Thurtall'a dek süren çalışmalarınıza kılavuzluk etmeyi teklif ediyorum. Bu büyük cinayet galerisinde hep birlikte el ele, zevk ve hayranlık içinde, dolaşalım; bu sırada ben de dikkatinizi yararlı eleştiri konularına yöneltmeye çalışayım.

İlk cinayeti hepiniz biliyorsunuz. Hem cinayetin mucidi, hem de bu sanatın babası olarak, Kabil herhalde birinci sınıf bir dâhiydi. Kabil'lerin soyundan gelen herkes dâhiydi gerçi. Tubal Kâbil galiba tüp veya ona benzer bir şey icat etmiş. Fakat

* Gitti bizi terk etti ÇN

o zamanlar, sanatçı ne denli özgün ve dâhi olursa olsun, bütün sanatlar çocukluk dönemlerindeydiler ve dolayısıyla, o insanların işlerini bu bilgi ışığında değerlendirmek gerekir. Tubal'in yaptıkları bile, bugün Sheffield'de pek takdir görmezdi herhalde; haliyle, Kabil'in (büyük Kabil'i kastediyorum) gösterisinin vasat olduğunu söylemekle yakışıksız bir şey yapmış olmayız. Fakat Milton'ın farklı düşündüğü açık. Olayı anlatışına bakılırsa, bu onun en sevdiği cinayet olmalı, zira resim gibi canlı bir etki elde etmek kaygısıyla öyküsünü allayıp pulladığı açıkça belli oluyor:

"... İçin için kızdı buna ve konuşurlarken
Bir taşla vurdu (kardeşine) tam göğsünden
Ki canını aldı bu onun: Habil yere düştü, ölü gibi
Teslim etti ruhunu, kan akarken yarasından..."

Kayıp Cennet, XI

Bu tür etkileri gözden kaçırmayan ressam Richardson, Kayıp Cennet Üzerine Notları'nda (497. sayfa) konuyla ilgili olarak şu gözlemi yapıyor: Kâbil'in" diyor, kardeşinin canını bedeninden (yaygın söylentiye göre) bir taşla vurarak çıkardığı düşünülüyordu; Milton da bu görüşü benimsiyor, ancak olaya bir de ekleme yaparak büyük yara diyor". Burada Milton'unki gayet makul bir eklemedir. Zira, silahın ilkelliği sıcak, kana susamış renklerle canlandırılıp kuvvetlendirilmediğinde, söz konusu eylem sanki bir Polyphemos tarafından, bilgisizce, önceden düşünülmeden, sadece bir koyun kemiği kullanılarak işlenmiş gibi, vahşilerin üslubunun o yalın havasını fazlasıyla yansıtacaktır. Yine de, Ama bu iyileştirmenin benim hoşuma gidişi, Milton'un da bu konuya meraklı bir amatör olduğunu göstermesindendir. Shakespeare'e gelince, şimdiye dek onu aşan kimse olmadı. : VI.

Henry'de cinayete kurban gitmiş Gloucester Dükü, Duncan'ın, Banquo'nun ve diğerlerinin öldürülme sahneleri de bunu yeterince kanıtlıyor.

Sanatın temelleri bir kez atıldıktan sonra, çağlar boyunca hiçbir gelişme göstermeden uyuklamış olduğunu görmek acıklı bir durum. Nitekim, Hıristiyanlığın sonraki dönemlerine dek meydana gelmiş, kutsal olsun olmasın bütün cinayetleri, dikkate değer hiçbir yanlan olmadığı için, atlamak durumundayım. Yunanistan'ın, Perikles döneminde bile, sözünü etmeye değer en küçük bir cinayet eylemi bile gerçekleştirememiş, gerçekleştirdiyse de bu kayda geçmemiş. Romanın ise, hiçbir sanatta, örneğinin kendisine yararlı olamadığı alanlarda başarılı olacak kadar özgün bir dehası yoktu. Aslına bakılacak olursa, Latin dili cinayet fikrini doğru dürüst ifade edemez. "Adam öldürüldü..." - Latincede bu cümle nasıl söylenir? *Interfectus est, interemptus est,** Bu cümle adamın sadece öldürüldüğünü ifade eder; dolayısıyla, ortaçağın Hıristiyan Latincesi, zayıf klasik kavramların hiçbir zaman erişemeyeceği kadar güçlü, yeni bir sözcük ortaya çıkarmak durumundaydı. Gotik çağların öncekinden daha ince olan edebî dili yukarıdaki ifadeler yerine *murdratus est* der. O sıralarda, Yahudi cinayet ekolü, sanatla ilgili o döneme dek bilinenleri canlı tutuyor, yavaş yavaş da Batı dünyasına aktarıyordu. Gerçekten de Yahudi ekolü, her zaman için, hatta karanlık çağlarda bile, Chaucer'ın, yine aynı ekolden çıkma başka bir işi Lady Abbess'in ağzından anlattığı sırada bahsi geçen Lincolnlü Hugh vakasından övgüyle söz etmesinin de gösterdiği gibi, itibarını korumuştur.

Bununla birlikte, bir an için yeniden klasik Antik dünyaya dönecek olursak, Catilina, Clodius ve aynı takımdan başka bazı

---

* Öldürüldü ÇN

kişi- ferin -durum elvermiş olsaydı- birinci sınıf birer sanatçı olabileceklerim kaydetmeden geçemeyeceğim; neresinden bakılırsa bakılsın, kendini beğenmiş ikiyüzlü Cicero, ülkesine bu alanda da kendini göstermek için yakaladığı tek fırsatı kaçırtmakla yazık etmiştir. Hiç kimse, bir cinayetin öznesi olmaya ondan daha uygun olamazdı. Ulu Tanrım! Yatağının altındaki Cethegus'un sesini duysa korkuyla nasıl bağırırdı kim bilir. Onu o halde dinlemek kesinlikle çok eğlenceli olurdu; Ve ben eminim ki, Baylar, kendisini öldürmeye gelen yürekli sanatçıyla karşı karşıya gelmenin onurundan ziyade, bir dolaba, hatta bir *lağıma* sürünerek girmenin *yararından* tercih edeceğinden hiç şüphe duymuyorum.

Karanlık çağlara gelecek olursak (bizim gibi kesin konuşanların bununla kastettiği şey, *par excellence**, onuncu yüzyıl ile onun hemen öncesi ve sonrasıdır), bu çağların, doğaları gereği, kilise mimarisine, vitraya vs olduğu gibi, cinayet sanatına da uygun olma lan gerekiyordu; dolayısıyla, bu dönemin sonlarına doğru bizim sanatın büyük bir ustası çıktı ortaya, Şeyhül-Cebel'i** kastediyorum. O gerçekten de çağına ışık saçan bir kaynaktı; dilimizdeki *assassin**** sözcüğünün ondan geldiğini söylememe gerek yok. Öylesine hevesli bir amatördü ki kendisi, bir keresinde, en sevdiği suikastçılarından biri canına kastettiğinde, adamın yeteneğinden fazlasıyla memnun kalmış, söz konusu sanatçının başarısızlığına bakmaksızın da, adama hemen o an, anne tarafından vârislerine geçmek üzere beylik vererek, üç kuşak boyunca maaş bağlamıştı. Suikast cinayet sanatının ayrıca ele alınması gereken bir dalıdır; ilerde bütün bir

* Eksiksiz biçimde ÇN

Hasan Sabbah ÇN

*** Suikastçı ya da katil ÇN

konuşmayı ona ayırmam da beklenebilir. O zamana kadar, bu sanat dalının kesintili olarak, aralıklarla meydana gelen parlamalar şeklinde gelişmesinin hayli garip olduğuna işaret edeceğim. Düzenli bir yağmur yağmıyor bir türlü, yalnız ara ara sağanaklar boşanıyor. Çağımız, birkaç güzel örneğe sahip olacak kadar şanslıdır; yaklaşık iki yüzyıl önce ise, bu tür cinayetlerden oluşan görkemli bir takımyıldız vardı. Şu beş muhteşem işe özellikle dikkat çektiğimi söylememe gerek yok: Orangeli I. Williams, Fransa Kralı IV. Henry, Buckingham Dükü (bu olayın, British Museum'da çalışan Bay Ellis'in yayımladığı mektuplarda enfes bir biçimde anlatıldığını görebilirsiniz), Gustavus Adolphus ile Wallenstein suikastları. Söz açılmışken, İsveç kralının öldürülmesini birçok yazar, bu arada Harte, kuşkuyla karşılıyor gerçi ama bunlar yanılıyorlar. Kral ayan beyan öldürüldü ve bence bu cinayet, kusursuzluğu bakımından, eşsiz bir yapıt; zira öğle vakti ve de savaş alanında işlendi ki, bu nokta tasarlanıştaki özgünlüğü gösteren bir özellik, hatırlayabildiğim hiçbir başka sanat yapıtında da görülmüyor, özel nedenlere dayalı gizli bir cinayet fikrini, birçok insanın birbirini kırdığı bir boğuşma alanında küçük bir ayraç içine alınmış bir eylem gibi tasarlamak, ince fikirli Hamlet'in trajedi içinde trajedi numarasına benziyor. Gerçekten de, işin uzmanları tüm bu suikastları incelemekle kendilerine epey fayda sağlayabilir. Hepsi de o suikastların örnekleridir. Haklarında şunu da söylemek yanlış olmaz:

*Nocturnâ versatâ manu, versate diurne;**
Özellikle de, *nocturnâ*.

* Onlarla geceleri ilgilenin, gündüzleri ilgilenin ÇN

Bu hükümdar ve devlet adamlarının öldürülmelerinde bizi şaşırtacak hiçbir şey yoktur; önemli değişikliklerin yapılabilmesi çoğu kez onların ölümlerine bağlı olmuştur ve bulundukları yüksek tepelerin üzerinde, gösterişli ve çarpıcı etkiler açlığına tutulmuş her sanatçının hedefi olmaya özellikle elverişli durumdadırlar. Ama bir de, on yedinci yüzyılın erken dönemlerinden bu yana hüküm süren başka bir suikast türü var ki, beni gerçekten de şaşırtıyor; filozoflara yönelik suikasttan kastediyorum. Zira baylar, son iki yüzyılda ortaya çıkmış şöhretli filozoflar ya öldürülmüş, ya da, en azından, cinayete kurban gitmekle burun buruna gelmiştir; O kadar ki, bir adam kendisine filozof diyorsa ve buna karşın hiç canına kastedilmemişse, kafasının bomboş olduğu konusunda içiniz rahat olabilir. Özel olarak Locke'un felsefesi konusunda ise, bu zat boğazım yetmiş iki yıl yanında gezdirdiği halde hiçbir zaman kimsenin onu kesmeye tenezzül etmemiş olmasını ben bu fikrime karşı yanıtlanamaz bir itiraz (böyle bir şey gerekli mi, bilmem) sayıyorum. Bu filozof olayları pek bilinmediği, koşulları çerçevesinde ise iyi kurgulandığı için, genel olarak kendi bilgilerimi ortaya dökmek suretiyle, burada konuyla ilgili bir bölüm açmak istiyorum.

On yedinci yüzyılın ilk büyük filozofu (Bacon'la Galileo'yu dışarıda tutarsak) Descartes'tır; ve eğer bir adamın öldürülmesine ramak kaldığını -ölümün bir parmak yakınına geldiğini- söylemek gerekiyorsa, bu adam işte o adamdır. Baillet'nin *Vie de M. Descartes* adlı eserinde (I. cilt, s. 102- 103) anlattığına göre, olay şöyle olmuş. 1621 yılında, yaklaşık yirmi altı yaşındayken, Descartes her zamanki gibi seyahat ediyormuş (zira bir sırtlan gibi kıpır kıpırmış kendisi); Glückstadt'ta, ya da Hamburg'da Elbe Nehri kıyısına geldiğinde, Doğu Friesland'a gitmek için bir gemiye binmiş: Doğu Friesland'a gitmeyi neden istemiş olabileceği

hiçbir zaman anlaşılamamıştır; kendisi de bu anlaşılmaz durumu göz önüne almış olacak ki Embden'e varır varmaz. Batı Friesland'a doğru yelken açmaya karar vermiş; geç kalmaya tahammülü olmadığı için de, küçük bir yelkenliyle, onu kullanacak birkaç gemici tutmuş. Denize açıldıktan kısa süre sonra, katillerle dolu bir deliğe tıkıldığını keşfetmiş. Mürettebatının, diyor Bay Baillet, o sırada en büyük dertleri boğazını kesmek olan *caniler* olduğunu fark etmiş - üstelik bizim gibi amatörler de değil, baylar, profesyoneller. Ama öykü kısa kesilemeyecek denli eğlenceli - dolayısıyla, öyküyü biyografi yazarının Fransızcasından olduğu gibi aktarayım: "Bay Descartes'ın yanında sadece, Fransızca konuştuğu uşağı vardı. Onun şövalye değil, yabana bir tacir olduğunu düşünen denizciler, yanında para taşıyor olması gerektiği sonucuna vardı. Dolayısıyla, Descartes'ın kesesine hiçbir surette faydası dokunmayacak bir çözüm buldular. Ancak korsanlarla ormanlarda yol kesen soyguncular arasında şu fark vardır ki, ikinciler kurbanlarının canlarını bağışlayabilirler. Birinciler ise, böyle bir durumda, enselenmek tehlikesini göze almadan kurbanlarını sağ esen yeniden kıyıya çıkaramazlar. Bay Descartes'ın mürettebatı da önlemlerini böyle bir tehlikeden sakınacak şekilde alıyordu. Onun uzaklardan gelmiş, ülkede ahbabı bulunmayan bir yabancı olduğunu, olur da ortadan kaybolacak olursa hiç kimsenin, başına neler geldiğini öğrenmeye zahmet etmeyeceğini düşünüyorlardı." Bu Friesland köpeklerinin, bir filozoftan rom fıçısıyımış gibi bahsettiklerini düşünün baylar. "Descartes'ın nazik, sabırlı bir hali olduğunu fark ettiler; yürüyüşündeki yumuşaklık ile sergilediği ince davranışları da göz önünde bulundurunca, onun olsa olsa bir yeniyetme olduğuna kanaat getirerek, canım almanın son derece kolay bir iş olacağı sonucuna vardılar. Uşağıyla konuştuğu dilden başka

dil bilmediğini sandıklarından, bütün bu tartışmayı onun yanıbaşında yapmakta da hiçbir sakınca görmüyorlardı. Sonuçta vardıkları karar, adamı öldürüp denize atmak ve üstünden çıkanları paylaşmak oldu."

Gülüşümü mazur görün, Baylar -ama bu olay ne zaman aklıma gelse gülerim- zira burada iki nokta var ki, bana oldukça tuhaf ve komik geliyor. Biri, Descartes'ın, kendi ölümünü, cenaze törenini, mirasının paylaşımını ve terekesinin yönetimini kapsayan, tiyatro kurallarına tamamen uygun bu dramı duyunca içine düşmüş olması gereken dehşetli panik ya da (Etonluların dediği gibi) dehşet. Ama bu olayla ilgili bana ilkinden daha da komik gelen bir şey var ki, o da, o Friesland'lı av köpekleri 'harekete geçmiş' olsaydı, şimdi kartezyen felsefeye sahip olamayacağımız gerçeği; o olmadan ne yapardık acaba; yazılmasına neden olduğu dünya kadar kitabı göz önüne alırsak, bu sorunun cevabını saygıdeğer sandık üreticilerine bırakıyorum.

Her neyse, biz hikayemize devam edelim. Büyük korkusuna karşın, Descartes dövüşten kaçınmayacağını göstererek bu antikartezyen haydutları ürkütüp sindirmiş. "İşin şakası olmadığını görünce", diyor Bay Baillet, "Bay Descartes bir anda ayağa fırladı; bu alçakların hiç beklemediği sert bir tavır takınarak ve onlara kendi dillerinde seslenerek, kendisine herhangi bir saygısızlıkta bulundukları takdirde hepsini sırayla bir güzel kılıçtan geçirmekle tehdit etti." Doğrusu, baylar, böylesi, onlar gibi önemsiz haydutların hak edeceğinden çok daha onurlu bir şey olurdu - tarlakuşları misali kartezyen bir kılıca geçirilmekten bahsediyorum; dolayısıyla, Bay Descartes verdiği gözdağını hayata geçirip darağacını o haydutlardan mahrum bırakmadığı için memnunum; özellikle de, mürettebatı öldürdükten sonra tekneyi limana getirme ihtimali epey düşük olduğu için; Bu durumda,

olasılıkla sonsuza dek Zuyder Zee'de dolaşır durur, rastladığı gemiciler de onu eve dönüş yolundaki Uçan Hollandalı sanırlardı. "Bay Descartes'ın gösterdiği cesaret", diyor yazar, "bu sefil herifler üzerinde sihirli bir etki yaptı. Pek ani gelen korkulu şaşkınlık kafalarını iyice -ve tabi! kendi yararlarına- karıştırıp basiretlerini bağladı. Böylece filozofu istediği gibi, yani hiç saygısızlık etmeden, yolculuğunun sonuna ulaştırdılar."

Bay Descartes'ın, Sezar'ın kendisini taşıyan yoksul kayıkçıya, *Caesarem vehis et fortunat ejus*,* demesini örnek almak suretiyle, o adamlara, "Köpekler, benim boğazımı kesemezsiniz, zira Descartes ile birlikte felsefesini taşıyorsunuz," diyerek, ellerinden geleni artlarına koymama lan konusunda onlara rahatça meydan okumasının yeterli geleceğini düşünmeniz mümkündür baylar. Vaktiyle bir Alman imparatoru da bu fikirdeymiş ki, top mermilerinin yolu ve menzili dışında kalması için uyarıldığında, "Bana bak, arkadaş! Sen hiç imparator öldüren bir top güllesi duydun mu?" diye karşılık vermiş. İmparator için bir şey diyemem ama bir filozofu yamyassı etmeye gülleden daha azı yetti ve Avrupa'nın bir sonraki büyük filozofu kesinlikle öldürüldü. Bu Spinoza idi.

Onun hakkındaki genel kanının, yatağında öldüğü yolunda olduğunu iyi biliyorum. Belki de sahiden yatağında ölmüştü, ama her ne olursa olsun, kendisi öldürülmüştür; bunu 1731 yılında Brüksel'de, La Vie de Spinosa; par M. Jean Colerus başlığıyla, dostlarından birinin elyazması bir yaşamöyküsünden yaptığı birçok ekle birlikte yayımlanan kitap sayesinde kanıtlayacağım. Spinoza 21 Şubat 1677 tarihinde öldü; o sırada kırk dört yaşına henüz basmıştı. Kendi başına bu nokta bile kuşku uyandırmağa yetiyor; ama M. Jean da zaten elyazması yaşam öyküsünde bazı deyimlerin, ölümün bütünüyle doğal olmadığı

* Sezarla birlikte hazinelerini taşıyorsun ÇN

gibi bir sonucu desteklediğini kabul ediyor. Hollanda gibi nemli bir denizci ülkesinde yaşadığından, Spinoza'nın *grog*, özellikle de o sıralar yeni keşfedilmiş olan *punç** içkisinin müptelası olduğu varsayılabilir. Böyle olabileceğine şüphe yok; ama gerçek şu ki, kendisi öyle biri değildi. Bay Jean onun Yediklerinde ve içtiklerinde aşırıya kaçmayan biri olduğunu söylüyor. Mandrake suyu (s. 140) ve afyon (s. 144) kullandığına dair bazı söylentiler ortalıkta dolaşıyorduysa da, eczacısının faturalarında bu maddelerden hiç birine rastlanmıyor. Dolayısıyla, bu denli kanaatkâr bir yaşam sürdüğüne göre, nasıl olur da henüz kırk dört yaşında doğal bir ölümle ölebilir? Yaşam öyküsünü yazana kulak verelim: "21 Şubat günü, pazar sabahı, ayin vaktinden önce, Spinoza aşağıya indi, ev sahibiyle, evin hanımıyla konuştu."

Dolayısıyla, o saatte, muhtemelen pazar sabahı saat onda, Spinoza'nın hayatta, üstelik gayet iyi durumda olduğunu görüyoruz. Fakat görünen o ki, "Amsterdam'dan bir doktor çağırtmıştı," diyor biyografi yazarı, "kendisini L.M. harfleriyle belirtmekle yetineceğim. Bu L.M., ev halkına yaşlı bir horoz satın almalarım emrettikten sonra, Spinoza öğle yemeğinde et suyuna çorba isteyebilir diye, horozu derhal haşlattı; Spinoza sahiden de çorba istedi, hatta, mal sahibiyle karısı kiliseden döndükten soma, yaşlı horozun etinden de büyük bir iştahla biraz yedi."

"Öğleden sonra, L. M. evde Spinoza ile yalnız kaldı, zira ev halkı tekrar kiliseye gitmişti; döndüklerinde büyük bir şaşkınlıkla,

---

* Sayın Rahip Bay Henry Teonge, C. Knight tarafından yayımlanan Günce'sinde, "1 Haziran 1675. - Üç kâse punç'un (bana göre çok tuhaf bir içki) büyük kısmını içtim", diyor . Bu parçayla ilgili bir notta, Freyer'in Doğu Hindistan Gezileri'ne (1672) de gönderme yapılıyor. Burada, "paunch (Hindistan dilinde 'beş' anlamında) adı verilen, beş maddeden yapılmış, sinirleri uyarıcı bir içki"den söz ediliyor. Bu şekilde yapılmışsa, sanırım tıp adamları buna diapente, dört maddeden yapılmışsa da diatessaron diyorlar. Hiç kuşkusuz, bu içkiyi Saygıdeğer Bay Henry Teonge'un ilgisine sunan da bu İncil'den alınma ad olmalı. YN

Spinoza'nın saat üç sularında, L. M. de yanında olduğu halde, ölmüş olduğunu öğrendiler. L. M. de hemen o akşam, ölen adamla hiç ilgilenmeden, gece gemisiyle Amsterdam'a hareket etti." Büyük olasılıkla kendi küçük ücretinin ödenip ödenmediğine de fazla aldırış etmemiştir. "Bir düka altınıyla küçük bir miktar gümüşü ve ayrıca gümüş saplı bir bıçağı aldığı gibi savuşup gittiğine göre, besbelli cenazeyle ilgili son görevlere boş vermeye dünden hazırlıklıymış."

Görüyorsunuz beyler, hem cinayet, hem de işleniş biçimi alenen ortada. L.M., Spinoza'yı parası için öldürmüştür. Zavallı S. hasta, zayıf, halsiz bir haldeydi; etrafta hiç kan görülmediğinden, L.M. belli ki Spinoza'yı yere devirip yastıklarla boğmuştu - kaldı ki, zavallı adam o berbat akşam yemeği nedeniyle zaten yan yarıya boğulmuş durumdaydı. Peki ama kimdi bu L.M.? Undley Murray olmasına imkan yok, zira kendisini 1825'te York'ta görmüştüm; hem zaten onun böyle bir şey yapacağını hiç sanmam; en azından kendisi gibi gramerci bir kardeşine. Zira, Baylar, bilirsiniz ki Spinoza da gayet saygıdeğer bir İbranice gramer yazmıştır.

Hobbes -neden, hangi ilke uyarınca, hiçbir zaman anlayamadım- öldürülmedi. On yedinci yüzyılın profesyonelleri böylece çok önemli bir savsaklama veya unutkanlık örneği verdiler, çünkü Hobbes biraz ince ve etsiz butsuz olması dışında, her açıdan çok güzel bir cinayet konusu niteliği taşıyordu. zira parasının olduğunu, direnmek için ise (ne komiktir ki) en ufak bir hakka sahip olmadığım kanıtlayabilirim; çünkü, kendi görüşüne göre, karşı konulamaz güç en yüksek türden hak yaratır; öyle ki, kabiliyetli bir güç sizi öldürmek üzere ortaya çıktığında öldürülmeyi reddetmek, olabilecek en adice isyandır. Yine de, Baylar, her ne kadar öldürülmediyse de, (kendi anlattığına

göre) tam üç kez bu tehlikeyle burun buruna gelmiş olduğunu -işte bu içimize biraz su serpiyor- belirtmekten mutluluk duyuyorum. Birincisi, kendi iddiasına göre, 1640 baharında, kral adına Parlamentoya karşı küçük bir kitapçığı elden ele dolaştırdığı zaman olmuş; gerçi bu yazmayı hiçbir zaman ortaya koyamadı ama dediğine göre, "Majesteleri Parlamentoyu dağıtmasaymış" (mayısta) "kendisinin hayatı tehlikeye girecekmiş". Ancak, parlamentoyu feshetmek hiçbir işe yaramamıştı; zira aynı yılın kasım ayında, Uzun Süreli Parlamento toplandı; bunun üzerine de, öldürülme korkusuna ikinci kez kapılan Hobbes, Fransa'ya kaçtı. Bu olay, kendisinden intikam alınmak üzere krala teslim edilmedikçe, XIV. Louis'nin Kraliçe Anne ile asla barış imzalamayacağına inanan, bu düşünce neticesinde de, denizyoluyla ülkeden kaçan John Dennis'in deliliğine benzemektedir. Hobbes, Fransa'da, boğazını on yıl boyunca gayet iyi korumayı bildi; fakat bu sürenin sonunda, Cromwell'in gönlünü yapmak suretiyle Leviathan'ı yayımladı. İhtiyar ödlek şimdi üçüncü kez dehşetli bir korkuya düşmüştü; Atlıların La Haye'de ve Madrid'de Parlamento'nun elçilerine nasıl "hizmet" ettiklerini hatırlıyor ve bunların kılıçlarını sürekli olarak boğazında hissediyordu. O kendine özgü yarım yamalak Latincesiyle şöyle diyor:

"Tum venit in men tem mihi Dorislaus et Ascham;
*Tanquam proscnpto terror ubique aderat.**

Bunun üzerine, anayurdu İngiltere'ye kaçtı. Şimdi, *Leviathan*'ı yazan bir adamın pataklanmayı, *terror ubique aderat!* gibi korkunç bir biçimde biten beş heceli bir mısra yazdığı için de üç

* Derken aklıma Dorislaus ile Ascham geldi;
Korkunun, ölüme atanmış kişi için her yerde olması gibi. ÇN

kez pataklanmayı hak ettiği doğrudur. Ama hiç kimse de, onun pataklanmanın ötesinde bir şeyler hak ettiğini düşünmüş değildir. Kaldı ki, gerçekte, öykünün tamamı Hobbes'un küstahça böbürlenmesinden ibarettir. Zira "bilgili bir kişiye" (matematikçi Wallis'i kastediyor) yazdığı son derece aldatıcı bir mektupta olayı tamamen başka türlü anlatıyor ve (s. 8) "Fransız kilise adamlarıyla kendini güvenlikte hissetmediği için" yurduna kaçtığını söylüyor; yani dinsel inancı yüzünden öldürülmesinin mümkün olduğunu ima ediyor, ki bu gerçekten olağanüstü bir şaka olurdu; yani Tom'un dinsel nedenlerle odun yığınına çıkarılıp direğe bağlanması yani. Tüm bunlar palavra olsun olmasın, Hobbes'un hayatının sonuna dek birinin gelip kendisini öldüreceğinden korktuğu kesindir. Anlatacağım öykü kanıtlı yor bunu: Bir el yazmasından alınmış olmasa da (Bay Coleridge'in dediği gibi) bir elyazması kadar sağlam bir öyküdür; zira artık tamamen unutulmuş bir kitaptan, yani (Hobbes'un ölümünden yaklaşık on yıl önce yayımlanan) Bay Hobbes'un inancının incelenmesi, Kendisiyle Bir İlahiyat öğrencim Arasında Yapılan Görüşmeden alınmıştır. Kitapta yazar adı yok ama Tennison tarafından yazıldığı biliniyor; bu kişi aşağı yukarı otuz yıl sonra Tillotson'un ardından Canterbury Başpiskoposu olan aynı kişidir. Kitabın girişindeki öykü şöyle başlıyor: "Bilicinin biri (herhalde Tennison'un kendisi olacak) adanın çeşitli bölgelerinde, bir ay sürecek yıllık turuna çıkmış". İşte bu gezilerin birinde (1670), söz konusu kişinin, kısmen Hobbes'un betimlemelerinin de etkisiyle, Derbyshire'da Peak adlı yere de yolu düşmüş. Oraya kadar gitmişken, Buxton'a gitmezlik edememiş; tam oraya varmışken de, aralarında, oraya muhtemelen Chattsworth'ten at üzerinde gelmiş olan Bay Hobbes'un ta kendisi olan uzun boylu, zayıf birinin de bulunduğu, hanın kapısında atlarından inmekte olan

bir grup beyefendiye rastlama şansına nail olmuş. Görülmeye değer bir şeylerin peşindeyken bu kadar esaslı bir manzarayla karşılaşan bir gezgin, can sıkıcı biri gibi davranmaktan kendini alamaz elbette. Bu plan için gayet mutlu bir rastlantıyla, Hobbes'un arkadaşlarından ikisi tam o sırada ivedilikle bir yere çağrılmış. Böylece, "bilicimiz" Buxton'daki ikametinin geri kalan kısmında *Leviathan*'a tek başına el koyabilmiş ve akşam onunla çene çalmak onuruna erişmiş. Anlaşıldığına göre, başlangıçta Hobbes oldukça çekingenlik ve soğukluk göstermiş, çünkü bilicilerden ürküyormuş. Fakat yavaş yavaş bundan sıyrılıp arkadaş canlısı, eğlenceli biri haline gelmiş; sonunda, birlikte kaplıcaya gitmeye karar vermişler. Tennison'ın, Leviathan'la aynı sularda oynamayı nasıl göze aldığını bir türlü açıklayamıyorum; ama almış işte: Hobbes herhalde tepeler kadar yaşlı olmasına rağmen, iki yunus gibi sıçrayıp durmuşlar suda; "Yüzmeye ve dalıp çıkmaya ara verdiklerinde, Antik çağın banyolarına ve sıcak su kaynaklarının kökenlerine ilişkin çeşitli konulardan lâfladılar. Böylece bir saat geçirdikten sonra banyodan çıktılar; kurulanıp giyindiler ve kaldıkları hanın verebileceği en iyi akşam yemeğini beklemek üzere sofraya oturdular; *Deipriosophistae* gibi serinlemek, kafaları çekmekten çok akılları yürütmek niyetindeydiler. Ne var ki, bu masum niyetlerini gerçekleştirmekteyken, handa bulunan daha kaba kişilerden birkaçının çıkardığı kısa süren küçük bir kavgacık rahatlarını biraz bozdu, sohbetlerine ara verdirdi. İyi de, neden rahatları bozulmuştu ki bayların? Yaşlı bir filozofa layık olan, barışla ahenge karşı duyulan o iyi niyetli önyargısız sevgi nedeniyle diye düşüneceksiniz kuşkusuz. Ama dinleyin: "Bir süre kafasını toparlayamadı; fakat iki üç kez dikkatli, yani kaygılı, bir tonla, kendi kendine anlatırmış gibi, Sextus Roscius'un *Balneae Palatinae* yakınında akşam

yemeğinden sonra nasıl öldürüldüğünü tekrarladı. Cicero'nun Dinsiz Epikür'e ilişkin yargısının kapsamı da işte bu kadar geniştir. Ne demişti onun hakkında: Bütün insanlar arasında yalnız o, en çok küçümsediği şeylerden, yani Ölümden ve Tanrılardan, korkardı". Sırf akşam yemeği vakti olduğu, bir de bir kaplıcanın yakınlarında bulunduğu için, Bay Hobbes, Sextus Roscius'la aynı kaderi paylaşacaktı sanki. Sürekli olarak öldürülme hayalleri kuran bir insan dışında herhangi birine mantıklı gelir mi bu? İngiliz şövalyelerinin, ya da Fransız rahiplerinin hançerlerinden artık korkmayan *Leviathan*, başka bir yüzyıla ait olan bir deri bir kemik, korkuluk gibi haliyle karşılarına çıksa korkudan ödlerini patlatacağı Derbyshire'li birkaç namuslu dangalak arasında bir birahanede çıkan patırtıdan "itibarı nedeniyle korkuyordu."

Malebranche'a gelince, bunu işitmekten herhalde zevk duyacaksınız, o öldürüldü; öldüren de bellidir: Piskopos Berkeley. öykü herkesçe bilinir ama şimdiye dek gerektiği gibi aydınlatılmamıştır. Anlatıldığına göre, Berkeley henüz gençken Paris'e gitmiş ve Peder Malebranche'ı görmek istemiş. Onu hücresinde yemek pişirirken bulmuş. Aşçıların her zaman bir *genus irritabile* oldukları bilinir; yazarlar daha bir öyle. Malebranche ise hem aşçı hem yazar. Aralarında tartışma çıkmış; zaten canı burnunda olan yaşlı Peder daha da kızmış; mutfak ve metafizik kökenli kızgınlıklar karaciğerine vurmuş; adam yatağa düşüp ölmüş. Olayın yaygın versiyonu böyle. "Bütün Danimarka'yı düpedüz aldattılar." Gerçek şu ki (Papa'nın da belirttiği gibi) 'göğün altındaki tüm enlemlere sahip olan Berkeley'e verilen önem nedeniyle olay hasır altı edildi, yoksa, yaşlı Fransız'ın huysuzluğu nedeniyle öfkelenen Berkeley'in ona aynı şekilde karşılık verdiği bilinmiyor değildi, sonunda kapışmaya başladılar.

Malebranche ilk rauntta yere yıkıldı; Adamın kendini beğenmiş tavırlarından eser kalmamıştı; kaldı ki, teslim olması da ihtimal dahilindeydi; ama Berkeley'in kanı beynine sıçramıştı artık, yaşlı Fransız'ın, Nadir Nedenler doktrinini geri çekmesi konusunda ısrar ediyordu. Fransız ise, böyle bir şey yapmayacak kadar kibirliydi; sonunda, genç İrlandalı'nın tez canlılığına, biraz da kendi saçma inadı yüzünden, kurban gitti.

İnsan, *daha ziyade* Malebranche'tan her bakımdan üstün olan Leibniz'in öldürülmüş olması gerektiğini düşünebilir; ama öyle değildir. ama öyle olmadı. Sanırım bu unutulma ona battı ve kendini, içinde ömrünü geçirdiği güvenlik ortamı yüzünden aşağılanmış hissetti. Yaşamının son dönemindeki davranışlarım ben başka türlü açıklayamıyorum: o yıllarda cimrileştikçe cimrileşti, çok miktarda altın biriktirdi ve üstelik bunları kendi evinde sakladı. O sırada Viyana'daydı ve orada öldü. Boğazına ilişkin duyduğu derin kaygıları anlatan mektuplar hâlâ elimizdedir. Ama canına hiç olmazsa kastedilmesi özlemi o kadar güçlüydü ki, tehlikeden hiç çekinmiyordu. Yalanlarda ölen, Birmingham'dan çıkma bir İngiliz vaiz -Dr. Parr- aynı durumda daha bencilce bir yola başvurdu. Büyük miktarda altın, gümüş tabak toplamış, bir süre boyunca da bunları Hatton papaz evindeki yatak odasında muhafaza etmişti. Ama gün geçtikçe öldürülmekten iyice korkar hale geldiğinden, ki, böyle bir şeye tahammül edemeyeceğini iyi biliyordu (kaldı ki, o tür bir iddiası da yoktu zaten), varım yoğunu olduğu gibi Hatton nalbandına devretti; şüphesiz ki, bir nalbandın öldürülmesinin *cumhuriyetin selameti* için daha hafif bir etki yapacağını düşünmüştü. Fakat bu nokta üzerinde birçok tartışma olduğunu duydum; şimdilerde, iyi bir at nalının yaklaşık olarak iki tam bir çeyrek hastane vaazı ettiği kabul edilmiş gibi görünüyor.

Leibnitz'in, öldürülmemiş olmakla birlikte, kısmen öldürülmekten duyduğu korku, kısmen de öldürülmemekten duyduğu düş kırıklığı yüzünden öldüğü söylenebilir. Öte yandan -bu alanda hiçbir istek belirtmeyen- Kant ise, öldürülme tehlikesiyle, Descartes dışında bildiğimiz bütün insanlardan daha yalandan karşılaşmıştır. Talih cilvelerini böyle ulu orta etrafa savuruyor işte! Olay, sanırım, bu pek büyük adamın imzasız bir yaşam öyküsünde anlatılıyor. Bir aralar Kant, sağlığını korumak için, kent dışındaki bir yolda günde altı millik bir yürüyüş yapmağa başlamış. Bu durum, cinayet işlemek için özel kişisel nedenleri olan bir adamın kulağına gidince, adam gidip yolun Königsberg'den çıktıktan sonraki üçüncü kilometre (daha doğrusu mil) taşında "niyetlisini" beklemeye başlamış; söz konusu kişi de bir posta arabası dakikliğiyle, tam zamanında çıkagelmiş. Tam o sırada bir kaza olmasaymış, Kant ölecekmiş. Her nasılsa, 'ahlak bilimini' göz önünde bulunduran katil, yolda oynarken gördüğü küçük bir çocuğu yaşlı aşkıncıya tercih edivermiş: Katilin bu çocuğu öldürmesi üzerine Kant oradan kaçmış. Almanlar olayı böyle anlatıyor; ama benim fikrim, katilin yaşlı, cansız, kupkuru bir meta fizikçiyi öldürmekle beğeni hususunda pek az şey elde edilebileceğini sezen bir amatör olduğu yönünde; zira o cinayetin, Kant ölüyken mumyaya canlı olduğu zamankinden muhtemelen daha fazla benzeyemeyeceği için, gösterilik bir yanı olmayacaktı.

* * *

Böylece, Baylar, felsefe ile bizim sanatımız arasındaki bağlantıyı zamanın akışı içinde göstermiş oluyorum; bunu yaparken de farkına varmadan kendi çağımıza girmiş olduğumu görüyorum. Bu çağı öncekinden ayn birtakım özelliklerle belirtmek

zahmetine girmeyeceğim, çünkü karakterleri farklı değil. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarla on dokuzuncu yüzyılın şimdiye dek görebildiğimiz bölümü, hep birlikte, cinayetin "Augustus çağı"nı oluşturuyor. On yedinci yüzyılın en güzel eseri, hiç kuşkusuz, Sör Edmondbury Godfrey'in öldürülmesidir, ki bunun hakkında benim görüşüm son derece olumludur. Şu veya bu biçim altında hemen her akıllıca öldürme girişimini renklendirmesi gereken gizem öğesi açısından da yetkindir. Bununla birlikte, dikkat edilmesi gereken nokta, bu çağda cinayet sayısının, en azından bizim kendi sanatçılarımız arasında, çok da yüksek olmadığıdır; bunu, belki de, aydınların himayesinin noksanlığına bağlamalı. *Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Maroues, Granfin Ölüm Raporları Üzerine Gözlemler*'ini (4. baskı, Oxford, 1665) incelediğimizde, on yedinci yüzyılın yirmi yıllık bir kısmında Londra'da ölen 229 bin 250 kişiden sadece seksen altısının cinayete kurban gittiğini öğreniyoruz; yani her yıl gerçekleşen ölümlerin yaklaşık olarak binde dördü. Üzerine bir okul kurulmayacak kadar küçük bir sayı bu, baylar; ayrıca, nicelik bu kadar küçükken, niteliğin birinci sınıf olmasını bekleme hakkına da sahibiz elbette. Belki gerçekten de öyleydi. Ancak, ben yine de o yüzyıldaki en iyi sanatçının, sonraki yüzyılın en iyisine denk olmadığı kanısındayım. Örneğin, Sör Edmondbury Godfrey olayı ne denli övgüye değer olursa olsun (ki onun üstün niteliklerine hiç kimse benim kadar duyarlı olamaz) yine de bunu tasarlanışla, özgünlükle, uygulanışta ataklık ve rahatlık bakımından, Bristol'de Bayan Ruscombe'un öldürülmesiyle aynı düzeye koymaya razı olamıyorum. Bu sayın bayanın öldürülmesi. III. George'un saltanatının genel olarak sanatlara elverişli bir donem ilk yıllarında yer aldı. Kadın College Green'de, bekâr bir hizmetçi kızla birlikte oturuyordu; ki ikisi

de, işçiliğinden bahsetmekte olduğum büyük sanatçı sayesinde kazandıkları dışında, tarihin ilgisini çekecek hiçbir gösterişe sahip değildi. Tüm Bristol halkının uyanıp işine koşturduğu güzel bir sabahta, bir şeylerden şüphelenen komşuları eve zorla girip, Bayan Ruscombe'u yatak odasında, hizmetçisini ise merdivenlerde öldürülmüş olarak buldu: Öğle saatlerinde gerçekleşmişti bu; sadece iki saat önce ise, hem ev sahibesi hem de hizmetçisi canlı olarak görülmüştü. Hatırladığım kadarıyla olay 1764'te olmuştu; demek ki aradan altmış yıldan fazla zaman geçtiği halde, sanatçı hâlâ meydana çıkarılamamış. Olaydan sonra kuşkular iki aday üzerinde toplandı: bir fırıncıyla bir baca temizleyicisi. Fakat bunlardan kuşkulanan sonraki kuşaklar yemliyordu. Hiçbir acemi sanatçı büyük bir kentin göbeğinde ve günün tam ortasında cinayet işlemeli gibi cesur ve atak bir fikir tasarlayamaz. Emin olabilirsiniz ki Baylar, bu eseri gerçekleştiren ne kimsenin tanımadığı bir fırıncıdır ne de adı bile bilinmeyen bir baca temizleyicisi. Ben onun kim olduğunu biliyorum. (Sözün burasında salondan bir uğultu yükseldi, uğultu yavaş yavaş yerini alkışa bıraktı; bunun üzerine konuşman kızardı ve deha büyük bir Coşkuyla konuşmasını sürdürdü.) Tanrı aşkına, baylar, beni yanlış anlamayın; cinayeti işleyen ben değildim. Kendimi, o tür bir başarıya denk görecek kadar kibirli değilimdir; zayıf yeteneklerimi büyüttüğünüze emin olabilirsiniz; Bayan Ruscombe olayı, benim sınırlı yeteneklerimin çok ötesinde kalıyor. Katilin kim olduğunu, adamın otopsisinde bulunan ünlü bir cerrah sayesinde öğrenmiş bulunuyorum. Bu beyefendinin mesleğiyle ilgili bir müzesi vardı ki, müzenin bir köşesinde, dikkat çekecek derecede orantılı bir yüzden alınmış bir kalıp bulunuyordu.

"Bu" dedi cerrah, "ünlü Lancashireli yol kesici haydudun yüzünün kalıbıdır; adam mesleğini komşularından uzun süre,

atının ayaklarına yün çoraplar giydirerek saklamayı başarmıştı; ahırına giden taş döşeli yolda nalların çıkaracağı takırtıyı böylece boğmuş, oluyordu. Yol keserek soygun yapmak suçundan asıldığı sıralarda ben Cruickshank'ın öğrencisiydim; adamın yüzü o kadar olağanüstü bir incelik ve güzellikteydi ki, hocam en kısa zamanda bunu elde etmek uğruna ne parayı ne de baskıyı esirgedi. Şerif yardımcısının işbirliğiyle, ceset ipten yasal süre dolmadan indirildi ve derhal bir arabaya konarak doktora yollandı; öyle ki, Cruickshank'ın evine vardığında tıbben ölmüş değildi. O sıralar benim gibi genç bir öğrenci olan Bay ---, suçluya *öldürücü darbeyi* indirmek onuruna -tabii mahkemenin verdiği hükmü yerine getirmeye de- nail oldu."

Otopsi odasında bulunan beyefendilerin hepsinin bizim gibi amatörler olduğu anlamına da gelebilecek olan bu dikkate değer öykü, epeyce bir süre kafamda dolanıp durdu; günlerden bir gün bu öyküyü Lancashirelı bir hanımefendiye anlatıyordum ki, hanımefendi duydukları üzerine kendisinin de o eşkıyayla aynı sokakta oturmuş olduğunu, Bayan Ruscombe vakasının sorumluluğunu ona yıkacak olan, adamın tüm komşularının kafasında birleştirdiği iki olayı gayet iyi hatırladığım söyledi. Bunların ilki, o cinayetin işlendiği dönemde, adamın iki hafta boyunca ortalıkta görünmemesiydi; Diğeriyse olaydan kısa bir süre sonra haydudun oturduğu mahallenin dolara boğulmasıydı: Bayan Ruscombe'un yaklaşık iki bin dolar biriktirmiş olduğu biliniyordu! Her neyse işte, sanatçı kim olursa olsun, eser onun dehasının kalıcı bir anıtı olarak hâlâ ortada duruyor. Zira bu cinayette kendini gösteren tasarlama ve plan yeteneğinin bıraktığı güçlülük duygusu ve ürküntü o derece etkili olmuştu ki, (1810'da bana söylendiğine göre) o tarihe kadar Bayan Ruscombe'un evine alıcı çıkmamıştı.

Fakat Ruscombe vakasını böyle methettim diye, bu yüzyıla baştan sona yayılmış olağanüstü nitelikteki diğer birçok örneği gözden kaçırdığım sanılmasın. Kaldı ki, Bayan Bland, Kaptan Donnellan ya da Sör Theophihis Boughton vakalarına benzer vakalar hiçbir zaman tarafımdan tasvip edilmeyecektir: Zehirle uğraşanlara yazıklar olsun, derim ben: İtalya'dan o tür iğrenç yenilikler getirmek yerine, o eski dürüst boğaz kesme âdetine bağlı kalsalar olmaz mıydı sanki? Ben bütün bu zehirleme vakalarını, meşru yöntemle kıyaslandıklarında, bir heykelin yanında balmumundan yapılmış bir çalışma, ya da güzel bir Volpato'nun yanında bir litograf baskı olarak kabul ediyorum. Ama bunları bir yana bırakırsak, gayet temiz bir işçilikle icra edilmiş, kimsenin sahiplenmekten utanç duymayacağı türden, kusursuz sanat eserleri de var; önyargısız ve samimî her amatör bunu kabul edecektir. Samimî dedim, dikkat edilirse; zira bu olayları yargılarken oldukça hoşgörülü davranmak, birçok etkeni hesaba katmak gerekiyor. Hiçbir sanatçı eserini tastamam kendi tasarladığı incelikle icra edebileceğinden emin olamaz. Her girişimde can sıkıcı bazı olumsuzluklar mutlaka çıkacaktır; insanlar boğazlarının kesilmesine hiç ses çıkarmadan razı olmayacak, kaçacak, tepinecek, ısıracaklardır. Portre ressamı çoğu kez konusunun aşırı uyuşukluğundan yakınırken, bizim daldaki sanatçı genellikle konusunun fazla canlı ve devingen oluşundan dolayı sorunla karşılaşacaktır. Aynı zamanda, cinayetin deneği heyecanlandırıp rahatsız etmeye yönelik eğilimi, her ne kadar sanatçının hoşuna gitmese de; gizli kalmış yeteneklerin gelişimini desteklemesi nedeniyle, cinayetin genel olarak dünya karşısındaki, gözden kaçırmamamız gereken avantajlarından biridir elbette. Jeremy Taylor, insanların korkunun etkisi altındayken aldıkları sıra dışı mesafeleri hayranlıkla işaret ediyor. Son günlerde

meydana gelen M'Kean'ler vakasında, bunun çarpıcı bir örneği bulunuyordu; o vakadaki çocuk, ölene kadar bir daha hiç atlayamayacağı kadar yüksek bir yerden atlamıştı. Yumruklama, aslına bakılırsa da her çeşit jimnastik hareketinin en parlak türleri üzerine yetenekler, zaman zaman, sanatçılarımıza eşlik eden panik neticesinde de gelişmiştir; Ki bu yetenekler hem sahipleri için hem de onların dost ve arkadaşları için, o ana dek leğenin altında kapalı kalmış, gün ışığına çıkamamıştı. Almanya'dayken öğrendiğim bir olayda, bu olguyu doğrulayan ilginç bir örnek gördüğümü anımsıyorum.

Bir gün Münih dolaylarında atla dolaşırken, yolda önümde giden derneğimiz üyelerinden ünlü bir amatöre rastladım. Açıkça görebileceğiniz nedenlerle adım saklı tutacağım bu saygıdeğer arkadaşımız bana, yalnızca amatörlüğün soğuk ve kısır zevklerin (o uğraşımızı böyle buluyordu) tadına baka baka; biraz da profesyonel olarak uygulama yapmak üzere İngiltere'den ayrılıp Kıta'ya geçtiğini bildirdi. Bu nedenle, polisinin diğer yerlerdekinden daha ağır, daha uyuşuk olduğuna kanaat getirdiği Almanya'ya yerleşmişti. Uygulamacı olarak sahneye ilk çıkışı Mannheim'da olmuştu; benim amatör biraderlerden biri olduğumu bildiği için de, ilk serüvenini, olduğu gibi, çekinmeden anlattı. "Kirada oturduğum evin karşısında," dedi, "bir fırıncı oturuyordu: Biraz cimri olan adam yalnız yaşıyordu. Kireç rengi geniş suratı yüzünden mi, yoksa başka bir nedenle mi, bilmiyorum; ama gerçek şu ki adama kafayı takmış, işe onun boğazıyla başlamaya karar vermiştim - ki, belirtmeden geçemeyeceğim, adam boğazım sürekli olarak, arzularımı hepten azdıracak şekilde, açıkta bırakıyordu. Her akşam saat tam sekizde pencerelerini kapattığını gözlemlemiştim. Bir akşam gene onu gözleyip tam bu işe giriştiği sırada arkasından eve daldım, kapıyı

kapadım ve büyük bir nezaketle kendisine oraya ne yapmağa geldiğimi açıkladım; aynı zamanda hiç direnme göstermemesinin yerinde olacağını, yoksa her ikimiz için hiç de hoş olmayan sonuçlar doğacağını belirttim. Bunları söylerken bir yandan da âletlerimi çıkardım ve işleme başlamaya hazırlandım. Amacımı haber verdiğimde yıldırımla vurulmuş gibi taş kesilen fırıncı bu manzarayı görünce korkunç bir telâşa kapıldı. 'Kendimi öldürtmem ben!' diye avaz avaz bağırmağa başladı. '-Neden kestireceğim (kestireyim demek istiyor)... sevgili boğazcığımı?.' '-Neden mi?- dedim, sadece bir neden söyleyeyim: ekmeklerine şap katıyorsun da ondan! Ama şaplı ya da şapsız (zira bu konuda her türlü tartışmayı daha başlamadan önlemeye kararlıydım), şunu bil ki ben cinayet sanatında virtüözüm ama işin ayrıntılarında biraz tekniğimi geliştirmek arzusundayım ve senin boğazının o geniş yüzeyine tutuldum, onun müşterisi olmağa kararlıyım.' 'Ya öyle mi? dedi, ben sana başka türden bir müşteri bulayım da gör...' Bunları söylerken, boks maçı yapmaya hazırlanır gibi bir tavır takındı. Adamın boks yapacağım düşünmek bana saçma gelmişti. Londralı bir fırıncı ringlerde kendini gösterip, *somun pehlivanı* olarak üne kavuşmuştu ya, nihayetinde genç, hâlâ işe yarar biriydi o: Oysa elli yaşında, tamamen idmansız, devasa bir kuştüyü şilteydi bu adam. Buna rağmen, boks sanatı konusunda usta olan benim karşımda o kadar gözü kara bir savunma çıkardı ki, bazı zamanlarda durumu lehine çevireceğinden, bir amatör olan bendenizin alçak bir fırıncı tarafından öldürülebileceğinden endişe duymaya başladım. Olaya balon! Duyarlı olanlar duyduğum kaygıyı anlayışla karşılayacaktır. Durumun ne kadar ciddi olduğunu, ilk on üç raunt boyunca fırıncının üstün olmasından anlayabilirsiniz. 14. rauntta sağ gözümün üstüne bir yumruk yedim ve gözüm kapandı. Sanırım

bu olay sonunda benim kurtuluşum da oldu, zira içimde kabaran öfke o kadar şiddetliydi ki, bir sonraki rauntla onu izleyen üç raundun hepsinde fırıncıyı devirdim.

"19. Raunt: Fırıncı burnundan soluyarak kalktı; açıkça daha kötü durumdaydı; son dört rauntta yerde yaptığı geometrik hareketlerin kendisine hiç iyi gelmediği belliydi. Gene de, o cenaze suratına göndermeye çalıştığım bir mesajı kesmekte oldukça beceri gösterdi; mesajı gönderirken ayağım kaydı, düştüm.

"20. Raunt: Fırıncı şaşırtıcı bir çeviklikle ayağa fırladı; terden sırılsıklam olduğu düşünülürse, sahiden de bacaklarım çok iyi kullanıp harika bir dövüş çıkarıyordu; ama kendini gösteremiyordu artık, sadece yaşadığı panik nedeniyle dövüşüyordu. Daha fazla dövüşemeyeceği aşikârdı Bu raunt boyunca, epey ustası olduğum zikzak yapma sistemini kullanmayı denedik, sürekli olarak burnuna vurup durdum. Bunu yapma mm nedeni, burnunun çıbanlarla kaplı olmasıydı; böyleyken, sürekli olarak burnuna çalışarak onu sinirlendirmem gerektiğini düşündüm ki, sahiden de başardım bunu.

"Sonraki üç rauntta bizim *somun pehlivanı* buzda yürümeye çalışan bir inek gibi sendeliyordu. Durumun vaziyetini görünce, 24. rauntta kulağına öyle bir şey fısıldadım ki/kurşun yemiş gibi yete yıkıldı. Söylediğim, bir hayat sigortası bürosunda boğazına biçilecek değer hakkındaki kişisel fikrimden başka bir şey değildi. Ama aramızda kalacak bu küçük fısıltı onu o derece etkiledi ki; teri bile suratında dondu; sonraki iki raunt boyunca da onu istediğim gibi evire çevire bir güzel benzettim. 27. raunt için ara istediğimde, kütük gibi yerde yatıyordu."

Bunun üzerine, amatöre, "Amacınıza ulaştığınız kabul edilebilir," dedim. "Haklısınız," dedi nazikçe, "ulaştım, hem biliyor musunuz, manevi açıdan da büyük bir tatmin verdi bu bana,

zira bu şekilde bir taşla iki kuş vurmuş oldum." Kastettiği, fırıncıyı hem patakladığı, hem de öldürdüğüydü. Ama, ne yalan söyleyeyim, ben bu ayrıntıyı görememiştim; zira bana göre, fırıncının kibrinin icabına bakmak için önce yumruklarını, sonra da aletlerini kullanmak zorunda kaldığından, tam tersine, bir kuş öldürmek için iki taş harcaması gerekmişti. Ama adamın düşünce şekli önemli değil. Bu öykünün kıssadan hissesi hayırlıydı; zira akla yatkın herhangi bir öldürülme ihtimali dahilinde, gizli kalmış yetenekler için ne kadar hayret verici uyancılar bulunduğunu göstermekteydi. Kaba ve hantal, yarı kataleptik bir Mannheim'lı fırıncı, sadece bu olasılıktan aldığı esinle, işinin ustası bir İngiliz boksörle tam yirmi yedi raunt dövüşebilmişti. Doğal deha, kendisini öldürmeye gelmiş sanatçının dâhiyane varlığı önünde, bu kadar coşuyor ve yüceliyordu işte!

Doğrusu, Baylar, insan böyle şeyleri duyunca, çoğunluğun cinayetten söz ederken kullandığı aşırı sert ve kınayıcı üslûbu biraz olsun yumuşatmak galiba bir görev oluyor. İnsanların söylediklerine bakılırsa, sanki bütün olumsuzluklar ve kötülükler hep öldürülmekten tarafa toplanmış; öldürülmemekte ise bunlardan hiçbiri yok... Fakat akıllı insanlar başka türlü düşünüyor. "Bir kılıcın acımasız vuruşuyla düşmek", diyor Jeremy Taylor, "hiç kuşkusuz şiddetli bir sıtmadan ölmekten daha az dünyevî bir kötülüktür; ve balta da (buna gemi marangozunun çekicini ve demir küsküyü de ekleyebilirdi) boğazı sıkan ipten çok daha az acı vericidir." Gayet doğru; Piskopos akıllı bir adam ve bir amatör gibi konuşuyor, ki ben öyle olduğundan eminim; başka bir büyük filozof olan Marcus Aurelius da, konu hakkındaki bayağı önyargıları en az bu kadar geride bırakmışta. Kendisi, "Yaşamdan ayrılma zamanının gelip gelmediği üstüne açık bir yargıya varma yetisi; kusursuz bir muhakeme gerektiren yetilerden biridir, der. Hiçbir bilgi bunun kadar nadir olmadığından,

insanlara bu tür bilgi konusunda, karşılıksız olarak, üstelik hiç de küçük olmayan tehlikeleri göze alarak yol gösteren böyle bir kişinin, kuşkusuz epey insan sever biri olması gerekir. Gerçi ben bunları, geleceğin ahlakçılarının uğraşacağı kuramlar olmaları için söylüyorum sadece; bunu yaparken de, çok az insanın insan sever ya da vatansever ilkelerden hareketle cinayet işlediği yolundaki kişisel kanaatimi beyan ediyor, şimdiye dek en az bir kez söylediğim bir şeyi de -yani katillerin büyük çoğunluğunun son derece hatalı kişiler olduğunu- tekrarlıyorum.

Williams'ın cinayetlerine, şimdiye kadar gerçekleştirilmiş bu en yetkin ve kusursuz cinayet başyapıtlarına gelince, bunlardan öyle lâfın gelişi kısaca söz etmeye kendimi yetkili göremem. Bunların güzelliklerini ve üstünlüklerini anlatmağa bütün bir -hattâ bir dizi- konuşmadan daha azı yetmezi Fakat onun eseriyle bağlantılı ilginç bir noktadan bahsetmeden de geçemeyeceğim, zira bu, onun dehasının parlaklığından ceza yargıçlarının gözlerinin iyice kamaşmış olduğunu gösteriyor. Hiç kuşkusuz hepiniz hatırlıyorsunuzdur ki, Williams'ın ilk büyük eserini (Marr'ların öldürülmesi) icra ederken kullandığı âlet bir gemi marangozunun çekiciydi. Bu çekiç John Peterson adlı bir İsveçliye aitti ve onun adının baş harfleriyle damgalıydı. Williams bu aleti Marr'ın evinde bırakmış, alet de sulh yargıçlarının eline geçmişti. Şimdi, baylar, bu baş harfler konusunun halka duyurulmasının Williams'ın hemen tutuklanmasına neden olduğu; ayrıca, duyuru daha önce yapılmış olsaydı, Williams'ın tam on iki gün sonra hayata geçirdiği ikinci büyük çalışmasının önleneceği bir gerçektir. Fakat yargıçlar bu gerçeği o on iki gün boyunca, Williams ikinci eserini tamamlayana dek halktan gizlediler. O ikinci eser sona erdiğinde ise, görünüşe göre Williams'ın üne kavuşmak için yeterince şey yaptığına, ihtişamının bir kazaya

kurban gitmekten çok uzakta olduğuna kanaat getirdiklerinden, bu ayrıntıyı kamuoyuna açıkladılar.

Bay Thurtell olayıyla ilgili olarak ise doğrusu ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Doğal olarak, benden önce bu derneğin başkanlığını yapmış biri hakkında olumlu düşünmeye her bakımdan hazır ve istekliyim; bu kürsüden yaptığı konuşmalara diyecek olmadığını da kabul ediyorum. Fakat, dürüst ve samimi konuşacak olursam, bir sanatçı olarak en önemli çalışmasının fazlaca şişirilmiş olduğunu düşünüyorum. Başlangıçta, bu konuda ben de herkesle birlikte aynı genel coşkuya kapıldığımı kabul ediyorum. Cinayetin açıklandığı sabah Londra'da, Williams zamanından beri gördüğüm en yüksek katılımlı amatörler toplantısı yapılmıştı; 'hiçbir şey işe yaramadığı' için huysuz tavırlarla dudak büküp şikâyet etmeye başlamış yaşlı, yatalak uzmanlar, şimdi seke seke kulüp salonumuza doluşmuştu: O zamanki gibi bir neşeye, herkese hâkim olan o sevecen yüz ifadesine çok az şahit olmuşumdur. Ne yana baksanız el sıkışan, birbirini tebrik eden, akşam için ziyafet verme planlan yapan insanlar görüyordunuz; "Ee? Bu işinizi görür mü?" sözleriyle, "İstediğiniz böyle bir şey miydi?" laflarıyla, "Nihayet tatmin oldunuz mu?" cümleleriyle dolu utkulu meydan okumalardan başka bir şey de duyulmuyordu. Ancak tam o sırada, tahta bacağı ve çatık kaşlarının altındaki alışılmış ters bakışlarıyla salona giren yaşlı kinik amatör L. S.'yi duyunca, hepimiz sustuk. Yerine doğru ilerlerken yol boyunca homurdanıp kekelemesini sürdürdü: "- Düpedüz taklitçilik bu... benim attığım ipuçlarından çalıntı... basbayağı arakçılık! Üstelik üslûbu da Albert Dürer'inki kadar kuru, Fuseli'ninki kadar da sert..." Birçokları bu sözlerin sadece kıskançlıktan ya da genel huysuzluk ve dırdırcılıktan söylendiğini sandılar. Fakat itiraf ederim ki, coşkunluğun ilk parlayışı biraz yatışınca, en dengeli eleştirmenlerin bile Thurtell'in üslûbunda *falsetto* bir yan bulunduğu konusunda

anlaştıklarını gördüm. Gerçek şu ki, kendisinin derneğimizin bir üyesi olması, düşüncelerimizin dostane önyargılar neticesinde taraflı olmasına neden oluyordu; ayrıca kendisi bütün Doğu Londralılarca tanınıyordu ki, bu da ona tüm Londra halkının gözünde, geçici de olsa, sahip olduğu gösteriş merakının sağlayamayacağı bir rağbet kazandırmıştı; çünkü *opinionum commenta delet dies, naturae judicia confirmat.**

Ancak, Thurtell'in, bir adamı bir çift halterle (jimnastik lobutuyla) öldürmesinde yarım kalmış bir tasarım vardı ki, ben buna hayranlık duymuştum; içi asla doldurulamayan, ana hatlarıyla çizilmiş bir taslaktı bu ama bana göre her bakımdan sanatçının başyapıtından üstündü. Kimi amatörlerin bu taslağın böyle tamamlanmamış halde bırakılmasına çok hayıflandığını anımsıyorum ama bu konuda onlarla aynı görüşte olamam; zira özgün sanatçıların skeçlerinde ve ilk atak çizgilerinde çoğu kez, ayrıntılara inilince uçup gidebilecek bir uyum ve rahatlık, bir tutarlılık vardır.

M'Kean'lerin olayını, Thurtell'in o övülen performansından çok daha üstün sayıyorum - her türlü övgüden daha üstün sayıyorum; o vakayla Williams'ın ölümsüz işleri arasındaki ilişki, Aeneas ile İlyada arasındaki ilişkinin aynısıdır.

Sanırım artık cinayet sanatının ilkeleri üstüne birkaç söz söylemenin zamanı da gelmiş bulunuyor; tabii amacım sizlerin uygulamalarınıza değil yargılarınıza çeki düzen vermek. Yaşlı kadınlara ve gazete okuyan kuru kalabalığa sözüm yok. Onlar her şeyden hoşlanırlar, yeter ki yeterince kanlı olsun. Fakat sağduyulu ve duyarlı bir kafa bundan fazla bir şeyler de ister. Dolayısıyla, ilk olarak, cinayet işlemeye uygun insan türünden söz edelim; ikinci olarak, cinayetin nerede; üçüncü olarak da, ne zaman işleneceğine ve diğer bazı önemsiz ayrıntılardan.

---

* Geçen yıllar, hayal gücünün yorumlarını yok eder, doğanın kararlarını ise onaylar ÇN

Cinayete kurban gidecek kişinin iyi bir insan olması gerektiği sanırım ortada; çünkü eğer böyle olmazsa, bu kişinin kendisinin de, tam o anda bir cinayet tasarlıyor olması olasılık dahilindedir. Bu tür 'başa baş' mücadeleler, daha iyi şartlara sahip olaylar ortalıkta yokken kulağa hoş gelse de, gerçekte bir eleştirmenin cinayet olarak adlandırmayacağı türdendir. Dar, karanlık bir sokakta başka biri tarafından öldürülmüş bazı insanlardan (isim vermeyeceğim) bahsedebilirim elbette; buraya kadar hiçbir sorun yok; Fakat olaylara daha yakından bakılınca, öldürülen tarafın, tam o sırada, katilini en azından soymayı ya da -gücü yeterse- cinayeti planladığı anlaşılmıştı. Her ne zaman durum böyleyse ya da böyle olduğu sanılabiliyorsa, elveda sanatın o kendine özgü, eşsiz etkileri! Zira güzel sanatların bir dalı olarak düşünülen cinayetin amacı, Aristoteles'in açıkladığı biçimiyle tragedyanın amacıyla aynıdır: "korku ve acıma duygularıyla yüreği arındırmak", bir kaplanın ötekini parçaladığı yerde, hadi korku olabilir diyelim ama acıma nasıl olabilir, soruyorum size?

Seçilen kişinin herkesçe tanınan biri olmaması gerektiği de açıktır. Sağduyulu hiçbir sanatçı, Abraham Newland'ı öldürmeyi denemez, örneğin. Zira durum şudur: insanlar onun hakkında çok şey okumuş olmasına rağmen kendisini o kadar az insan görmüştür ki, Newland'ın aslında soyut bir fikir olduğuna dair değişmez bir inanç oluşmuştur. Hatta bir keresinde, bir kafede Abraham Newland'la birlikte yemek yediğimden bahsettiğimde, insanların bana sanki Rahip John'la bilardo oynadığımı, ya da Papa'yla kadın meselesi yüzünden takıştığımı iddia etmişim gibi tuhaf tuhaf baktığım hatırlıyorum. Yeri gelmişken, Papa da öldürülmeye en elverişsiz kişilerden biridir; zira Hıristiyanlık âleminin babası olarak o denli her yerde hazır ve nazırdır ama guguk kuşu gibi, o kadar çok işitildiği halde o kadar az görülür ki, sanırım insanların çoğu ona da soyut bir kavram gözüyle bakmaktadır. Ancak,

gene böyle çok tanınmış bir adam "mevsimin bütün özel ve lüks yemeklerinin sunulduğu" şölenler vermeyi Adet edindiği zaman, durum çok farklıdır: onun soyut bir kavram olmaması herkesi hoşnut eder; dolayısıyla onu öldürmekte hiçbir uygunsuzluk veya aykırılık yoktur. Ne var ki, böyle bir adamın öldürülmesi, henüz ele almadığım "suikast" sınıfına girer.

Üçüncü olarak, seçilen kişinin sağlığının yerinde olması gerekir: Zira, böylesi bir eyleme normal şartlar altında dayanamayacak olan hasta birini öldürmek düpedüz barbarlıktır. Bu ilke gereğince, yirmi beş yaşın üzerindeki Doğu Londralılar, o yaştan sonra hazımsızlık çekmeye başlayacakları neredeyse kesin olduğundan, seçilmemelidir. Bir insan o tür yerlerde avlanmak istiyorsa da, hiç değilse bir çifti öldürmelidir; seçilen Doğu Londralıların terzi çıktığı durumlarda ise, katilin, o yerleşik denklem gereği, on sekiz kişiyi öldürmeyi kendine görev edinmesi son derece doğaldır. İşte burada, hasta insanların rahatlığı için gösterilen bu iyiliksever özende, bir güzel sanatın insan üzerindeki alışılagelen olumlu etkisini, yani duyguların nasıl yumuşatılıp inceltildiğini, gözlemleyebilirsiniz. Dünya, Baylar, genel olarak son derece kan düşkünüdür; insanların bir cinayet olayından bütün istedikleri, bol bol kan dökülmesidir; bu açıdan çarpıcı ve göz alıcı bir gösteri onlar için yeterlidir. Fakat kültürlü ve aydın bir *iş ehlinin* beğenisi daha gelişmiş ve incelmiştir; gerek bizim sanatımızdan gerek -iyice ustalaşıldığı takdirde- öteki güzel sanatlardan elde edilen sonuç, yüreğin yumuşaması, insancıllaşmasıdır. Bu o kadar doğrudur ki,

Ingenuas didicisse fideliter artes,
*Emollit mores, nec sinit esse feros.**

* Sanatları öğrenmek karakteri yumuşatır, acımasızlığa izin vermez ÇN

Hümanistliğiyle, iyi kalpliliğiyle tanınan filozof bir arkadaşım, olayın duygusal boyutunu derinleştirmesi açısından, öldürmek için seçilecek kişinin aynı zamanda geçimleri tümüyle kendisine bağlı, küçük çocuklu bir ailesinin olması gerektiğini öne sürmekte. Bunun mantıklı bir nasihat olduğuna şüphe yok. Yine de bu koşul üzerinde fazla ısrarlı değilim. Keskin bir beğeni böyle bir şeyde ısrar edecektir kuşkusuz; ama yine de, seçilen adam ahlak, sağlık gibi bakımlardan itiraz edilemez nitelikteyse, sanatçının alanını daraltıcı bir etki yaratması muhtemel bu tür bir sınırlamaya öyle pek de gıptayla bakmazdım herhalde. Öldürülecek kişiye ilişkin diyeceklerim bu kadar. Zaman, yer ve âletlere gelince, diyeceğim çok şey var ama şu sırada yerim yok. Uygulamacının sağduyusu onu genellikle geceye ve tenha köşelere yöneltmiştir. Ancak, bu kuraldan ayrılmakla birlikte çok güzel sonuçların elde edildiği durumlar da yok değildir. Zamanla ilgili olarak, daha önce sözünü ettiğim Bayan Ruscombe olayı güzel bir istisna oluşturuyor. Hem yer hem de zamanla ilgili olarak da, Edinburgh yıllıklarında (1805 yılı) gene güzel bir istisna var ki, Edinburghlu her çocuk tarafından bilindiği halde, anlaşılmaz bir nedenle, İngiliz amatörleri arasında hakettiği ün payından yoksun bırakılmıştır. Şu banka memurundan söz ediyorum. Adam gündüz vakti, elinde bir para çantasıyla, Avrupa'nın en kalabalık caddelerinden biri olan High Street'te bir köşeyi dönerken öldürülmüştü; katili de bugüne dek yakalanamadı.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
*Singula d um capti circumvectamur amore.**

Şimdi de, baylar, son söz olarak, meslekten bir sanatçı olduğuma dair tüm iddiaları bir kez daha büyük bir ciddiyetle yadsımama izin

* Zaman geçip giderken, bizler söylediğimiz şeylerdeki sevgiyle büyülenmiş, her ayrıntının etrafında dönüyoruz. ÇN

verin. Hayatım boyunca, 1801 yılında, erkek bir kedi üzerinde yaptığım çalışma hariç, hiç cinayet işlemeye kalkmadım; gerçi o olay da benim niyetlendiğimden farklı bir biçimde sonuçlandı. Amacımın kesin bir cinayet olduğunu kabul ediyorum, *"Ben her zaman dinleyici mi olacağım"* dedim, *"bir konuda fikrimi söyleyemeyecek miyim?"* Sonra karanlık bir gece saat birde, bir katilin kötü niyeti yanında hiç şüphesiz zalim bir yüz ifadesiyle, Tom'u aramak için aşağıya indim. Onu bulduğumda, ekmekle başka bazı şeylerin bulunduğu kileri yağmalamakla meşguldü. Şimdi işin rengi değişmişti işte; zira zaman, Hıristiyanların bile patates ekmeği, pirinç ekmeği, yok daha bilmem nelerle idare etmek zorunda kaldıkları genel bir kıtlık zamanı olduğundan, bir koca erkek kedinin o güzelim buğday ekmeğini böyle ziyan etmesi düpedüz ihanetti. Onu öldürmek bir anda vatanseverlik görevi olmuştu. Elimdeki parlayan çeliği kaldırıp sallarken, kendimi Brutus gibi, bir vatanseverler kalabalığından ışıklar saçarak yükselen bir kahraman olarak görüyordum; ve hançeri indirirken,

"Tullius'un adını haykırdım yüksek sesle,
Ve ülkemin atasını selâmladım!"

O zamandan beri, ara sıra bir yaşlı koyunun, bir içi- geçmiş tavuğun ya da bu tür başka "küçük avların" canına kastetmek konusunda aklıma gelip gitmiş olabilecek birtakım fikir ve niyetler, kalbimin derinliklerinde saklı sırlardır. Fakat, sanatın daha yüksek düzeyde uygulamaları için son derece elverişsiz olduğumu itiraf ederim. Dileklerim, hırslarım o kadar yükseklere göz dikemiyor. Hayır, Baylar, Horatius'un dediği gibi,

"Fungar vice cotis, acutum
*Reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi."**

* Öyleyse bir bileğitaşı olurum, keskinleştirse de çeliği, kesemez hiçbir şeyi ÇN

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet Üzerine İkinci Yazı

DOKTOR NORTH,

Siz özgürlükçü bir insansınız. Modern siyasetçilerin ve eğitim tüccarının kullandığı argo anlamda değil de gerçek, klasik anlamıyla bir özgürlükçüsünüz. Hal böyleyken, durumuma hoşgörü ile yaklaşacağınızdan eminim. Ben horgörülmüş bir kişiyim, bilinçli olarak hor görülmüş biri. Ve izninizle, bunun nasıl olduğuna kısaca değineceğim. İftiralarla dolu kopkoyu bir sahne gözlerimizde canlanacak; ama siz, Doktor, her şeyin açıklığa kavuşmasını sağlayacaksınız. Kaşlarınızı uygun makamlara şöyle bir çatmanız, ya da asanızı etraftakilere uyarı anlamında sallamanız bile, beni kamuoyunda aklayacaktır. Oysa şimdilerde söylemesi üzücü ama -iftiracıların hayırsız sanatları sağ olsun- hem bana, hem de bana ait olan şeylere karşı epey düşmanca davranıyor. Dinleyin öyleyse.

Uzun yıllar önce cinayet konusunda bir *dilettante** olarak karşınıza çıktığımı hatırlarsınız. Dilettante demişken, galiba bu biraz fazla iddialı oldu. *İşin ehli*, halk beğenisinin müşkülpesentliğine ve sakatlığına daha uygun düşüyor. Umarım, hiç olmazsa bunda bir kötülük yoktur. İnsan bir cinayetle karşılaşınca,

* Hevesli ÇN

gözlerini, kulaklarım ve anlama yetisini pantolon cebine koymak zorunda değildir. Şayet tamamen komada değilse, bir cinayetin bir diğerinden beğeni açısından daha iyi ya da daha kötü olduğunu görmesi gerekir diye düşünüyorum. Cinayetlerin de, en az heykeller, resimler, oratoryolar, işlenmiş taşlar, oymalarla daha kim bilir nelerde olduğu gibi, ayırıcı küçük özellikleri, değerleri vardır. Karşınızdaki kişinin fazla konuşması ya da fazla büyük kütlelere seslenmesi (fazla konuşma suçlamasını kabul edemem; insan, beğenisini ne kadar geliştirse azdır) sizi kızdırabilir; ama hiç olmazsa düşünmesine izin vermelisiniz, değil mi? Evet, inanır mısınız, bütün komşularımın, yayınladığım o küçük estetik denemeden haberleri olmuş ve tam da aynı zamanda, üyesi olduğum bir kulüp ve başkanlık ettiğim bir yemekli toplantıdan (ki her ikisi de denemeyle aynı mütevazı amaca, yani Majesteleri Kraliçemiz'in uyrukları arasında münasip bir beğeninin yayılmasına yönelikti) haberdar olmaları üzerine, hakkımda olabilecek en barbarca iftiraları atmaya başladılar. Daha açık olmak gerekirse, benim ya da kulübün, ki ikisi de aynı kapıya çıkar, iyi kotarılmış cinayetlere - yakın arkadaşlarımıza dağıttığımız bir tabloda bulunan, cinayetlerdeki bir kusur ya da eksik durumunda devreye girecek olan bir hasar ölçeği uyarınca- para ödülü vermeyi kararlaştırdığımızı söylediler. Şimdi, Doktor, size hem o akşam yemeğiyle, hem de kulüple ilgili tüm gerçekleri anlatacağım; bu sayede, ne kadar kötücül bir dünyada yaşadığımızı göreceksiniz. Ama öncelikle, aramızda kalması koşuluyla, söz konusu meselelerle ilgili asıl düşüncelerimin neler olduğundan bahsedeyim. Ben hayatımda hiç cinayet işlemedim; bunu, bütün dostlarım bilir. Bunu kanıtlamak için pek çok kişinin imzasını taşıyan bir kâğıt bile alabilirim, iş kâğıda kalırsa, pek çok kimsenin bu kadar güçlü bir belge gösterebileceğini pek

sanmam. Benimki herhalde bir kahvaltı masasının örtüsü kadar olurdu. Gerçi kulübün bir üyesi var ki, bir kez, gene bir kulüp gecesinde, el ayak çekildikten sonra, beni, boğazına karşı biraz fazla lâubali davranırken yakaladığını iddia ediyor. Ama dikkat edin, hikâyesini keyfinin yerinde olup olmadığına göre bozup düzerek anlatıyor. Fazla ileri gitmediği zamanlar, beni boğazına yan gözle iştahlı iştahlı bakarken yakaladığını söylemekle yetiniyor. Olanları abartmadığı zamanlarda, güya beni boğazına iştahla bakarken yakaladığını, olaydan sonraki birkaç hafta boyunca epey hüzünlü göründüğümü, sesimin ise, işin erbaplarının incelmiş kulaklarına, kaçırılmış fırsatlara dair hisleri açığa vuruyormuş gibi geldiğini söylemekle tatmin ediyor kendisini - ama adamın bizzat hayal kırıklığına uğramış biri olduğunu; zaman zaman, yanında aletleri olmadan dışarı çıkan bir insanın ne kadar tehlikeli bir ihmalkârlık yaptığından şikayet ettiğini kulüpteki herkes biliyor. Kaldı ki bütün bu olay iki amatör arasında geçmiştir ve böyle durumlarda bu gibi küçük sataşma ve yalancıklar herkesçe normal karşılanır. "Ama", diyeceksiniz, "cinayet işlememişsen bile, bir cinayeti teşvik etmiş, hatta belki de ısmarlamışsındır herhalde." Hayır, şerefim üzerine hayır! Sizi tatmin etmek üzere burada tartışıp kanıtlamak istediğim de zaten buydu. Hakikat şu ki, ben cinayete ilişkin her konuda son derece özel bir adamım; hatta bu alanda incelmişliğimi fazla ileri götürüyor bile olabilirim. Konuyla ilgili duyarlılığımı biraz abartmış olmam da mümkündür üstelik. Stageroslu, gayet yerinde olarak, muhtemelen benim durumumu da göz ardı etmeksizin, erdemi iki aşırı ucun arasına ya da tam ortasına yerleştirmiştir. Altın değerindeki bir ortalama değer, her insanın hedefi olmalıdır kuşkusuz.

Ama söylemesi kolay elbette: En zayıf özelliğim kör merhametim olduğu için, bir kutbunda gereğinden fazla cinayetin, diğerinde ise pek az cinayetin bulunduğu o sabit, ekvatoral çizgiyi tutturmak bana epey zor geliyor. Epey yumuşak bir karakterim var ve hiç bağışlanmaması gereken adamlar benim sayemde affediliyor; bağışlanmak ne kelime, canlarına kasıt bile edilmeden hayatlarını yaşayıp gidiyorlar. Dünya işlerini ben çekip çeviriyor olsaydım, inanıyorum ki yılın bir ucundan öbür ucuna tek bir adam bile öldürülmezdi. Faziletimi ne boyutlara vardırdığımı anlatmak için iki örnek vereceğim size. Bunlardan ilki önemsiz görünebilir; ama darağacına gitmek üzere doğduğu açık olan dahası, söylediklerim onu zapt etmeseydi uzun süre önce oraya gidecek olan yeğenimi tanısaydınız, düşünceniz değişirdi. Kendisi son derece hırslıdır; üstelik, gerçekte benden duydukları hariç konuyla ilgili en ufak bir fikri yokken, cinayet hakkında epey ince beğenili biri olduğuna inanır. Böyle olduğu herkesçe o kadar iyi bilinir ki, kulüp onu, akrabam olduğu için kendisine hoşgörüyle yaklaşılmış olmasına rağmen, iki kez veto etmişti, insanlar bana gelip, "Sayın Başkan, bir akrabanıza hizmet etmek için ne gerekirse yaparız. Ama ne söylenebilir ki? İtibarımızı zedeleyeceğini siz de iyi biliyorsunuz. Eğer onu kulübe kabul etmiş olsaydık, eh, rezil, acımasız bir cinayet haberi alacaktık. Bu ise verdiğimiz karan haklı çıkaracak bir şey. Başımıza ne tür bir iş açardı peki bu? Bunun bir sanatçının *atölyesinden* ziyade mezbahaya layık, utanılacak bir hadise olduğunu siz de bizim kadar iyi biliyorsunuz. Irkıyım bir adamla, panayırdan dönen sarhoş, yapılı bir çiftçiyle karşılaşıverecekti. Epey kan akacaktı; ki bunu da, beğeni, kusursuzluk, manzaranın gruplanması kabilinden değerlendirmemizi bekleyecekti. Hem ayrıca, nasıl bir alet kullanırdı? Eh, büyük ihtimalle bir satırla birkaç kaldırım

taşı: Haliyle, tüm bu *bakış* on dokuzuncu yüzyıla ait nazik bir cerrahtan ziyade, çirkin bir Ogre'yi, ya da bir Tepegöz'ü hatırlatacaktı," diyordu. Anlattıkları doğruydu; o kadarına izin veremezdim işte; bu meseledeki kişisel duygularımı ise, en baştan bir kenara bıraktım. Ertesi sabah yeğenimle konuştum; gördüğünüz gibi, çok hassas bir noktadaydım; fakat ödenmesi gereken hiçbir bedelin, yapmam gerekenden vazgeçmeme neden olmamasını kafama koydum "John" dedim, "bana öyle geliyor ki, hayatla, hayatta yapman gerekenlerle ilgili son derece yanlış bir fikir edinmişsin. Tutkularının peşinden sürüklenmeye devam ettiğin için, başarmanın mümkün olduğu şeylerden ziyade, girişimde bulunmanın görkemli olacağı şeylerin hayalini kuruyorsun, inan bana, bir insanın saygınlığını koruması için ille de cinayet işlemesi gerekmez. Şu dünyadan, adam öldürmenin -iyi, kötü, ya da vasat- herhangi bir türünü denememiş olan birçok saygıdeğer insan geçmiştir. İlk ödevin, kendine şunu sormaktır: *Omuzlarında neyi taşıyıp neyi taşıyamıyorsun?* Hepimiz parlak zekâlı olamayız. O yüzden, insanları, gösterişli vaatlerine nazaran çok daha dikkat çekici olan başarısızlıklarınla şaşkınlığa uğratmaktansa, güzelce dolduracağın mütevazı bir mevki ile yetinmek senin yararınadır." John yanıt vermedi; o sırada suratı epey asılmıştı, ben de, bir akrabamı yeteneklerinden en az epik bir şiir yazmak kadar uzak olan bir şeye soyunarak rezil olmaktan kurtardığımı düşünmekteyim. Gerçi diğerleri, yeğenimin hem benden, hem de kulübün diğer üyelerinden intikam almayı tasarladığını söylüyor. Ama sonuçta *her şey olacağına varır*, ayrıca, gördüğünüz gibi, cinayet oranını azaltma isteğim doğrultusunda epey tehlikeyi göze almış bulunuyorum. Vereceğim ikinci örnek, ne kadar erdemli biri olduğumun altını iyice çiziyor. Kendime bir uşak aradığım bir dönemde, adamın biri

bu görev için bana başvurdu. Kimilerinin dediğine göre, bizim sanata da az buçuk bulaşmışmış, hem de oldukça başarıyla. Fakat beni asıl şaşırtan, adamın bu sanatın icrasını da bizim evdeki görevinin bir parçası sayması ve ücret saptanırken bunun da gözönüne alınmasından söz etmesiydi. Oysa bu benim asla izin veremeyeceğim bir şeydi. "Bana bak Richard (ya da James ya da başka bir şey, adı her ne idiyse)", dedim hemen; "benim karakterimi yanlış değerlendirmişsin. Eğer bir insan bu zor (ve de ekleyeyim: tehlikeli) sanatı icra etmek dileğinde ve zorundaysa; bu işi yapmak dayanılmaz biçimde içinden geliyorsa, bu durumda benim bütün diyeceğim, sanatını başkasının hizmetinde olduğu gibi benim hizmetimde de pekâlâ sürdürebileceğidir. Ancak dikkatini çekerim ki bu adam, kendisinden daha ince beğenili birilerinin rehberliği olmadan, ne kendine ne de üzerinde sanatını icra ettiği kişiye herhangi bir zarar verebilir. Yetenek pek çok şeyin üstesinden gelebilir, fakat sanat üzerine yapılan uzun araştırmalar da, kişiye, başkalarına tavsiye verme hakkını tanır. O kadarına cüret edeceğim ben de - sana konuyla ilgili bazı genel ilkeler tavsiye edeceğim. Fakat herhangi bir vakayla hiçbir alakamın olmadığım peşinen söyleyeyim. Üzerinde enine boyuna düşündüğün sanat çalışmalarından bana salon bahsetme - bu tür şeylere *bütünüyle* karşı çıkarım. Zira insan cinayet işlemeye bir kez razı geldi mi, kısa süre sonra, hırsızlık yapmak için pek az düşünmeye başlar; hırsızlıktan sonra ise yolu içkiye, dini tatil günlerini yok saymaya, oradan da görgüsüzlüğe, bütün işleri ağırdan almaya varır. Bu yokuştan aşağı bir kere kaymağa başlayınca nerde duracağını asla bilemezsin. Birçok adamın yıkılışı, zamanında pek önem vermediği sıradan bir cinayetle başlamıştır. *Saldırıya karşı yere sağlam bas*: işte benim kuralım."

Söylediğim işte buydu ve ben hayatım boyunca hep buna uygun davrandım. İmdi, eğer bu erdemli olmak değilse, neyin erdem sayıldığını bilmek isterdim doğrusu. Neyse, şimdi de kulübümüze ve yemekli toplantıya gelelim. Kulüp özellikle benim kafamdan çıkmış bir şey değildi; tıpkı öteki benzer dernekler gibi, hakikatin yayılması ve yeni fikirlerin insanlara iletilmesi için; şu veya bu kişinin önerisinden çok durumların yarattığı gereksinimlerden çıkmıştı. Yemeğe gelince, o konuda en büyük sorumluluk, aramızda Delikteki Kurbağa adıyla bilinen üyeye aittir. Ona bu ad, tüm modern cinayetleri durmadan, hiçbir özgün sanat ekolüne ait olmayan rezil başarısızlıklar olarak kötülemesine neden olan kasvet dolu, insan sevmez özelliği nedeniyle takılmıştı. Çağımızın en güzel çalışmaları hakkında, müstehzi tavırlarla ileri geri konuşuldu; sonunda bu mızmızlığı o dereceye vardı, *geçmişle övünen biri* olarak da adı o kadar kötüye çıktı ki, pak az insan onun dostluğunu ister oldu. Bu durum, onu daha da acımasız, saldırgan yaptı. Mırıldanıp homurdanarak dolaşmaya başladı; Ne zaman karşılaşılacak olsa, kendi kendine "beş para etmez acemi -toparlama diye bir şey yok- iş nasıl yürütülür, hiç fikri yok" gibi sözler mırıldandığı duyulur, bu "yok"ları sayıklaya sayıklaya yanımızdan geçip giderdi. Giderek yaşamak bile ona acı vermeye başladı, pek seyrek konuşur oldu; sanki havada birtakım hayaletlerle sohbet ediyordu. Ev işlerine bakan kadın, okuduğu kitapların, Reynolds'un Tanrının Cinayetten İntikamı adlı eseriyle, Sör Walter Scott'un Nigel'in Talihi'nde sözü edilen, aynı adlı daha eski bir başka kitaptan ibaret olduğunu bize haber verdi. Belki arasıra "Newgate -Calendar"ın 1788 yılına kadarki sayılarını da okuyordu ama daha yakın döneme ait hiçbir kitaba baktığı bile yoktu. Ayrıca Fransız Devrimi'nin, cinayetlerdeki yozlaşmanın en büyük nedeni olduğu yolunda bir

kuramı da vardı adamın. "Pek yalanda, efendim," derdi, "insanlar kümes hayvanlarını boğazlama sanatından yoksun kalacaktır Sanatın esasları yok olup gidecek." 1811 yılında, kendisi toplumdan elini eteğini çekti. Delikteki Kurbağa, artık insanların gittiği hiçbir yerde bulunmuyordu. Düzenli olarak ziyaret ettiği yerlerde -ne çayırlık yerlerde, ne de ormanda- dahi rastlamıyorduk kendisine. Öğle saatlerinde, ana su kanalının kıyısına o uyuşuk vücuduyla boylu boyunca uzanır, yanından karmakarışık akan pisliğe dalıp giderdi. "Köpekler bile artık o eski köpekler değil, efendim - olmaları gerektiği gibi değiller. Büyükbabamın zamanındaki bazı köpeklerin, cinayet mefhumuna sahip olduğunu hatırlarım. Rakibine pusu kurarak, onu beğeni açısından memnuniyet verici ayrıntılar eşliğinde öldüren bir bekçi köpeği tanımıştım, efendim. Evet, efendim, suikastçı bir erkek kedi de tanıyordum. Ama şimdi..." derken, konu fazla acı vermeye başlayınca, elini alnına vurur, aniden kalkıp evi yönünde en sevdiği kanala doğru çekip giderdi. Bir gün bir amatör onu orada öyle bir halde görmüş ki, seslenmeye korkmuş. Bu olaydan az sonra Kurbağa iyiden iyiye evine kapandı. Melankoliye düştüğüne inanıldı; ve giderek Delikteki- Kurbağa'nın kendini astığı kanısı yayıldı.

Oysa dünya bazı başka konularda olduğu gibi bu konuda da yanılmıştı. Delikteki-Kurbağa uyuyor olabilirdi ama ölmüş değildi; çok geçmeden bunun gözle görülür kanıtını da elde ettik. 1812 yılında bir sabah, bir amatör Delikteki- Kurbağa'yı acele adımlarla çimendeki çiy damlalarını süpüre süpüre kanalın kıyısında postacıyı karşılamağa giderken gördüğünü söyleyerek bizi şaşırttı. Bu kadarı da bir şeydi ya: Sakalım kestiğini, matem elbiselerini bir yana bıraktığım, eskilerden kalma bir damat gibi süslendiğini duyunca ne hale geldiğimizi siz düşünün.

Bütün bunların anlamı ne olabilirdi? Delikteki Kurbağa aklım mı kaçırmıştı? Ruhsal durumu nasıldı acaba? Sır, çok geçmeden çözüldü: Mecazi anlamının çok daha ötesinde olacak şekilde, 'cinayet ortaya çıkmıştı. Çünkü Londra gazeteleri gelir gelmez, sadece üç gün önce, Londra'nın göbeğinde, yüzyılın en muhteşem cinayetinin işlendiği ortaya çıktı. Bunun, Williams'ın, Bay Marr'ın Ratcliffe Yolu No. 29'daki evinde gerçekleştirdiği o harika, aman vermez *başyapıt* olduğunu söylememe gerek yok. Bu cinayet, en azından halkın bildiği kadarıyla, sanatçının debutuydu. Bay Williamson'larda on iki gece sonra olanları ise -aynı keskiden çıkan ikinci eserdi bu-, kimileri ilk olaydan bile üstün saydı. Ama Delikteki- Kurbağa böyle karşılaştırmalara hep "karşı çıkar", hatta kızardı. "La Bruyere'in deyimiyle bu bayağı *karşılaştırma merakı...*" derdi sık sık, "... bizi yok edecek; her eserin kendine özgü nitelikleri vardır; her biri kendi içinde ve kendine göre eşsizdir, karşılaştırma kabul etmez. Birisi İlyada'yı tutar, öteki çıkıp Odysseia'yı. Ama böyle karşılaştırmalardan ne elde edebilirsiniz ki? Bunların hiçbiri şimdiye dek aşılmamıştır, aşılmayacaktır da; saatlerce çenenizi yorsanız bile sonunda geleceğiniz nokta budur." Bununla birlikte, bütün eleştirmenler gibi kendini beğenmiş olduğundan, her olay hakkında ayrı ayrı ciltler dolusu yazı yazılabileceğini söyler, hatta bu konuda büyük boy kitaplar yayınlamaya bile niyetlenildi.

Bu arada. Delikteki Kurbağa bu büyük sanat eserinden sabahın bu kadar erken bir saatinde nasıl haberdar olmuştu? Sanattaki gelişmeleri Kurbağacık adına izleyen, saygın bir eser ortaya çıktığı takdirde de, hiçbir masraftan kaçınmadan bir ulak yollamakla görevlendirilmiş Londralı bir arkadaşının gönderdiği bir pusula almıştı - sanatta *varılacak son nokta* söz konusu olduğunda bu işin kaça patlayacağını bir düşünün! Ulak

gece gelmişti; Delikteki Kurbağa o sırada yatağındaydı; saatlerdir mırıldanıp homurdanıyordu, ama mektup gelince uyandırılmıştı elbette. Pusulayı okuyunca ulağı kucaklayıp adamı kardeşi, kurtarıcısı ilan etmiş; adama üç kuşak boyunca maaş bağlayıp, kendisini şövalye ilan etme yetkisine sahip olmadığı için ne kadar pişman olduğunu dile getirmiş. Biz amatörler de, onun dışarda gezdiğini, dolayısıyla kendini asmamış olduğunu, duyunca, yakında aramızda göreceğimizden hiç kuşku duymadık. Nitekim öyle oldu, çok geçmeden kulübe geldi. Rastladığı her üyenin elini kavrayıp deli gibi, âdeta koparırcasına sıkıyor, bir yandan da coşkuyla tekrarlıyordu: "-İşte nihayet cinayete benzer bir şey görebilmiştik! - gerçek bir başyapıt - tam adına yaraşır bir şey, özgün ve eşsiz - aferin diyebileceğiniz, dostlarınıza tavsiye edebileceğiniz bir eser; tam olması gerektiği gibi bir çalışma, biraz düşününce bunu herkes kabul eder. Böyle eserler hepimizi gençleştirmek için yeterlidir." Gerçekten de, genel kanıya göre, sanatımızda bu yeniden doğuş olayı olmasaydı Delikteki- Kurbağa ölüp gidecekti; o buna ikinci Papa X Leon çağı adını veriyor ve her yıl bunu törenle kutlamanın görevimiz olduğunu söylüyordu. Şimdilik, *beklerken*, kulübü toplayıp birlikte bir yemek yemeyi öneriyordu. Bunun üzerine kulüpte, yüz mil uzaklığa kadar çevredeki bütün amatörlerin çağrıldığı bir yemekli toplantı düzenlendi.

Kulübün arşivinde, bu yemekle ilgili stenoyla yazılmış fazlasıyla not bulunuyor. Fakat bunlar, diplomatik bir dille söylemek gerekirse, 'genişletilmiş' değildir; katip ise -sanırım öldürüldükayıplara karışmıştır. Bu arada, o günden yıllar sonra, muhtemelen en az bir önceki olay kadar ilgi çekici bir vesileyle, yani haydutla haydutluğun ortaya çıkması nedeniyle, başka bir yemek daha verildi. O yemekte, steno tutacak katibin başına yine

bir kaza gelebilir korkusuyla, ben kendim not tuttum. Buraya o notları ekliyorum. Delikteki Kurbağa'nın yemekte hazır bulunduğunu belirtmem gerekir. Aslına bakılırsa, yemeğin en duygusal olaylarından biri de buydu. 1812'deki yemekte vadiler kadar yaşlıyken, 1838'deki eşkıya yemeğinde, doğal olarak, tepeler kadar yaşlıydı. Yeniden sakal bırakmıştı. Neden ya da ne gibi bir amaçla? Buna yanıt vermek benim saksının yeteneğini aşıyor. Ama böyleydi işte. Görünüşü de çok sevecen ve saygı uyandırıcıydı. Talihsiz kâtibe ne olduğunu sorarken meleksi yüzündeki ışıltılı gülümsemenin izi yoktu (oysa, kulüp içi bir rezalet örneği olarak kulağınıza fısıldayabilirim kî yaratıcı bir sanatsal coşku nöbetine tutulup kâtibi öldürenin aslında kendisi okluğu sanılıyordu). Sorusuna yanıt kahkahalar arasında, ilimizin şerif yardımcısından geldi: "Non est inventus"* Delikteki- Kurbağa buna katıla katıla güldü; o kadar ki, hepimiz boğuluyor sandık. Bütün üyelerin ısrarlı isteği üzerine, aramızdaki bir besteci hemen bu duruma uygun güzel bir çoksesli parça besteleyiverdi; bu şarkı yemekten sonra, bir alkış tufanı ve dinmek bilmez kahkahalar arasında beş kez topluca söylendi. Sözleri şöyleydi (koro da Delikteki-Kurbağa'nın o kendine özgü tuhaf gülüşünü gayet güzel taklit etmeyi başarıyordu):

"Et interrogatum est â Delikteki-Kurbağa - Ubi es t ille katip?
*Et responsum est cum cachinno - Non est inventus"***

KORO

---

* Bulunamadı ÇN
Sordu sonra Delikteki Kurbağa, Katip nerede diye?
Kahkahalarla geldi yanıt, Bulunamadı. ÇN

Deinde iteratum est ab omnibus, cum cachinnatione undulante
*Non est inventus.**

Şunu da belirtmeden geçmeyeyim: Delikteki-Kurbağa yaklaşık dokuz yıl önce, bir özel ulak kendisine Edinburgh'dan, sanatımızda yapılan *Burke-ve-Hare* devriminin ilk ve en erken haberini getirdiği zaman, oracıkta çıldırmış ve ulağa bir ömür boyu düzenli maaş bağlayacak ya da soyluluk verecek yerde, onu Burkelemeye kalkışmış, bunun sonucu olarak da kendisine kolları arkadan bağlanan o sıkı gömlek giydirilmişti. O zaman yemek düzenlememiş olmamızın nedeni de buydu. Ama şimdi hepimiz, sıkı gömlek giyenler de giymeyenler de, dipdiriydik ve yeri tekmeleyip duruyorduk. Üye listemizden bir kişi bile eksik çıkmadığı gibi, aramızda birçok yabancı amatör de bulunuyordu.

Yemek sona erip de sofra kaldırılınca, herkes Non est inventus şarkısının tekrar söylenmesini istedi. Fakat bu daha önce yapılması gereken şerefe kadeh kaldırmalar sırasında topluluktan beklenen ağırbaşlılık ve ciddiyetle çelişeceğinden, söz konusu isteği gözönüne almadım. Ulusal kahramanların şerefine kadeh kaldırılmasının ardından ilk resmî kadeh Şeyh'ül-Cebel için kaldırıldı ve ağırbaşlı bir sessizlik içinde içildi.

Delikteki Kurbağa, teşekkürlere kısa bir konuşmayla karşılık verdi. Birkaç küçük imayla kendisini Şeyh-ül Cebel'e benzetince herkes kahkahayı bastı; Delikteki Kurbağa ise sözlerine son verirken Von Hammer' in sağlığı ile Haşhaşilerin tarihi üzerine yazdığı o eğitici kitaba teşekkür edip içerek son verdi.

Bunun üzerine ben ayağa kalkıp, üyelerimizin büyük kısmının Avusturyalı büyük tarihçi Von Hammer'e şarkiyatçılarca

* Sonra herkes tekrarladı kahkahalarla; bulunamadı ÇN

verilen ayrıcalıklı yerin; sanatımız hakkında erken dönemin hevesli sanatçıları olan Haçlı döneminde yaşamış Suriyeli Haşhaşilerle bağlantılı olarak, derin incelemeler yaptığının; eserinin de, kulübün kütüphanesinde yıllardır sanatımızın nadir hazinelerinden biri olarak bulunduğunun kuşkusuz bilincinde olduğunu söyledim. "Yazarın adı bile, Baylar, -dedim- onu bizim sanatımızın tarihçisi olarak göstermeye yetiyor: Von Hammer."

"Evet, evet "- diye sözümü kesti Delikteki-Kurbağa; Von Hammer: bir *dinsizlerin çekici* olmak için çok uygun biri. Williams'ın tokmağa ya da gemi marangozunun çekicine (ki ikisi de aynı kapıya çıkar) nasıl baş üstünde yer verdiğini hepiniz biliyorsunuz. Baylar, huzurunuza bir başka büyük tokmağı getiriyorum: Çekiç Charles, Marteau ya da eski Fransızca Martel, yani Charles Martel; hani Haçlılarla savaşan Arapları çekiçlemişti, kapı çivisi gibi yamyassı yapmıştı onları."

"Charles Martel'in şerefine"

Ancak Delikteki-Kurbağa'nın bu coşkusu, Şarlman'ın dedesi için koparılan gök gürültüsü benzeri alkış ve bağırışlarla birleşince, tüm topluluğu zıvanadan çıkarmıştı. Yine en patırtılı biçimde, bağırıp çağırarak, orkestradan yeni ezginin çalınması istendi. Akşamın hayli fırtınalı geçeceğini önceden kestirerek, her iki yanıma üçer uşak çağırmak suretiyle durumumu güçlendirdim, başkan yardımcısı için de aynısını yaptım. Azgın bir coşkunun Delirtilen kendini göstermeye başlamıştı; itiraf etmeliyim ki, orkestra gümbür gümbür çalmaya ve heyecanlı şarkımız söylenmeye başlayınca, ben de epey aşka gelmiş ve coşmuştum: "Et interrogatum est â Delikteki-Kurbağa -Ubi est ille Kâtip? Ve bütün koro da: "Et iteratum est ab omtiibus -Non est inventus" diye şarkıya katılınca, heyecan çılgınlık noktasına ulaştı.

O sırada işlerin nereye varacağını anladım: Şarapla müzik, amatörlerin çoğunu azdırıyordu, özellikle de Delikteki kurbağa. yüz yaşının epey üstünde olmasına rağmen, genç bir leoparmışçasına saldırganlaşıyordu. 1812 yılında katibi onun öldürdüğü. topluluğumuzdaki herkesin ortak fikriydi; o zamandan beri (yani yirmi altı yıldır), ille katibin sürekli non est inventus* olduğu söyleniyordu. Netice itibariyle, kendisi hakkında yazılan o patırtılı, neşe dolu şarkı, ayaklarının yerden kesilmesine neden oldu. Abdera yurttaşlarının koro için yazılmış o ünlü şarkılarında olduğu gibi bu şarkı da hiç kimse tarafından, "Et intenogatum est Delikteki Kurbağa," diye devam eden şarkının tahrik edici müziğine geri dönülmesi konusundaki bulaşıcı coşku olmadan dinlenemiyordu.

Sonraki kadeh kaldırma Yahudi Sicarius'ların şerefine idi.

Bu konuda, topluluğa şu açıklamayı yaptım: "Baylar, haşhaşiler ne kadar eski olurlarsa olsunlar, kendilerinden önce, hem de aynı ülkede, bir başka katil soyunun da yaşamış olduğunu duymak herhalde ilginizi çekecektir. İmparator Neron'un saltanatının ilk yıllarında bütün Suriye'de ama özellikle Filistin'de, sanatlarını pek özel bir biçimde icra eden bir katiller güruhu daha varmış. Bunlar geceleyin veya tenha yerlerde çalışmıyorlar; kalabalıkların da sıkışıklık yüzünden bir çeşit karanlık oluşturduğunu ve bu ortamda vuruşu yapanın kim olduğunu anlamamın olanaksızlığını -haklı olarak- düşündüklerinden, her yerde kalabalığa karışıyorlarmış. Özellikle de Kudüs'teki büyük paskalya bayramında; ki burada, Josephus'un da söylediği gibi, tapınağa sokulma cüretini de göstermişlerdi - üzerinde işlemlerini uygulamak için Jonathan'dan, yani Pontifex Maximus'tan başka kimi seçeceklerdi ki? Ayın parlamadığı bir gecede, karanlık bir

sokağa sıkıştırılmışçasına, güzelce öldürdüler onu baylar. Katilin kim olduğu, nerede olduğu sorulduğunda ise..."

"Ne olacak, yanıt belliymiş" diye sözümü kesti Delikteki-Kurbağa- "Non est inventus. O zaman, benim ne yaptığımı ve ne dediğime hiç bakmadan, orkestra açılışı yaptı ve bütün topluluk şarkıya başladı: "Et interrogatum est â Delikteki-Kurbağa -Ubi est ille Sicarius? Et responsum est ab omnibus - Non est inventus."

Gök gibi gürleyen koro susunca ben yeniden söze başladım: "- Baylar, bu Sicarius'larla ilgili gayet ayrıntılı bir açıklamayı Josephus'ta, en az üç ayrı yerde bulabilirsiniz: Bir kez Yahudilerin Eski Tarihi, XX. Kitap, V. böl., 8. başlıkta; bir kez Yahudi Savaşları, I. Kitap ta; ama ilk anılan başlığın X. bölümünde, bunların kullandığı araçların çok özel bir betimlemesini bulabilirsiniz. Şöyle diyor Josephus: "İşlerinde, İranlıların *acinacea*'lerinden pek farklı olmayan, yalnız biraz daha kıvrık ve Romalıların yarım ay biçimindeki *sicae*'lerine son derece benzeyen küçük hançerler kullanırlardı

Tarihçelerinin devamını okumak, baylar, tam anlamıyla olağanüstü bir şey. Düzenli bir katil ordusunun, bir *adil ordunun* kurulmasıyla ilgili tarihteki tek kayıt, bu *Sicarii* vakasında görülür. Şehirlerin dışındaki bölgelerde Öyle bir güçle bir araya geliyorlardı ki, Festus'un kendisi, Sicarii'nin üzerine Romalı lejyoner birlikleriyle birlikte yürümek sorunda kalmıştı.

Bunun üzerine Delikteki Kurbağa, her şeye karışan o lanet adam, "Et interrogatum est a Delikteki Kurbağa - Ubi est ille exercitus? Et responsum est ab omnibus - Non est inventus," diye şarkı söylemeye başladı.

"Hayır, Kurbağa, hayır, bu kez yanılıyorsun: O ordu bulundu, sonra da çölün ortasında darmadağın edildi. Yüce Tanrım, baylar, ne yüce bir görüntü ama! Roma birlikleri, el değmemiş bir arazi, uzakta Kudüs, ön planda ise bir katil ordusu!"

Sonraki kadehi, Bay R. adlı bir üye kaktırdı. "Aletleri kullanmadaki gelişmelerin şerefine; komiteye de, bu alandaki hizmetleri için teşekkürler."

Bu konuda bir rapor sunmuş olan Komite adına, Bay L. teşekkürlere karşılık verdi ve rapordan ilginç bir alıntı yaptı; burada, Âletler ve kullanılıştan konusunun eskiden, hem Grek hem de Latin pederler tarafından, ne kadar çok vurgulanmış olduğu görülüyordu. Bu güzel olguyu doğrulamak üzere, en eski Tufanöncesi sanat eserlerine ilişkin gayet çarpıcı bir açıklamada bulundu. Peder Mersenne, şu bilgili Fransız katolik din adamı, o okkalı Tekvin Üstüne Yorum'unun bin dört yüz otuz birinci sayfasında*, birkaç rabbi'nin yetkesine dayanarak, Kâbil'le Habil arasındaki kavganın genç bir kadın yüzünden çıktığını söylüyor. Çeşitli anlatımlara göre Kâbil işini dişleriyle görmüş; birçok başka anlatıma göre ise bir eşeğin çene kemiğiyle, ki ressamların çoğu da eserlerinde bu âleti benimsemiştir. Fakat bilim geliştikçe daha sağlıklı fikirlerin ortaya çıktığım bilmek, duyarlı insanları memnun edecektir. Yazarlardan biri, Kabil'in kullandığı aletin yaba, Aziz Chrysostom kılıç, Irenaeus tırpan, Prudentius ise çalı tırpanı olduğunu iddia ediyor. Bu son yazar, fikrini şöyle dile getirmiş:

Frater, probatae sanctitatis aemulus,
Germana curvo colla frangit sarculo.

* Bin dört yüz otuz birinci sayfa": Evet kıymetli okuyucu, tamı tamına böyle; şaka filân değil. YN

Yani, kardeşinin kabul görmüş kutsallığım kıskanan Kabil, boğazım kıvrık bir çalı tırpanıyla parçalıyor. "Tüm bunlar, sorunun kesin çözümü olarak olmasa da (zira çözümü değildir), Chrysostom ile Irenaeus gibi insanların alet kullanımına her daim verdikleri önemi genç zihinlere kazımak için, komiteniz tarafından saygıdeğer bir biçimde sunulmuştur."

Bir sonraki kadeh kaldırma için şimdi sabırsızlıkla ayağa kalkmış olan Delikteki Kurbağa, "İrenaeus'a boş ver şimdi!" dedi Delikteki-Kurbağa ve sonraki "Şerefe!" için sabırsızca ayağa kalktı. "- İrlandalı dostlarımıza, gerek âlet kullanma tarzlarında, gerek sanatımızla bağlantılı her şeyde, olabildiğince çabuk bir devrim diliyorum!"

"Baylar, size çırçıplak hakikati söyleyeyim. Yıl boyunca hangi gün bir gazete alsak, açar açmaz bir cinayet başlığı görüyoruz. Güzel, diyoruz, harika, mükemmel, etkileyici! Ama bakın, asıl haberden birkaç satır okuyunca, Tipperary veya Ballina-filanca gibi bir kelime bize işin İrlandalı elinden çıkma olduğunu anlatıyor. Hemen iğreniyor, garsonu çağırıp şöyle diyoruz: Garson, al götür bu gazeteyi, evden dışarı at; zevk sahibi bir burnun önüne bunu koymak gerçek bir rezalet!' (Bu durum göz ardı edildiği vakit yeterince umut verici olan) bir cinayetin İrlanda mahsulü olduğunu öğrendiğinde, Madeira şarabı söylemişken gelen şarabın Cape olduğunu anladığı zamanki kadar hakarete uğramış hissedip hissetmediğini soruyorum herkese; ya da, mantar sandığı şeyin, çocukların zehirli mantar dediği şu şey olduğunu anladığı zamanki kadar. Vergi, siyaset, ya da ilke olarak yanlış olan herhangi bir şey, her türlü İrlandalı cinayetin etkisini bozuyor. Baylar, bu durumu düzeltmek gerek, yoksa İrlanda yaşanır bir yer olmaktan çıkacak; en azından, eğer orada yaşayacaksak, bütün cinayetlerimizi ithal etmemiz

gerekecek, orası belli. Delikteki Kurbağa, bastırdığı öfkesi nedeniyle homurdanarak oturdu; herkesten yükselen, "İşte, şunu bir dinleyin!" sesleri, hepsinin düşüncesini dile getirdiğini yeterince kanıtlıyordu.

Sonra, "Burkizmle, Harizmin yüce dönemi" şerefine kadeh kaldırıldı.

Kadehler coşku içinde boşaltıldı; üyelerden biri, bu konuya ilişkin olarak, topluluğa gayet ilginç bir sunuşta bulundu. Baylar, biz Burkizmin kendi zamanımızın bir buluşu olduğunu sanıyoruz; gerçekten de şimdiye dek hiçbir Pancirollus de *rebus deperditis** yazarken bu sanat dalını saymamıştır. Ancak ben, sanatımızın bu türünün temel ilkelerinin eskilerce de bilindiğini kesinlikle saptadım. Ne var ki, cam üzerine resim ya da yeşim taşından kupa yapımı gibi bu da karanlık çağlarda teşvik edilmediği için sönüp gitmiş. Planudes'in derlediği ünlü Grek epigramları koleksiyonunda, büyüleyici bir Burkizm olayına ilişkin bir epigram var ki âdeta mücevher gibi bir sanat yapıtı. Epigramın aslı şu anda elimde değil ama aşağıda Salmasius tarafından yapılmış bir özetini veriyorum; bunu onun Vopiscus hakkındaki notları arasında buldum: *"Est et elegans epigramma Lucilii,* ("elegans!" demesi çok doğal) *ubi medicus et pollinctor de compacto sic egerunt, ut medicus ægros omnes curæ suæ commissos occideret"* Gördüğünüz üzere, sözleşmenin ana maddesi, hekimin, bakımına verilmiş bütün hastalan öldürmeyi, kendisi ve halefleri adına, usulüne uygun ve güvenilir bir sözleşmeyle taahhüt etmesiydi. Peki ama neden? Olayın güzelliği işte burada: *"Et ut pollinctori amico suo traderet pollingendos"* Bildiğiniz gibi, pollinctor, cesetleri kefenleyip gömülmeye hazırlayan kişi. Bu pazarlığın temelde duygusal olduğu anlaşılıyor "O

* Bütünüyle kaybolanlar hakkında ÇN

benim dostumdu" diyor katil hekim, pollinctor'dan bahsederken, "benim için değerliydi". Fakat, baylar, yasalar sert, haşindir: Yasalar, bu sevecen cinayet nedenlerine kulak asmaz: Bu tür bir sözleşmeyi yasa karşısında uzun süre geçerli kılabilmek için, sözleşmede bir 'bedel'in bulunması zorunludur. Neydi peki bu bedel? Şu ana dek her şey pollinctor'un lehinedir: Hizmetlerinden dolayı iyi bir ücret alacaktır; fakat cömert, yüce gönüllü doktor hiçbir şey alamaz. Tekrar soruyorum, yasanın, doktorun ödemesinde ısrar ettiği bu küçük bedel neydi? Şunu bir dinleyin: "*Et ut pollinctor vicissim quos furabatur de pollinctione mortuorum medico mitteret doni ad alliganda vulnera eorurn quos curabat*" Şimdi durum aydınlanmıştır: Her şey, muamelenin sonsuza dek sürmesini sağlayacak bir mütekabiliyet ilkesi üzerinden işliyordu. Doktor, aynı zamanda cerrahtı; bütün hastalarını öldürmesi söz konusu değildi: Ameliyat olması gereken hastalardan bazılarına el sürülmemesi gerekiyordu; *re infecta*. Bunlar için keten sargılar istedi. Fakat ne yazık ki, Romalılar yün giyiyordu, ki, zaten bu yüzden o kadar çok banyo yapıyorlardı. Gerçi Roma'da keten de bulunuyordu. Fakat aşırı derecede pahalıydı. Öte yandan *telamones* yani batıl inançları gereği cesetleri sarmak zorunda oldukları keten sargılar, cerrahın ihtiyaçlarını pek güzel karşılayabilecekti. Dolayısıyla hekim şu hükümleri içeren bir sözleşme yapmıştı: o dostuna sürekli olarak ceset sağlayacak, söz konusu dost da karşılığında ona, öldürülmüş veya öldürülecek kişilerin dost ve akrabalarından alacağı şeylerin yarışım verecekti. Hekim herkese çok değerli dostu pollinctor'u (biz buna cenaze levazımatçısı diyelim) tavsiye ediyor, levazımatçı da dostluğun kutsal haklarına aynı saygıyı göstererek, herkese hekimi tavsiye ediyordu, ikisi birlikte Orestes'le Pylades gibi kusursuz dostluğun örneğini

veriyorlardı; hayattayken sevimliydiler; umulur ki darağacında da ayrılmamış olsunlar.

Baylar, bu iki arkadaşın birbirinin hesaplarını nasıl kontrol ettiğini düşündükçe gülüyorum: 'Pollinctor'un, on altı ceset borçlu, ikisi zarar görmüş kırk beş sargı alacaklı olan Doktor'la hesabı temiz. Adları ne yazık ki bilinmiyor; ama Quintus Burkius ile Publius Harius olduğunu tahmin ediyorum. Bu arada, baylar, son günlerde Hare'den haber alan var mı? Bildiğim kadarıyla, İrlanda'da, epey batıda bir yerde rahat rahat yaşıyor, arada bir ufak tefek işler yapıyor; fakat kendisinin de iç çekerek belirttiği üzere, sadece perakendeci olarak çalışıyor - işinin, Edinburgh'da, büyük dikkatsizlik sonucu berbat ettiği o güzel, başarılı toptancılığa benzer yanı da yok. Deneyimlerinden çıkardığı ders, yani Ezop'un deyimiyle *epimutheon* işi savsaklamanın neye varacağını görüyorsunuz'

Sonunda günün asıl kutlamasına sıra geldi: Bütün dallarıyla Thug'luğun şerefine!

Yemeğin bu doruk noktasında atılmaya kalkışılan nutukların haddi hesabı yoktu. Fakat alkışlar öylesine delice, müzik o kadar gümbürtülü ve -daha aşağı dereceden bir kutlama için bir daha aynı kadehten şerefe içiş yapmamaya herkes kararlı olduğundan- kınlan kadehlerin şangırtısı da öyle sürekliydi ki, anlatmak benim gücümü aşıyor. Bundan başka Delikteki-Kurbağa da artık iyice gemi azıya almıştı. Tabancasını çekmiş sağa sola ateş ediyordu; uşağını huni namlulu eski tüfeğini getirmeye yollamıştı ve silâha kurşunlu gerçek fişek koymaktan söz ediyordu. Burke ile Hare'den bahsedilince eski deliliğinin nüksettiğini ya da yine yaşamaktan bıktığı için genel bir kıyımla bu hayattan çekip gitmeye karar verdiğini düşündük. Elbette buna izin veremezdik, dolayısıyla kendisini dışarı atmak da şart olmuştu;

ve bunu oy -ve ayak- birliğiyle yaptık; bütün kulüp, kır saçlarına ve meleksi gülümsemesine acımakla birlikte, ayak parmaklarını *hep birlikte* diyebileceğim bir şekilde bu iş için ödünç verdi, işlem sırasında orkestra da eski korosuyla katkıda bulundu. Bütün kumpanya şarkıyı söylüyor, Delikteki-Kurbağa da (hepimizi şaşırtarak) deli gibi şarkıya katılıyordu:

"Et interrogatum est ab omnibus -Ubi est ille Delikteki-Kurbağa?

Et responsum est ab omnibus -Non est inventus."

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet İçin Ek Yazı

Hiçbir neşeli havaya canı gönülden katılamayacak kadar ciddî ve asık suratlı okurları kendine bağlamak bir yazar için imkansızdır. Hele de neşenin dozu kaçıp gariplik veya uçukluk sınırından biraz içeri girilmişse. Elbette ki bu gibi durumlarda, sempati duymamak, anlamamak demek değildir; zevk alınmayan neşe ve eğlence ise yavanlaşır, tatsız kokusuz ve bütünüyle anlamsız bir şey olur. Bereket versin, böyle dangalaklar benim okurlarımın arasından burunları havada çekip gittikleri zaman, geride bu mütevazı yazıda zevk ve eğlence bulduğunu yüksek sesle kabul etmekten çekinmeyen ve övgülerinin içtenliğini de bir nokta hakkında tereddütlü bir eleştiri ifadesiyle kanıtlayan, oldukça büyük bir çoğunluk kalıyor. Uçukluğun, yazıya tamamen isteyerek konmuş olmakla ve tasarlanıştaki genel şenliğin bir öğesini oluşturmakla birlikte, biraz aşırıya kaçmış olabileceği bana birçok kez söylendi. Ben o fikirde değilim; bu dost canlısı sansürcülere, hem korkunun, hem de sahiden gerçekleştirildiğinde tiksindirici olacak her şeyin kıyısından geçmenin, bu bagatelle'in* doğrudan amaçlarıyla çabaları arasında olduğunu da ayrıca hatırlatmak isterim. Ölçüsüzlükte yatan aşırılık, aslına bakılırsa, tüm bu kuramın saf havailiğini okura sürekli olarak

* Önemsiz şey ÇN

göstermek suretiyle, onu, aksi takdirde duygulanımı üzerinde toplanacak olan korkunun etkisinden kurtarmanın en güvenilir yöntemini sağlar. Bu itirazcılara, Başrahip Swift'in, üç krallığın o günlerde hem Dublin'deki, hem de Londra'daki yetimhanelerinde bulunan aşın sayıdaki bebek sorununu, onları pişirip yiyerek çözmeyi teklif ettiğini son kez hatırlatırım. Bir ölçüsüzlüktü bu, fakat benimkinden çok daha gözü pek, uygulama bakımından çok daha bayağı olmasına rağmen, insanların yüksek İrlanda kilisesinin tek bir ileri gelenine serzenişte dahi bulunmasına neden olmamıştı; mazereti, bizzat kendi canavarlığıydı; Lilliput'un, Laputa'nın, Yahoo'ların vs mutlak imkânsızlığının onlara her türlü özgürlüğü tanıması gibi, saf ölçüsüzlüğün de, bu küçük *jeu d'esprit*'e* her türlü özgürlüğü, güveni tanıdığı düşünüldü. Dolayısıyla, her kim cinayet estetiği üzerine benim konferans gibi bir sabun köpüğü eğlenceye karşı kılıç çekmeyi zahmete değer bulursa, ona karşı şimdilik Dean Swift'in Telamon kalkanının altına sığmıyorum. Fakat gerçekte -okuru bu Sondeyiş'le oyalamamın bir nedeni de (doğruyu söylemek gerekirse) burada yatıyor- benim küçük konuşmam, içerdiği uçukluk için, Swift'in önerisinde tamamen eksik olan özel bir özür de öne sürebilir. Hiç kimse Dean adına, insanın düşüncelerinde bebekleri beslenme maddesi olarak görme yönünde doğal ve normal bir eğilim bulunduğunu bir an için bile öne süremez; düşünülebilen bütün koşullarda, böyle bir şey, türün en savunmasız bireylerine yönelik, en canavarca bir yamyamlık biçimi olarak görülecektir. Buna karşılık, yangınları ve cinayetleri eleştirel veya estetik açıdan değerlendirme eğilimi ise evrensel denecek kadar yaygındır. Büyük bir yangını seyre çağırıldığınızda içinizde beliren ilk itki kuşkusuz söndürmeye çalışmak yönünde

* Ufak latife ÇN

olur. olur da cinayet estetiği hakkındaki bu konuşma kadar sabun köpüğünden bir şenliğe karşı kılıç çekmeye zahmet edecek biri çıkarsa, şimdilik Başrahip Swift'in Telamon kalkanının altına sığmıyorum. Fakat gerçekte, okuru (doğruyu söylemek gerekirse) bu Ek Yazı ile alıkoymak için bir neden yaratan o kısa yazım, kendi ölçüsüzlüğü için, başrahibinkinde hepten eksik olan seçkin bir mazeret olarak öne sürülebilir. Başrahip adına hiç kimse, insanın düşüncelerinde, çocukları gıdaya dönüştürmeye yönelik sıradan, doğal eğilimler olduğunu ima edemez; her koşulda, yamyamlığın en canavarca biçimi -türün en savunmasız kısınma karşı yamyamlık- olarak algılanır bu. Fakat diğer taraftan, yangınlarla, cinayetlerle ilgili eleştirel, estetik bir değerlendirme yapma eğilimi evrenseldir. Büyük bir yangını izlemeye çağrılmış olsanız, ilk itki yangım söndürmeye yardım etmek olacaktır kuşkusuz. Fakat o alan sınırlıdır; zaten kısa süre sonra da, o iş için eğitilip donatılmış meslekten insanlarca doldurulur, özel mülkte çıkmış bir yangın söz konusu olduğunda, bir komşunun başına gelmiş felaket için duyulan acıma, olayı seyirlik saymamıza mâni olur. Ama belki de yangın, kamu binalarıyla sınırlı tutulabilir. Her halükârda, felaket sayılan olayla ilgili üzüntülerimizi ilettikten sonra, kaçınılmaz olarak, kendimizi hiç tutmadan, olayı bir sahne gösterisi olarak değerlendirmeye koyuluruz. "Ne büyük! Ne muhteşem!" gibi bağırışlar yükselir. Örneğin, bu yüzyılın ilk on yılında Drury Lane yandığı zaman, çatının çökmesi, ortasındaki sivri doruğa yerleştirilmiş olan koruyucu Apollon'un intihan imgesini akla getirmişti. Tanrı, elinde liriyle ayakta duruyor, aşağıdan hızla kendisine yaklaşan kıpkızıl yıkıntıya bakar gibi görünüyordu. Derken altından onu tutan kalaslar birdenbire kırıldı; kıvrım kıvrım yükselen bir alev bulutu bir an için heykeli de sanki havaya kaldırdı. Sonra, sanki

bir umutsuzluk itkisiyle, hükmedici tanrının aşağıdaki ateş tufanına düştüğü değil de âdeta kendini attığı görüldü, zira alevlere başı önde dalmıştı. Düşüşü her açıdan istemli bir eylem izlenimi veriyordu. Sonra ne mi oldu? Nehrin üzerindeki bütün köprülerle, o gösteriye nazır olan diğer açık alanlardan, takdir, sempati yüklü güçlü bir gürültü yükseldi. Bu olaydan birkaç yıl önce de Liverpool'da muazzam bir yangın çıkmıştı; doklardan birinin yakınındaki devasa bir dizi antrepo olan Goree yerle bir olmuştu. Binlerce balya pamuk, binlerce ton buğday, yulaf, katran, neftyağı, rom, barut gibi son derece yama mallarla dolu olan sekiz-dokuz katlı koca bina, karanlık saatler boyunca o büyük ateşi beslemeyi sürdürdü. Düzenli olarak esen sert rüzgâr, felaketi kötüleştiriyordu; gemilerin şansına, rüzgâr karaya, yani doğuya doğru esiyordu; on sekiz mil doğudaki Warrington'a kadar her yerde, gökyüzü roma bulanmış pamuklarla, göğün tüm katmanlarım aydınlatan alev alev kıvılcımlarla aydınlanmıştı. Ta on sekiz mil doğudaki Warrington'a kadar, çoğu roma bulanmış yanan pamuk parçaları ve bir kıvılcım seli havayı dolduruyor, atmosferin bütün yukarı katlarına kadar her yeri aydınlatıyordu. Bu on sekiz millik alandaki bütün hayvanlar da ölesiye ürkmüş, huysuzlaşmışlardı. İnsanlar da, doğal olarak, başlarının üzerinden hızla geçen bu parlak ve kıvılcımlı ateş burgaçlarını, Liverpool'un üzerine çöken büyük bir felâketin habercisi olarak görüyorlardı ve bu bakımdan üzüntüleri sonsuzdu. Ama insanlardaki bu genel acıma ve sempati duygusu bile, bu rengârenk ateş yağmuru bir fırtınanın kanatlarında gâh açık gökyüzünün derinliklerinden gâh gökteki kara bulutlardan geçerken, yerden yükselen büyülenmişçe hayranlık fışkırmalarını bastıramamış, hatta etkilememişti.

Cinayetlerde de tamı tamına aynı şey olur. Her defasında, hayatım kaybedenler için o ilk keder borcu ödendikten, kişisel kaygılar zamanla dindikten sonra, farklı cinayetlerin görsel özellikleri (estetik açıdan, karşılaştırmalı üstünlükler denebilir bunlara) kaçınılmaz olarak gözden geçirilip değerlendirilir. Bir cinayet bir başkasıyla kıyaslanır; şaşkınlık, gizem vs yaratma konusundaki durumlarla etkiler açısından üstünlük koşullan toplanıp yüceltilir. Dolayısıyla ben, kendi ölçüsüzlüğüm adına; insan aklının, kendi haline bırakıldığında ortaya çıkan anlık eğilimlere karşı kaçınılmaz, süreğen bir temele sahip olduğunu iddia ediyorum. Ama hiç kimse, Swift adına buna eşdeğer bir özür ortaya atacağını iddia edemez. Benimle Dean Swift arasındaki bu önemli ayrımda, bu Sondeyiş'i yazmamın nedenlerinden biri yatıyor. Sondeyiş'imin ikinci nedeni de, uzun zaman önce amatörlerin defne dallarıyla taçlandırdığı, anılmaya değer üç büyük cinayet olayı -ama özellikle ilk ikisi, yani Williams'ın 1812'deki ebedi yapıtları hakkında okurlara ayrıntılı bilgi vermektir. Bu olaylarda gerek eylem gerek eylemci, ayrı ayrı, çok ilgi çekicidir. 1812'den beri kırk iki yıl geçtiğine göre, ne birinin ne de öbürünün bugünkü kuşak tarafından ayrıntılı olarak bilindiği düşünülemez. Hıristiyan âleminin tüm tarihi boyunca, John Williams'ın 1812 kışında, bir saat içinde iki evi boşalttığı; iki kişi dışında iki hane halkım tamamen yok ettiği; bu sayede de, Kabil'in tüm çocuklarının en üstünü olduğunu kabul ettirdiği o korkunç cinayetler gibi insanları dehşete düşürecek güçte bir kişinin, tek başına gerçekleştirdiği başka bir eyleme rastlanmaz. Olaydan sonraki gecelerde halkın kalbini ele geçiren çılgınca duygulan layıkıyla tarif etmek imkânsızdır; kimilerinde öfkeli bir korkunun saf çılgınlığı, kimilerindeyse paniğin saf çılgınlığı görülüyordu. Olayı izleyen on iki gün boyunca,

kimliği bilinmeyen katilin Londra'dan ayrılmış olduğuna dair temelsiz bir söylentinin etkisiyle, dev başkenti kıvrandıran panik bütün adaya da yayılmıştı. O sırada ben de Londra'dan üç yüz mil uzaktaydım, fakat orada ve her yerde, panik anlatılmaz derecedeydi. Kapı komşum ve şahsen tanıdığım, kocası i seyahatte olduğu için birkaç hizmetçiyle birlikte koca tenha bir evde oturan bir hanım, kendi yatak odasıyla eve girebilecek herhangi bir insan araşma -her biri sürgüler, kol demirleri ve zincirlerle güçlendirilmiş- tam on sekiz kapı (bana bunun gözle görülür kanıtını da verdiydi) koymadan rahat edememişti. Salonunda bile ona ulaşmak, elinde ateşkes bayrağıyla kuşatılmış bir kaleye gitmekten farksızdı; her altı adımda bir, demir parmaklıklar yüzünden duraklıyordu insan. Panik sadece zenginlerle sınırlı değildi; akıllarında muhtemelen soygundan daha ciddi bir şey olmayan, fakat Londra gazetelerinin yanlış yönlendirmesi sonucu o korkunç Londralı katille karıştırılan serserilerin, evlerine zorla girmeye yönelik şüpheli teşebbüsleri neticesinde yaşadıkları şaşkınlık nedeniyle, en mütevazı kesimlere mensup kadınların bile defalarca kalbine inmişti. Bu arada, Londra'nın göbeğinde dinlenen, geçimini yerel bir Attila, başka bir deyişle, Tanrı'nın kırbacı' gibi, kendi bilinçli ihtişamıyla sağlayan o münzevi sanatçı; karanlıklarda yürüyen, (sonradan ortaya çıktığı üzere) ekmek ya da giyecek bulmak, hayat içerisinde terfi etmek için cinayete bel bağlayan bu adam, sessizce, gazetelere etkili bir yanıt vermeye hazırlanıyordu; nihayet, ilk cinayetinden sonraki on ikinci günde ikinci darbesini indirip ikinci kez bir aileyi yok etmeyi başararak, hem Londra'daki varlığını duyurmuş, hem de ona şehirden uzaklaşacağına dair bir eğilim atfetmenin saçmalığını herkese ilan etmiş oldu. Katilin taşraya sızmaya tenezzül etmediği; ve sonsuza dek Thames kıyılarına

kurulmuş olan dev suç *kampı* koca kenti hiçbir tedbirlilik veya korku güdüsüyle terketmeye niyetli olmadığı böylece kanıtlanınca, taşradaki panik biraz hafifledi. Gerçekte büyük sanatçı taşrada ünlü olmayı kendine yakıştırmıyordu; bir taşra kasabası veya köyü ile "tunçtan daha kalıcı bir eser", yani nitelikçe kendi *studio*'sundan çıkmış bir eser olarak kabullenip benimseyebileceği cinayetlere denk bir cinayet arasındaki karşıtlığı gülünç ve saçma bir oransızlık örneği gibi hissediyor olmalıydı.

Bu korkunç cinayetlerden birkaç ay sonra görüştüğüm Coleridge, olay sırasında Londra'da oturmasına karşın, kendi hesabına, yaygın paniği paylaşmadığını söyledi. Bunlar onu sadece bir filozof olarak etkilemiş ve vicdanından gelen bütün kısıtlamaları çiğnemeyi kendine yedirebilen bir adama, hele aynı zamanda korkusuzsa, bir anda ne kadar sınırsız ve ürkütücü bir gücün yollarının açıldığı üzerine derin düşüncelere dalmasına neden olmuş. Fakat Coleridge, hâkim paniği paylaşmasa da, onu hiç de mantıksız bulmuyordu; zira, son derece yerinde ifade ettiği gibi, bu uçsuz bucaksız başkentte, sadece kadınlarla çocuklardan oluşmuş binlerce hane halkı vardır; yine başka binlercesi vardır ki, uzun gecelerde güvenliklerini zorunlu olarak genç bir hizmetçinin sağduyusuna emanet ederler; hizmetçi annesinden, kız kardeşinden ya da sevgilisinden gelen bir pusuladaki hileli sözlere aldanıp da evin kapışım açmaya razı geldi mi, işte, bir saniye içinde evin güvenliği mahvolmuş olur. Yine de, kapıyı açmadan önce zinciri mutlaka takmak, hem o sırada, hem de sonraki aylar boyunca, genel olarak herkesin yaptığı bir şeydi; ki uzun süre boyunca da, Bay Williams'ın Londralılar üzerinde bıraktığı derin etkinin göstergesi gibi bir işlevi oldu. Şunu da belirteyim ki, Southey bu vesileyle, halkın duygularını da derinden yansıtarak, ilk cinayetten sonraki bir iki hafta içinde bana

bunun bir ulusal anma günü düzeyine erişecek kadar büyük ve önemli bir olay olduğunu söylemişti.*Evet, şimdi, okuyucuyu (kırk iki yıl gerilerde kalmış bir kayıt olarak, bu kuşaktan her dört kişiden birinin bile doğru olarak bilmesinin beklenemeyeceği) bu dehşet verici cinayetler dizisini doğru ölçeğiyle değerlendirmek üzere hazırladıktan sonra, tüm olayın ayrıntılı olarak anlatılmasına geçelim.

Unutmadan, cinayetlerin işlendiği yerel sahne üzerine de birkaç söz edelim. Ratcliffe Yolu, Londra'nın gemicilikle uğraşılan doğu kesiminin gayet karmakarışık bir mahallesinde geniş bir ana caddedir. Olay sırasında, kendi özel amaçları doğrultusunda hayran olunacak bir başarıyla çalışan, fakat başkentin genel güvenlik hizmetleri için son derece yetersiz kalan Bow Caddesi *dedektif* polisi dışında doğru dürüst güvenlik kuvvetinin bulunmadığı o yıllarda (yani 1812'de), burası son derece tehlikeli bir yerdi. İnsanların en az üçte biri yabancı sayılabilirdi. Nereye baksan Hintli denizcilerle, Çinlilerle, Kuzey Afrikalılarla, zencilerle karşılaşıyordunuz. Tabii herhangi bir Avrupalının izini süremeyeceği türden geçmişlere sahip insanların birbirine karışmış şapkalarının, sarıklarının altına iyice gizlenmiş türlii türlü vicdansızlık bir yana; işledikleri suçlar nedeniyle halkın gözünün önünden bir süreliğine kaybolması gereken katillerle zorbalar için, Hıristiyan âlemine ait donanmaların (özellikle de, savaş zamanlarında ticaret filolarının) güvenli bir barınak olduğu da bilinen bir gerçektir. Söz konusu denizcilerin çok azının 'yetenekli' olarak nitelenebileceği doğrudur Ama her zaman, özellikle de savaş zamanında, gemilerdeki tayfanın sadece küçük

* Southey'in o sıralar hâlâ "Edinburgh Annual Register"in editörlüğünü yapıp yamadığından emin değilim. Eğer öyle ise, hiç kuşkusuz bu gazetenin Iskoçya baskısında bütün olayın mükemmel bir anlatımı yer almış olacaktır.

bir bölümü (ya da, çekirdeği) o tür adamlardan meydana geliyordu: Büyük çoğunluk, denizci olmayan eğitimsiz karacılardan oluşuyordu. Fakat Doğu Hint Kumpanyası gibi şirketlerin gemilerinde zaman zaman gemici olarak görev yapmış olan John Williams, büyük olasılıkla gayet usta ve kusursuz bir denizciydi. Aslında epey yaygın kanıya göre, akıllı ve becerikli, hiçbir ani güçlükte çaresi tükenmeyen ve sosyal hayatın bütün ortamlarına rahatça uyum sağlayabilen son derece esnek bir adamdı. Williams orta boyluydu (1 m 76 ile 1 m 77 cm arasında), ince yapılı fakat güçlüydü, kasları oldukça gelişmişti ve vücudunda hiç fazlalık et yoktu. Kendisini sorguda (sanırım Thames Polis karakolunda) gören bir hanım bana, saçlarının çok olağandışı ve canlı bir renkte, portakalla limon arası parlak sarı, olduğunu söylemişti. Williams Hindistan'da, özellikle Madras ve Bengal'de bulunmuş ama İndus kıyılarında da çalışmıştı. Şimdi, Pencap'ta, yüksek kasta mensup insanların atlan çoğunlukla -kızıl, mavi, yeşil, ya da mora- boyanır; dolayısıyla, Williams'ın kimliğini gizlemek gibi sıradan bir amaçla, Scinde ile Lahordaki bu gelenekten ilham almış olabileceğini, bu nedenle de saç renginin doğal olmayabileceği gelmişti aklıma. Dış görünüşü, diğer bakımlardan yeterince doğaldı; yüzünün, Londra'da satın aldığım alçı kalıbı üzerinden konuşmak gerekirse, yüz biçimi itibariyle kaba olduğunu söyleyebilirim. Bir ayrıntı çarpıcıydı gerçi; doğal kaplan karakterine de uyuyordu; o da, yüzünün hep kanı çekilmiş gibi görünmesiydi. "Damarlarında," dedi bana muhbirim, "hayat veren, insanın utanç, öfke ya da acıma neticesinde yüzünün kızarmasına neden olan kırmızı kanın değil, hiçbir insanın kalbinden çıkmayacak yeşil bir özün aktığını düşünebilirsiniz." Gözleri donuk ve cam gibiydi; sanki bütün ışıklan arka plandaki uzak bir kurbana yöneltilmişti. Buraya kadar, bütün

görünüşü itici olabilirdi; fakat öte yandan, birçok tanığın birbirine uyan ifadeleri, ayrıca da olguların sessiz tanıklığı, davranışlarındaki yapmacık tatlılık ve kurnazca sokulganlığın, ölü yüzü gibi renksiz suratının iticiliğini dengelediğini ve ona deneyimsiz genç kadınlar arasında çok olumlu bir imge sağladığını gösteriyor. Williams'ın hiç kuşkusuz öldürmeyi tasarladığı melek huylu nazik bir kızcağız bunun kanıtını da vermişti. Bir keresinde, Williams'la yalnız başına otururlarken, adam şöyle demiş: "Baksanıza Bayan R., bir gece yarısı yatağınızın yanıbaşında elimde bir oyma bıçağıyla gözüküversem ne derdiniz?" Adama güveni tam olan genç kız şu cevabı vermiş: Bunun üzerine, adama güveni tam olan genç kız, "Ah, Bay Williams, gelen başkası olsa korkuya kapılırdım. Ama sizin sesinizi duyar duymaz sakinleşirim," demişti. Zavallı kız! Bay Williams'ın ana hatlarını çizdiği taslak tamamlanacak olsa, cesede benzeyen o yüzde öyle bir şey görüp, o uğursuz seste öyle bir şey duyacaktı ki, huzuru ebediyen kaçacaktı. Fakat Bay John Williams'ın maskesinin düşmesi için, o tür korkunç deneyimlerinden daha azı yeterli gelmezdi. *İlk denemesini* uzun süre önce yaptığını varsaymamız gereken Bay Williams, aralık ayında bir cumartesi gecesi, işe koyulma azmiyle, kalabalık sokaklardan zorlukla ilerleyerek işte bu tehlikeli bölgeye girdi. Söylemek, yapmak anlamına geliyordu. Bu gece de, kendi kendine gizlice, taslağını evvelce çizdiği, sona erdikten sonraki gün ise, Londra'nın, merkezinden çevresine dek 'tüm o kudretli yüreğine' dehşet verecek olan bir tasarıyı gerçekleştireceğini söylemişti. Daha sonra, bu karanlık görev için barınağından akşam saat on bir sularında ayrıldığı hatırlandı. Bu kadar erken başlamayı düşünmüyordu, hayır; ama bir keşif yapmaya ihtiyacı vardı. Aletlerini sıkıca düğmelenmiş bol paltosunun altında taşıyordu. Hal ve tavırlarının,

bütün tanıklara göre, son derece kibar ve nazik olması, karakterindeki genel incelmişlik ve kabalığa karşı duyduğu nefret ile uyumluydu: içindeki kaplan yüreği, yılansı bir nezaket ve insancıllık altında gizleniyordu. Kendisini tanıyanların hepsi sonradan, bu gizlenişi çok etkili ve kusursuz olarak betimlediler; o kadar ki, eğer Williams böyle yoksul bir mahallenin cumartesi geceleri bu denli kalabalık olan sokaklarında yürürken kazayla birine çarpsa, (hepsinin onaylayarak belirttiği gibi) hemen durup en centilmence özürlerini şımarmış; şeytan yüreği en cehennemlik amaç üzerinde geviş getirirken, kendisi durup, şık paltosunun altında sımsıkı düğmelenmiş olarak doksan dakika kadar sonra becereceği küçük işi bekleyen koca çekicin, çarptığı kişiye fazla zarar vermediği umudunu dile getirirmiş. Sanırım Titian, -inceltilmiş kırmalı yakalar, torbalı peruka, bir de elmas kabzalı kılıçla- tam olarak giyinmeden sanatım icra etmemeyi bir kural haline getirmişti; Rubens'in de böyle yaptığına şüphe yok, hatta belki Van Dyck da böyleydi: Bay Williams'ın ise, ihtişamlı bir katliama çıktığında (başka bir anlamda, Oxfordluların deyimiyle, Büyük Birleştirici olarak dışarı çıktığında da denebilir buna), siyah ipek çorapla bağcıksız ayakkabı giydiğim düşünmemiz için birçok neden var; koşullar ne olursa olsun, sanatçı konumunu sabahlık giyerek alçaltmazdı. Williams'ın ikinci büyük gösterisi sırasında, korkudan duyduğu ölümcül ıstıraplar içindeyken, adamın canavarlıklarının tek şahidi olmak zorunda kalmış, tepeden tırnağa titreyen biri tarafından özellikle fark edilip tescillendiği üzere, Bay Williams en iyi kumaştan dokunmuş, ipekle işlenmiş uzun, mavi bir frak giyiyordu. Hakkında dolaşan dedikodular arasında, Bay Williams'm birinci sınıf dişçilerle ayak bakım uzmanlarına gittiği de vardı. Hiçbir şekilde ikinci sınıf hünerleri olan birine gitmiyordu. Tabu kendisinin

de, icra ettiği o küçük işkolundaki en aristokrat, en gösterişli sanatçı olduğunu kabul etmek mümkündür.

Hepsi iyi de, şimdi evine doğru seğirtmekte olduğu kurban kimdi acaba? Plansız rotasız ortada dolaşıp öldürmek üzere şans eseri karşısına çıkacak herhangi bir insan arıyacak kadar düşüncesiz olamazdı herhalde, değil mi? Yo, elbette öyle değildi; bir süre önce kendine uygun bir kurban peylemişti: eski ve çok samimî bir arkadaşım! Zira bir temel ilke olarak bellemiş görünüyordu ki, öldürülmeye en elverişli insan bir dosttur. Ya da, el altında -ha deyince bulunamayan bir nesne olan- dost yoksa, en azından bir tanış. Çünkü her iki durumda da konuya ilk yaklaşım sırasında kuşku uyanmaz. Oysa bir yabancı korkabilir ve kendi katil adayının hal ve tavrından bile nem kaparak teyakkuz durumuna geçebilir. Ancak, anlattığımız olayda kurban olarak seçtiği kişi her iki özelliği de kişiliğinde birleştiriyordu: başlangıçta Williams'ın dostuydu; fakat zamanla, bazı durumlardan ötürü düşmanı olmuştu. Ya da, başkalarının dediği gibi, daha büyük bir olasılıkla, aralarında gerek dostluğu gerek düşmanlığı canlı tutan duygular çoktan beri zayıflamış, gevşemişti. Bu cumartesi gecesinin (dost ya da düşman olarak) öznesi seçilen talihsiz adamın adı Marr'dı. Williams'la Marr arasındaki bağlantı hakkında o sıralar revaçta olan, hiçbir zaman da yalanlanmayan hikâyeye göre, Kalküta'ya giden gemilerden birinde birlikte yolculuk etmişlerdi; yolculuk sırasında aralarında tartışma çıkmıştı; fakat hikâyenin başka bir biçimine göreyse, hayır, deniz yolculuğundan döndükten sonra tartışmışlardı; tartışmanın nedeni de, gönlünü kazanmak için mücadele ettikleri, hatta bir keresinde birbirlerine iyice düşman kesildikleri, güzel, genç bir kadın olan Bayan Marr idi. Bazı olaylar bu hikâyenin ihtimal dahilinde olduğunu gösteriyor. Fakat yeteri derecede

aydınlatılmamış bir cinayet söz konusu olduğunda, çarpıcı bir cinayetin sefil bir nedenle işlenmiş olabileceği gerçeğine tahammül edemeyecek kadar altın kalpli olan kimilerinin; katili, kibrinden kaynaklanan bir tür heyecanla hareket etmiş biri olarak gösteren, kamuoyunun da güvenle yaklaştığı bir hikâye uydurduğu zaman zaman olmuştur: Bu durumda da, Williams'ın böyle karmaşık ve feci bir cinayeti düpedüz sıradan bir kazanç hırsıyla işlediği fikrini bir türlü hazmedemeyen kamuoyunun, onu bir kadının gönlünü kazanmak uğruna giriştiği tutkulu ve soylu rekabetten doğan ölümcül kinle hareket ediyormuş gibi gösteren bir öyküyü benimsemiş olması akla gelebilir. Açıkçası, olay bu açıdan tam aydınlanmış sayılmaz. Fakat, iki adam arasındaki kan davasının asıl nedenini, *causa teterrima*'sının Bayan Marr olması elbette güçlü bir olasılıktır. Her neyse, bu arada, artık dakikalar sayılıydı; bu kan davasının yeryüzünde daha ne kadar sürüp gideceğini ölçen kum saatinin kumu da tükeniyor. Bu gece kumun akışı duracak. Yarın, İngiltere'de Pazar, İskoçya'da ise Yahudice adıyla Şabat denilen gündür. Ayrı ayrı adlarla da olsa, bu günün her iki ülkede de işlevi aynı: her iki halk için de bu bir dinlenme günü... Evet, Marr, senin için de bir dinlenme günü olacak bu; yazın böyle yazılmış; sen de, ey genç Marr, aradığın huzura kavuşacaksın; sen de, bütün ev halkın da, evinde barındırdığın yabancı da... ama bu huzur, bu dinlenme, mezarın ötesindeki dünyada gerçekleşecek. Mezarın beri yakasında ise hepiniz son uykunuzu uyuyorsunuz.

Fazlasıyla karanlık bir geceydi; Londra'nın bu mütevazı bölgesinde, gece ister aydınlık olsun ister karanlık, ister sakin olsun ister gürültülü, cumartesi geceleri bütün dükkânlar en az saat on ikiye kadar, birçoğu da gece yansından yarım saat sonrasına dek açık kalıyordu. Pazar gününün kesin sınırları konusundaki

o dakik, kılı kırk yaran Yahudi hurafesine inanan kimse yoktu. Pazar günü, en kötü ihtimalle, bir gün saat gece birden, diğer gün sabah sekize dek uzar, bu sayede de otuz bir saatlik tam bir devir yapmış olurdu. Kuşkusuz yeterince uzun bir süreydi bu. Marr, o malum cumartesi gecesi, on altı saatten beri tezgâhın gerisinde çalıştığı için, gecenin her zamankinden daha da kısa sürecek olmasından, dolayısıyla çabucak gelmesinden memnuniyet duyardı. Marr'ın bu dünyadaki memuriyeti şöyleydi: Çorap sattığı bir dükkânı vardı; mal stoklamakla binanın teçhizatı için de yüz seksen pound yatırım yapmıştı. Ticaretle uğraşan herkes gibi, onun da bazı tasaları vardı. İşe yeni başlamış olsa da, ödenemeyecek borçları şimdiden onu korkutmuştu; ödenmelerine imkân verecek kadar satış yapamadığı senetlerin vadesi geliyordu. Gerçi Marr iyimser yaratılıştı, kolay kolay umudunu yitirmeyen biriydi. O tarihte yirmi yedi yaşında, sağlam yapılı, canlı pembe tenli bir gençti; ticari durumu ve geleceğinden bir parça tedirgin ama gene de neşeliydi; o gece ve ertesi gece dertli başını genç ve tatlı karısının sadık göğsünde dinlendirerek kaygılarını unutmaya hazırlanıyordu -ne boş bir umut! Marr'ın ev halkı şu kişilerden oluşuyordu: En başta kendisi; sınırlı -ticari- anlamda birkaç kez batsa bile, her defasında tekrar ayağa dikilip ateşten bir piramit gibi yükselebilecek, yıkıntının çok üstüne çıkabilecek enerjisi olan bir adam. Ya, işte böyle Marr kardeş, doğuştan getirdiğin enerjiyi dokunmadan sana bırakanlardı, işler böyle olabilirdi. Fakat tam şu »ırada, sokağın karşısında cehennemden çıkma bir yaratık duruyor ve bütün bu gurur okşayıcı olasılıklara keskin bir biçimde çekincesini koyuyor, ikinci olarak Marr'ın sevimli ve nazik eşi geliyor; bütün genç eşler (ancak yirmi ikisinde) gibi mutlu ve kaygılanıyorsa, sadece canından çok sevdiği bebeği için kaygılanıyor.

Zira üçüncü olarak evde, sokak seviyesinin ancak iki buçuk- üç metre altında, yani sıcacık ve tertemiz bir mutfakta, genç annenin ara sıra salladığı bir beşikte, sekiz aylık bir bebek uyuyor. Marr'la eşi evleneli on dokuz ay oldu; bu da, onların ilk çocuğu. Pazar günkü o derin uykusunu başka bir dünyada geçirecek diye, bu çocuk için kederlenmeyin; zira gırtlağına kadar yoksulluğa batmış bir yetim, anne babasından zaten mahrum kalmışken, bu yabancı, ölümcül dünyada neden oyalansın ki? Dördüncü olarak, irice, diyelim ki on üç yaşında olan çırak geliyor; Devonshirelı biri kendisi, Devonshirelı çoğu genç gibi de yakışıklı; halinden memnun biri; fazla çalışmıyor; efendisiyle hanımı kendisine iyi davranıyor, ki kendisi de bunun farkında. Beşinci olarak, bu sessiz ev halkının son üyesi olan bir hizmetçi var; yetişkin bir genç kadın kendisi; bilhassa iyi kalpli biri olduğundan, hanımıyla ilişkisinde (mevki konusunda pek fazla hak iddia etmeyen ailelerde sıkça görüldüğü gibi) kız kardeşe benzer bir rolü bulunuyor. Şu anda (1854), İngiliz toplumu büyük bir demokratik değişimden geçiyor; zaten yirmi yıldır bu böyle. Çok sayıda insan 'efendim' ya da 'hanımım' demekten utanıyor: Şimdi yavaş yavaş bunların yerine geçmeye başlayan terim, 'işverenim.' Şimdi, Birleşik Devletlerde demokratik gururun bu şekilde ifade edilmesi, hiç kimsenin tartışmadığı bağımsızlığın yersiz ilam olarak nahoş kaçmasına rağmen, kalıcı bir kötü etki bırakmaz. Zira evlerdeki "yardımcılar", genel olarak yakında kendi evlerinin ve işlerinin efendileri olacaklarım, bu yöne doğru emin ve hızlı bir geçiş sürecinde bulunduklarını bildiklerinden, zaten bir iki yıl içinde kendiliğinden çözülecek olan bir ilişkiyi "şimdilik" görmezden gelebilirler. Fakat, böyle bitmez tükenmez toprak kaynaklarının bulunmadığı İngiltere'de, değişme eğilimi sıkıntılı oluyor. Aslında, hafif, hatta çoğu kez iyi

veya mutlu denebilecek bir boyunduruktan kurtulmanın kaba ve hırçın ifadesini de birlikte getiriyor. Ne demek istediğimi bir başka yerde açıklayacağım. Burada, Bayan Marr'ın hizmetinde, söz konusu ilke uygulamada kendini gösteriyor. Hizmetçi kız Mary, büyük bir ciddiyet ve hamaratlıkla evdeki görevleriyle uğraştığını gördüğü; bu kadar genç olmasına karşın belli bir yetkeye sahip olan ama bunu asla kaprisli biçimde kullanmayan, hatta kullandığını belli etmeyen bir hanıma içten ve yapmacıksız bir saygı besliyordu. Bütün komşuların tanıklığına göre, bir yandan hanımına hal ve tavrında gösterişsiz bir saygı ifadesiyle davranıyor ama öte yandan, elinden geldikçe, bir kız- kardeşin gönüllü ve güleryüzlü yardımlarıyla, analık görevlerinin onun üzerine yıktığı yükü hafifletmekten hiç kaçınmıyordu.

Gece yarısını üç, dört dakika geçe, Marr'ın merdivenlerin başından seslendiği genç kadın buydu - akşam yemeği için gidip istiridye almaşım emretmişti. Küçük tesadüflerin çoğu kez nasıl da yaşam boyu sürecek ciddi sonuçları oluyor! Marr dükkânının işleriyle, Bayan Marr ise bebeğinin küçük bir rahatsızlığından kaynaklanan huzursuzluğuyla o kadar meşguldü ki, her ikisi de akşam yemeği meselesini unutmuşlardı; yiyecek konusundaki seçeneklerinin çeşitliliği gibi, zaman da gittikçe daralıyordu şimdi; istiridye ise, saat on ikiyi vurduktan sonra bulunması muhtemel tek şey olduğu için sipariş edilmişti. Lakin Mary'nin hayatı işte bu önemsiz duruma bağlıydı. Yemek için dışarıya, bu iş için her zamanki saat olan on ya da on birde gönderilmiş olsaydı, ev halkının bu mahvedici trajediden kurtulan tek üyesinin kurtulmayacak olması neredeyse kesindir; kuşkusuz o da diğerleriyle aynı kaderi paylaşacaktı. Şimdi acele etmek mecburiyetindeydi. Dolayısıyla, Marr'dan para alan Mary, elinde bir sepetle, elbisesinin düğmelerini iliklemeden dükkândan aceleyle fırladı. Tam

dükkânın kapısından çıktığı anda, karşı kaldırımda, sokak lambalarının ışığında, en başta yerinde duruyorken, bir an sonra yavaşça hareket etmeye başlayan bir adamın siluetini gördüğünü hatırlaması, daha sonra kanım donduran bir anı haline gelecekti. Bundan hemen önce ya da hemen sonra (hangisi doğru, şimdi söylemek güç) meydana gelen küçük bir olayın da kanıtladığı gibi, bu adam Williams'tı. İmdi, görevini yerine getirmek için pek az zamanı olan Mary'nin bu koşullarda ister istemez kapıldığı ivecenlik ve telaş göz Önüne alınırsa, içinde beliren derin ve gizemli sıkıntı ve tedirginlik duygusunu bu meçhul adamın hareketlerine bağlamış okluğu açıkça görülür; yoksa böyle bir hususta kesinlikle dikkatini yöneltecek bir yan görmezdi. Buraya kadar, yan bilinçli olarak zihninden geçenlerin ne olduğunu kendisi biraz olsun aydınlatabiliyor. Adamın yüzünü ve özelliklerini ayırt etmesine ve gözlerinin baktığı yeri tam olarak kestirmesine izin vermeyen karanlığa karşın, hareketlerinin verdiği genel izlenimden ve vücudunun görünen eğilişinden, 29 numaraya bakmakta olduğu fikri aklına gelmiş. Yukarıda sözünü ettiğim, Mary'nin inancını doğrular nitelikteki küçük olay da, gece yarısından pek uzak olmayan bir saatte, gece bekçisinin de bu yabancıyı görmüş olmasıydı; onun sürekli olarak Marr'ın dükkanının penceresinden içeriyi gözetlediğini fark etmişti. Üstelik, adamın görünüşünü de göz önünde bulundurunca, bu durum kendisine o kadar şüpheli gelmişti ki, Marr'ın dükkânına girip gördüklerini anlatmıştı. Bekçi bunları daha sonra yargıçların önünde de ifade etti; ayrıca, bu olayın ardından, yani saat on ikiyi birkaç dakika geçe (muhtemelen Mary'nin dükkândan çıkışından sekiz-on dakika sonra), her zamanki yarım saatlik devriyesine tekrar başlayacağı sırada, Marr'ın kepenkleri kapatmak için kendisinden (bekçiden) yardım istediğini de sözlerine

ekledi. O sırada birbirleriyle son kez konuştular; bekçi de, Marr'a o meçhul yabancının görünüşe göre çekip gittiğinden bahsetti: Zira adam, bekçinin Marr'la yaptığı ilk konuşmadan beri ortalıkta değildi. Williams'ın, bekçinin Marr'ı ziyaret ettiğini görüp, bu sayede kendi tavırlarındaki dikkatsizliğe vakitlice çekidüzen verdiğine şüphe yok; böylece, Marr'a beyhude yapılan uyan, Williams tarafından değerlendirilmiş oldu. Amansız takipçinin, işine, bekçinin kepenkleri kapatmak için Marr'a yardım etmesinden sonraki bir dakika içinde başladığı daha da kesin. Buna şuradan varıyoruz: Williams'ın işe daha da önce başlamasına mâni olan şey, dükkânın içinin sokaktan geçenlerce tamamen görülebiliyor olmasıydı. Williams'ın işini rahatça ve güvenle görebilmesi için kepenklerin gerektiği gibi kapalı olması şarttı. Fakat bir kez bu koşul yerine gelip gözlerden saklılık durumu gerçekleşince, daha önce acele ederek tüm girişimi riske atmamak ne kadar önemli idiyse, bu kez de başlamak için bir an bile kaybetmemek o kadar -hatta daha fazla- önem kazanıyordu. Zira her şey Marr'ın kapıyı kilitlemesinden önce içeri girmesine bağlıydı. Başka herhangi bir giriş biçiminde (örneğin, Mary'nin dönüşünü bekleyip onunla birlikte girmek gibi), kullanmış olduğunu az sonra olayların okura göstereceği özel avantajdan yararlanamamış olacaktı. Williams kısa bir süre, belki otuz saniye kadar, bekçinin ayak seslerinin kesilmesini bekledi; ama bu tehlike geçince, ikinci tehlike Marr'ın kapıya kilit vurmasıydı; anahtar bir kere döndü mü katil dışarıda kalakalacaktı. Bu yüzden, hızla içeri daldı ve sol elinin ustaca bir hareketiyle, Marr'a hiçbir şey fark ettirmeden, anahtarı çeviriverdi. Bu canavarın yaptıklarını adım adım izlemek ve olayın sessiz hiyerogliflerinin nasıl mutlak bir yanılmazlıkla bu kanlı dramın bütün gidişini, bütün aşamalarını -sanki biz de Marr'ın

dükkanında bir yere saklanmışız ya da acıyan bağışlayan göklerden acıma nedir bilmeyen bu cehennem zebanisini seyrediyormuşçasına bir bütünlük ve açıklık içinde- önümüze serdiğini görmek, gerçekten harika bir duygu, çok ilginç bir olay. Kilit üzerinde gizlice, hızla yaptığı numarayı Marr'dan gizlediği açıktır; aksi takdirde Marr, hele ki bekçinin anlattıklarından sonra, anında korkuya kapılırdı. Fakat Marjın korkuya kapılmadığım birazdan göreceğiz. Gerçekte, Williams'ın işini kesin başarıyla tamamlaması için, Marjdan çıkacak herhangi bir bağırtıyı ya da acı dolu çığlığı tevkif edip engellemesi son derece önemliydi. Böylesi bir bağırış, özellikle de sokaktan bu kadar zayıf bir şekilde, yani çok ince duvarlarla ayrılmışlarken, dışarıdan, sanki sokaktan yükseliyormuş kadar açık duyulacaktı. Bunun önüne geçmek zorunluydu. Önüne geçildi de zaten; okur, nasıl olduğunu birazdan anlayacak. Şu noktada, katili kurbanlarıyla baş başa bırakalım. Bırakalım da, elli dakika boyunca işini cam çektiğince görsün. Bildiğimiz üzere, dış kapı şimdi her türlü yardıma karşı kapatılmış durumda. Yardım ise zaten gelmiyor. Dolayısıyla, Mary'nin yanında olduğumuzu hayal edelim; her şey sona erdikten sonra da, onunla birlikte geri dönelim, perdeyi tekrar kaldıralım, sonra da aman yokluğunda olup bitenlerin dehşet verici izlerini ve kalıntılarını gözden geçirelim.

Zavallı kız, için için ancak yarım yamalak anlayabildiği bir huzursuzlukla tedirgin, istiridye dükkanı bulmak umuduyla bütün sokağı aşağı yukarı dolaştı. Her günkü işi gücü, gidiş gelişleri sayesinde tanımış olduğu çevre içerisinde açık dükkan bulamayınca, en iyi çarenin, şansım daha uzak başka bir bölgede denemek olduğunu düşündü. Uzakta parlayan veya yanıp sönen ışıklar görüyor, bunlar onu adeta yoluna devama çağırıyordu. Böylece her zamankinden daha karanlık bir gecede, doğru dürüst

aydınlatılmamış sokaklarda" , Londra'nın kavga dövüşün eksik olmadığı ve bu yüzden kestirme gibi görünen güzergahtan ikide bir sapmak zorunda kaldığı bir mahallesinde beklenen oldu ve kızcağız pusulayı şaşırdı. Dışarı çıkış amacını gerçekleştirme umudu artık yoktu, iz üzerinde artık geri dönmekten başka çare kalmamıştı ama bu da kolay iş değildi. Zira, karşısına çıkan, fakat karanlık yüzünden yüzlerini bile seçemediği kişilere yol yolak sormaya korkuyordu. Sonunda bir gece bekçisini fenerinden tanıdı da, onun kılavuzluğuyla doğru yolu bulabildi; cm dakika sonra da Ratcliffe yolu 29 numaranın kapısındaydı. Fakat o sırada, elli altmış dakika dışarıda kalmış olduğundan hiç kuşkusu yoktu; çünkü bir ara uzaktan *saat biri geçti* seslenişini duymuştu; bu duyuru saat birden birkaç saniye sonra başlar, aralıklı olarak on, on üç dakika devam ederdi.

Çok geçmeden üzerine üşüşerek onu şaşırtan o ıstırap verici düşüncelerin arasında, kısa süre içinde art arda üstüne gelmeye başlayan şüphelerin, hasedin, belli belirsiz kuşkuların hepsini açıkça hatırlaması doğal olarak epey zorlaşmıştı. Fakat hatırlayabildiği kadarıyla, eve vardığı o ilk anda şüphe götürmeyecek biçimde korku uyandıran bir şeyle karşılaşmamıştı. Çoğu şehirde, sokakla evlerin içi arasında başlıca iletişim aracı, kapı zilidir. Ama Londra'da kapı tokmakları daha yaygındır. Marr'ın evinin kapısında ise hem tokmak, hem de kapı zili vardı. Mary zili çalıp bir yandan da kapıya tokmakla hafifçe vurdu. Efendisiyle hanımını rahatsız edeceğine dair en ufak bir korkusu yoktu; onların hâlâ ayakta olduğundan emindi. Rahatı kaçırılacak olursa, hanımının gecesini berbat edeceğinden korktuğu bebek için endişeleniyordu. Ayrıca, evde, dönüşünü sabırsızlıkla bekleyen, an itibariyle de, geç kaldığı için ciddi biçimde endişelenmiş olması muhtemel üç kişi varken, ağzından çıkacak

küçücük bir fısıltının bile onlardan birini kapıya getireceğini iyi biliyordu. Ama o da ne? Mutfak merdivenlerinden yukarıya ne bir sesin, ne de bir mırıltının çıktığım şaşkınlıkla, hem de kanım donduran bir korku eşliğinde yavaşça yükselen bir şaşkınlıkla fark etti. O anda, sokak lambasının loşluğunda saklanarak, hiç şüphesiz ki efendisinin hareketlerini izleyen, koyu renkli, bol bir palto giymiş o yabancının belli belirsiz görüntüsü gözünün önüne titremeler eşliğinde, bir kez daha geldi: Kendini biraz toparlayarak, o sırada acelesi olduğu için artık nasıl bir gerginlik içindeyse, Bay Marı'ı bu şüpheli şahıs konusunda uyarmadığım hatırladı. Zavallı kız! O anda bilmiyordu ki, Marr bu bilgiyle uyarılıp önlem alacak olsaydı bunu yapabilirdi, zira bilgi ona başka taraftan ulaşmıştı; dolayısıyla, aslında efendisinin verdiği görevi yerine getirme telaşından doğan kendi unutkanlığının herhangi bir kötü sonuç doğurduğu iddia edilemezdi. Ama bütün bu düşünce ve tahminler, o anda, bütün benliğini kaplayan paniğin içinde boğuluyordu. Kapıdaki iki çağrısına da yanıt gelmemişti: tek başına bu durum bile korkunç bir şeyler olduğunu açığa vuruyordu. Bir kişi olsa uyuyup kaldığı düşünülebilirdi; ama iki -hatta üç- kişi birden! İşte *bu* olamazdı. Diyelim ki üçü de, bebekle birlikte, uykuya dalıp gitmişler; peki o zaman bu sessizliği, bu ölüm sessizliğini, nasıl açıklamalıydı? Doğal olarak, o anda bir korku ve dehşet histerisinin bütün varlığını kapladığı zavallı genç kız, nihayet, ancak şimdi, o çıldırtıcı korkuya özgü şiddetle zili çalabildi. Çaldı ve bekledi; kendine hâlâ bir parça hakimdi ama soğukkanlılığı hızla dağılıyor, onu terk ediyordu. "Pek vahim bir kaza", diyordu kendi kendine, "Marr'la çırağının aynı yerlerde tıbbi yardım aramak üzere evden çıkmalarına neden olmuş olsa bile -ki bu bile pek akla gelecek şey değil- en azından Bayan Marr'la bebeği evde kalırdı;

durum da ne kadar vahim ve umutsuz olursa olsun, zavallı anneden mırıltı veya inilti şeklinde mutlaka bir yanıt gelirdi." Bu düşüncelerle beklemek, son çağrısına gelebilecek yanıta zaman bırakmak, bütün gücünü toplayarak başarması gereken bir görev olmuştu. Dinle, o halde, çaresiz yürek, yirmi saniye boyunca çıt çıkarmadan dinle. Mary çıt çıkarmadan dinledi: O ürpertici sükûnet boyunca, sesleri duyabilmek için nefesini tutmuşken, ölene dek yankısı kulağından gitmeyecek, kalbini durduracak kadar korkutucu bir şey oldu. Çok sevdiği genç hanımı çağrısına yanıt verebilir diye, son bir çabayla kendisini sakinleştiren zavallı Mary, tir tir titreyen o kızcağız, nihayet evin içinden gelen belli belirsiz bir ses duydu. Evet, çağrısına yanıt geldiğine kuşku yoktu. Neydi bu? Merdivenlerde, mutfağa inen değil, yatak odalarının bulunduğu üst kata çıkan merdivenlerde, döşemenin çatırdadığı duyulmuştu. Ardından, bir ayak sesi apaçık işitildi. Bir, iki, üç, dört, beş basamak, yavaşça, alenen inlemişti. Sonra, o dehşet verici ayak seslerinin, kapıya uzanan dar geçitte ilerlediği duyuldu. Adımlar -Tanrım! Kimin adımları?- kapının önünde durdu. Evdeki, kendisininki hariç, tüm nefes alışları kesen o korkunç varlığın nefes alıp verdiğini duyabiliyordu. Mary ile arasında sadece bir kapı var. Kapının diğer tarafında ne yapıyor acaba? Merdivenlerden aşağı inen, ardından küçük, dar koridorda ilerleyip kapının önünde sona eren adımlar, sakınımla, özenle atılan adımlardı. Adam nasıl da derin soluklar alıyordu! O, yani münzevi katil, kapının bir tarafında, Mary ise diğer tarafında. Şimdi, adamın kapıyı aniden açtığım, Mary'nin ise o karanlıkta, dikkatsizce içeri atılıp kendini katilin kollarında bulduğunu bir düşünün. Buraya dek olabilecek bir şey bu - eğer bu numara Mary oraya döner dönmez yapılmış olsaydı, belli oranda başarılı olurdu; Mary'nin ilk ding

dong'unda kapı ansızın açılacak olsaydı, Mary balıklama içeri dalıp mahvolacaktı. Ama şimdi Mary tetikte, tedbirli. Meçhul katil de, o da kapıya kulaklarını dayamış dinliyor ve körük gibi soluyorlar. Bereket kapının ayrı tarafındalar. Kilidin açıldığının, sürgünün çekildiğinin en küçük belirtisinde Mary gerisin geri fırlayıp gecenin karanlığına sığınıverecek.

Katilin koridordan geçerek ön kapıya gelmesinin anlamı ne mi olabilirdi? Şu: tek başına, bir birey olarak, Mary onun gözünde hiçbir değer taşımıyordu; ama ev halkından biri olarak şöyle bir değeri vardı: yakalanıp öldürülürse evi boşaltma işi tamamlanacak, iş kusursuz başarılmış olacaktı. Bu durum halka duyurulunca ki tüm Hıristiyan alemine yayılacağı kesindi- bütün hayal güçlerini adeta tutsak alacaktı. Kurban kuşların hepsi ağa yakalanmış, hane halkının yokedilmesi bire varıncaya dek, eksiksiz, gerçekleştirilmiş olacaktı. Kadın ve erkeklerin fikir ve duyguları da, istedikleri kadar sağa sola uçuşsunlar, sonunda umutsuzca güçlü katilin yenilgi tanımayan ellerine düşecekti. "Benim yeterlik belgelerim Ratcliff Yolu 29 numaranın tarihini taşıyor" der demez, zavallı, yenilmiş hayal gücü, kolu kanadı kırılmış olarak, katilin büyüleyici çıngıraklı yılan gözünün önünde yere serilecekti. Mary kapının dışında dururken katili de iç tarafta durduran güdünün bir umut olduğuna kuşku yok: Marr'ın sesini fısıltıyla taklit ederek, "Neden bu kadar geç kaldın?" diye soracak olsa, Mary belki buna aldanabilir. Williams yanılıyordu; öyle bir şey için geç kalmıştı; Mary şimdi deli gibi kendindeydi; zili çalmaya, aynı zamanda da, kapıya şiddetle vurmaya başlamıştı. Tabu bunun doğal sonucu olarak, daha yeni yatıp hemen uykuya dalmış olan yan komşuları uyanmıştı; Mary'nin içinden yükselen delice, kontrol edilemez itkiye boyun eğerek sürekli olarak şiddetle çaldığı kapının sesinden de, böylesine büyük bir

gürültünün altında korkunç bir olay yatması gerektiğini anlamıştı adam. Yataktan kalkması, pencereyi kaldırması, öfkeyle, bu vakitsiz gürültünün nedenini sorması bir anını almıştı. Zavallı kız, bir saat boyunca neden evde olmadığını, o sırada Bay Marr'la ailesinin öldürüldüğüne inandığını; katılın ise tam o sırada evin içinde olduğunu çabucak anlatacak kadar kendine hâkim olabilmişti. Bunları söylediği kişi bir tefeciydi; adam epey yürekli biriydi herhalde, zira cesaretini, görünüşe göre son derece büyük bir zaferle belirginleştiren gizemli bir suikastçının karşısına tek başına dikilmek, sırf bedensel gücün sınanması bakımından bile tehlikeli bir girişimdir. Bunlar bir yana, uyruğu, yaşı, güdüleri bilinmeyen, esrar perdesiyle kuşatılmış birinin önüne paldır küldür atlamak için de, hayal gücünün, kendine hâkim olmak yönünde bir çaba harcaması gerekir. Bir askerin, savaş alanında bu kadar karmaşık bir tehlikeyle yüz yüze geldiğine pek az rastlanmıştır. Zira, komşusu Marr'ın bütün ailesinin öldürülmüş olduğu doğruysa, bu ölçüde bir kan dökücülük faillerin iki kişi olması olasılığını güçlendirir görünmekteydi; ya da bir kişi tek başına böyle bir kıyım gerçekleştirmiş idiyse ne kadar büyük bir cüret ve ataklığa -olasılıkla da, beceriye ve hayvansal güce-sahip olmalıydı bu yaratık! Üstelik bu meçhul düşman (tek olsun çift olsun) kuşkusuz adamakıllı silahlıydı da. Bütün bunlara karşın, bu korkusuz insan hemen komşusunun evindeki kanlı sahneye koşmaktan çekinmedi. Pantolonunu giyip eline ocak demirini aldığı gibi, kendi küçük arka bahçesine indi. Buradan yaklaşırsa katilin önünü kesme şansı vardı; oysa ön kapıdan böyle bir imkan yoktu; ayrıca kapıyı kırmak da hayli gecikmeye sebep olacaktı. Arka bahçesini Marr'ın bahçesinden 2.5 - 3 metre yüksekliğinde bir tuğla duvar ayırıyordu. Bunun üzerinden atladı. Bir kandil almak için

geri dönmesi gerektiğini hatırlamıştı ki, aniden Marr'ların tarafından süzülen zayıf bir ışık gözüne çarptı. Marr'ların arka kapısı ardına kadar açıktı. Katil belki de yarım dakika önce oradan geçmişti. Cesur adam hemen içeri girip dükkan tarafına yürüdü ve orada geceki kasaplığın etrafa saçılmış kalıntılarına bakakaldı. Küçük ev o derece kana bulanmıştı ki, bir yerine kan bulaştırmadan, yol bulup ön kapıya ulaşmak olanaksızdı. Katile kurbanları karşısında o kadar ölümcül bir üstünlük sağlayan anahtar hâlâ kapının kilidindeydi. O sırada, (aklına, tıbbi yardımın bunca kurbandan hiç değilse bir tanesinin işine yarayabileceği, ama bunun hızlı hareket etmeye bağlı olduğu kesin) Mary'nin çığlıklarının verdiği yürek parçalayıcı haberler, o geç saatte dahi, evin çevresine küçük bir kalabalık toplamayı başarmıştı. Tefeci kapıyı açtı. Bir-iki bekçi, kalabalığı yararak ön tarafa ilerledi; Fakat insanın kanım donduran manzara oldukları yerde kalakalmalarına, bir an önce epey yüksek olan seslerinin de kesilmesine neden oldu. Bu korkunç dram, kendi hikâyesini, olayların -az, yalın olan- safhalarını tek başına anlatmaya yetiyordu. Katilin kim olduğu henüz bilinmiyordu; kuşkulandıkları biri bile yoktu. Ama katilin Marr'ın tanıdığı biri olduğunu düşünmek için ortada birçok sebep vardı. Katil dükkâna, Marr'ın kapattığı kapıyı açarak girmişti. Fakat, kentin böylesine tehlikeli bir bölgesinde, bekçi Marr'ı uyardıktan sonra, o saatte dükkândan içeriye, üstelik epey sıra dışı, tuhaf bir yol izleyerek (yani kapı kapandıktan, kepenklerin indirilmesi dükkânın içinin sokaktan görülmesini imkânsız kıldıktan sonra) giren bir yabancının Marr'ı kuşkulandırıp kendini korumaya yönlendireceğine haklı olarak dikkat çekildi. Dolayısıyla, dikkat kesilmediği yönündeki bir belirti, kesin olarak, Marr'ın kuşkusunu ortadan kaldıran, ihtiyatı elden bırakmayan hasedini bertaraf

eden bir şeyin gerçekleştiği anlamına geliyordu. Fakat bu 'bir şey7in anlamı sadece Marjın katili sıradan, kuşku uyandırmayan biri olarak tanıdığıydı. Bu durumun, sonrasında olan her şeyin anahtarı olduğu düşünülürse, dramın nasıl geliştiği tam olarak ortaya çıkmış olur. Katilin sokak kapısını yavaşça açtığı, sonra yine aynı yavaşlıkla kapattığı ortadadır. Sonra küçük tezgâha doğru ilerlemiş, tüm o süre boyunca da, hiçbir şeyden kuşkulanmayan Marr'la eski bir arkadaşı gibi konuşmuştu. Tezgâhın yanına geldikten sonra, Marjdan bir çift solmamış pamuklu çorap istemişti. Marr'ınki kadar küçük bir dükkânda, farklı malların yerleştirilmesi için pek fazla seçenek söz konusu olamazdı. Katil, bu malların ne şekilde dizildiğini biliyordu kuşkusuz; Marr'ın, şu an alması gereken pakete ulaşmak için arkaya dönmesi, gözleriyle ellerini ise başının otuz beş santim yukarısına kaldırması gerektiğini daha önceden tespit etmişti. Gözleriyle elleri böyle meşgul, başının arkası da vuruşa en elverişli durumdayken, katil bir an bile kaybetmeden bol paltosunun altından ağır bir gemi marangozu tokmağı çıkarıp tek bir vuruşla kurbanım hiçbir direnme gösteremeyecek hale getirerek yere serdi. Marr'ın cesedinin duruşu, neler olduğunu açıklıyordu. Marr, elleri olayın ana hatlarının burada anlattığım şekilde olduğunu kanıtlarcasına dolu olduğu halde, tezgâhın arkasına yığılıp kalmıştı. Bu ilk darbenin, Marr'a yapılan hainliğin bu ilk belirtisinin, adamın bilincini kaybetmesi yolundaki son darbe olması da muhtemeldir. Katilin planıyla cinayetin mantığı, bu *apopleksiden*, ya da en azından, uzun süreli bilinç kaybını garanti altına almaya yetecek bir sersemlikten yola çıkmıştı. Bu açılış hamlesi katilin işini kolaylaştırdı. Ama yine de katil, kurbanın kendine gelmesi her zaman için failin tamamen açığa çıkması tehlikesini yaratabileceğinden, cinayeti

tamamlamak için kurbanın boğazım kesmeyi âdet haline getirmişti. Böyle durumlarda bütün cinayetler aynı değişmez modele uyardı: önce kafatası parçalanır, bu adım katili anında verilecek bir karşılıktan korurdu. Sonra da, her şeyi ebedi sessizliğe gömmek üzere, hep aynı şekilde, boğaz kesilirdi. Olayın geri kalan kısmı da, kendiliğinden anlaşıldığı üzere şöyleydi: Marr'ın yere düşüşü, büyük olasılıkla, boğuk ve karmakarışık bir itişip kakışma gürültüsü çıkarmış olmalıydı; hele dış kapı da kapalı iken, bunun bir sokak kavgası gürültüsüyle karıştırılması söz konusu olamazdı. Ancak, daha büyük bir olasılıkla, aşağıya, mutfağa giden uyarı o zaman değil de katil Marr'ın boğazını kesmeye giriştiği zaman yerine ulaştı. Tezgahın arkasındaki yerin çok dar olması, o kritik acelecilik içinde, boğazın serbestçe bıçağın önüne çıkarılmasını olanaksız kıldığından, katil işini net olarak bir vuruşta değil, usturayı aralıklarla birkaç kez çalarak görmüş olmalıydı. Bu sırada herhalde Marr'dan boğuk hırıltılar da yükselmişti. Ardından da aşağıdakilerin merdivenlerden yukarı seğirtmesi... İşlemin tek tehlikeli aşaması olan bu durum için katil özel olarak hazırlıklıydı. Her ikisi de genç ve dinç olan Bayan Marr'la çırak çocuk doğal olarak sokak kapısına doğru koşmuşlardı. Mary de evde. olsaydı ve üç kişi birden katilin dikkatini dağıtıp amacım saptırmağa çalışsaydı, hiç olmazsa birinin az da olsa sokağa ulaşma şansı olabilirdi. Fakat katilin tokmağı dehşet verici bir şekilde sallaması, hem çocuğu hem de hanımım kapıya varamadan durdurdu, ikisi de dükkânın ortasına boylu boyunca serildi; aşağılık adam kurbanlarını etkisiz hale getirme işini halleder halletmez de, usturasıyla boğazlarına doğru eğildi. Şu da var ki, kulağına gelen inlemeler üzerine kocasına karşı duyduğu acıma duygusundan körleşmiş olması nedeniyle, asıl yapması gereken şeyi yapmayı akıl

edememişti Bayan Marr; çırak çocukla birlikte arka kapıya koşması gerekirdi; böylece tehlike işaretini dışarıda vermiş olurlardı; ki bu, başlı başına çok önemli bir noktaydı; eğer böyle yapmış olsalardı, katilin dikkatini dağıtmak için, dükkânın fazlasıyla dar oluşunun kendilerine tanımadığı birçok seçenek de bulabileceklerdi.

Bu korkunç trajediyi izlemek için toplananların yüreğini titreten korkuyu anlatmaya çalışmak yersiz olur. Kalabalık, bir kişinin o katliamdan şans eseri kurtulduğunu öğrenmişti; ama kızcağızın şimdi dili tutulmuş, muhtemelen de aklı başından gitmişti; dolayısıyla, açması halinden etkilenen bir komşu kadın onu oradan uzaklaştırıp yatağa yatırmıştı. Böyleyken, orada bulunanlar arasında, Marnlan evdeki bebeğin varlığından haberdar olacak kadar iyi tanıyan biri normalde olması gerekenden daha uzun bir süre boyunca çıkmadı; zira cesur tefeci, doktorla konuşmaya gitmişti; başka bir komşu ise, adi olduğunu düşündüğü bir delili sunmak için civardaki polis karakolunun yolunu tutmuştu. Sonra ansızın, kalabalığın arasında, cinayete kurban gitmiş anne babanın küçük bir bebeği olduğunu bilen biri çıktı; bebek ya alt kattaydı, ya da üst kattaki yatak odalarından birinde. Bir sürü insan hemen mutfağa doluştu, orada beşiği hemen gördüler - beşikteki çarşaflar, anlatılamaz bir karmaşa içindeydi. Çarşafları düzeltmeye çalışırlarken, ortaya kan lekeleri çıktı; burada da bir şeyler olup bittiğinin bir sonraki korkunç işareti, beşiğin baş bölümünün parçalanmış olmasıydı. Aşağılık adamın iki engelle karşılaştığı belliydi - ilki, beşiğin, nihayetinde çekiciyle paramparça ettiği kemerli üst kısmı, ikincisi ise, bebeğin başının etrafındaki battaniye ile yastık kümesiydi. Bu yüzden vuruşlarını serbestçe yapamamıştı. Dolayısıyla sahneyi, ustura benzeri küçük masumun boğazına çalmak suretiyle

tamamlamıştı. Sonra da, görünür bir neden olmaksızın, sanki kendi canavarlığının sonucu olan manzaradan kendi de utanmış gibi, çarşaf ve örtüleri küçük cesedin üzerine yığmakla bayağı uğraşmıştı. Bebeğin de öldürülmüş olması, yad sınamayacak biçimde, tüm cinayete bir öç alma eylemi karakteri veriyor ve Williams ile Marr arasındaki kavganın kadın uğruna rekabetten kaynaklandığı söylentisini doğruluyordu. Gerçi bir yazar katilin, kendi güvenliği için, çocuğun ağlamasını bastırmayı gerekli görmüş olabileceğini öne sürmedi değil; ama kendisine haklı olarak belirtildi ki, daha sekiz aylık bir çocuk cinayet işleniyor duygusu veya korkusuyla ağlamaz, olsa olsa her zaman yaptığı gibi, annesi yanında olmadığı için ağlar; böyle bir ağlama da, ev dışından işitilse bile, komşuların zaten sık sık duydukları bir ses olduğu için özel olarak dikkat çekmez; katil bile bunda ciddi olarak kaygılanılacak bir şey görmez. Bütün bu canavarlıklar dizisi içinde, bir bebeğin böyle anlamsızca ve gereksizce doğranması kadar, halkın bu kimliği bilinmeyen rezil herife karşı öfkesini ateşleyen, çılgınlaştıran başka bir olay yoktu.

Doğal olarak, dört beş saat sonra ışıyan pazar gününün sabahında, bu denli dehşet saçıcı bir olay her yana yayılmamazlık edemezdi. Fakat bir sürü pazar gazetesinden birinin sütunlarına bile sızdığını düşünmek için yeter nedenim yok. Normal olarak, pazar sabahı saat biri çeyrek geçeye kadar meydana gelmemiş ya da haberi sızmamış olan sıradan olaylar halkın kulağına ancak pazar gazetelerinin pazartesi baskılarıyla veya pazartesi sabah gazeteleriyle ulaşırdı. Fakat bu olayda da böyle bir yol izlenmişse, bundan daha büyük bir savsaklama herhalde mümkün değildir. Zira halkın olayın ayrıntılarıyla ilgili merakını, gereksiz birkaç sütunu iptal edip, yerlerine malzemesini tefeciyle bekçinin sağlayabileceği teferruatlı bir öyküyü

yerleştirerek gidermekle küçük bir servet kazanılabilirdi Uçsuz bucaksız başkentin her yanında dağıtılarak düzgün el ilanları sayesinde, fazladan iki yüz etti bin nüsha satılabilirdi; yani her yerde, ortalıkta dolaşan söylentilerle şehir merkezine gelen, daha geniş bilgi için yanıp tutuşan halkın heyecanına yanıt verebilecek özel malzemeyi topallayacak bir gazete bunu yapabilirdi demek istiyorum Ertesi pazar (olaydan sonraki sekizinci gün) Marr'ların cenazesi kaldırıldı; ilk tabutta Bay Marr vardı; ikincisinde, kollarında bebekle Bayan Marr; üçüncüsünde ise, çırak çocuk. Yan yana gömüldüler; cenazeye korku, matem ifadeleri yüzlerine kazınmış otuz bin kişi katıldı.

O zamana dek, bu yıkımın gizemli yaratıcısının -mezar kazıcılarının işvereninin- kim olduğuna dair, tahmin düzeyinde dahi tek bir fısıltı duyulmamıştı. Cenazenin kaldırıldığı bu pazar gününde, söz konusu kişinin altı gün sonra herkes tarafından tanınacağı biliniyor olsaydı, insanlar mezarlıktan doğruca katilin kiracı olarak kaldığı eve gider, (hiç vakit kaybetmeden) onu paramparça ederdi. Ama şimdilik, makul düzeyde bir şüphenin üzerinde toplanabileceği bir nesnenin bulunmayışı nedeniyle, halk gazabını dizginlemek zorunda kaldı. Diğer taraftan, halkın gerçekte yatışma eğilimi göstermekten uzak olan duyguları, yaşanan şaşkınlığın yankıları taşradan başkente dönmeye başladıkça, her geçen günle birlikte sürekli güçleniyordu. Krallıktaki bütün anayollarda, kim olduğunu kanıtlayamayan, ya da görünüşleri, bekçinin Williams hakkında verdiği mükemmellikten uzak tanıma az da olsa uyan serserilerle aylaklar tutuklanıyordu.

Düşünen insanların zihninde, korkunç geçmişe yönelik kabaran bu dev acıma ve öfke dalgasına, alttan alta yalan gelecekle

ilgili kaygı dolu bir beklenti de karışıyordu. Burada Wordsworth'un çarpıcı bir parçasından bir alıntı yapalım:

"Deprem bir kereyle yetinmez"

Bütün tehlikeler, özellikle de en kötü olanları, yinelenir. Bir katil; kurtlar gibi kan dökme açlığı ve tutkusu, kan dökmekten sapık bir lüks olarak zevk alması yüzünden katil olmuş bir yaratık, gerisin geri eylemsizliğe, aylaklığa düşemez. Böyle bir adam, Alp dağlarındaki dağkeçisi avcısı gibi, mesleğinin tehlikelerini ve kıl payı paçayı kurtarışlarını, tekdüze günlük yaşamının yavanlığına lezzet katan tuz biber olarak görmeye başlar. Fakat kendisine mutlaka yeni canavarlıklar yaptıracak olan cehennemden çıkma içgüdüleri bir yana, Marr'ların katilinin -her nerede pusudaysa- geçim sıkıntısı çeken bir adam olduğu belliydi. Ve bu sınıf insanlar içinde, gereksinimlerini onurlu yoldan, çalışarak karşılamaya en az elverişli yaratılışta olanlardandı. Şiddete yatkın insanlar, hem aşırı kendini beğenmiş olduklarından hem de gerekli alışkanlıkları edinemediklerinden, özellikle bu tür uğraşların istediği nitelikleri taşımazlar. Dolayısıyla, bütün yüreklerin "ah bir bulunsa" diye çırpındığı katilin, yalnızca geçimini sağlamak için olsun, makul bir aradan sonra, yeni bir dehşet sahnesinde tekrar ortaya çıkması bekleniyordu. Marr cinayetinde bile, olayın kötülük, kin ve öç alma güdülerine dayandığı kabul edilse de, soyguncuk arzusunun bu duygularla işbirliği yaptığı görülüyordu. Katilin bu konuda hayal kırıklığına uğradığı da belliydi: Marr'ın haftalık masraflar için ayırdığı önemsiz miktardaki parayı saymazsak, katilin, işine yarayacak ya hiçbir şey bulamadığı, ya da çok az şey bulduğu ortadaydı. Hırsızlık yoluyla olsa olsa iki gine alabilmişti.

Aşağı yukarı bir haftada biterdi o para. Dolayısıyla, insanlar bir-iki ay içinde, heyecan dalgası biraz yatıştıktan sonra, ya da daha yeni konulara duyulacak ilgi neticesinde bu heyecanın ev hayatı üzerindeki teyakkuzu dinecek vakit bulduğunda, önceki kadar tüyler ürpertici bir cinayetin daha işlenebileceğini düşünüyordu. Halkın beklentisi bu yöndeydi Bu sessiz bekleyiş içinde, insanlar gerçekte etraflarına bakınıp bilinmeyen koluna bir darbe daha indirmesini bekler, fakat bir yandan da, küstahlığın hiçbir türünün o tür bir şeye kalkışmak için yeterli geleceğine inanmazken; herkes neler olacağım izlemeye koyulmuşken; ansızın, Marr cinayetinden on iki gece sonra, aynı derecede esrarengiz ikinci bir olay meydana gelince, yani aynı imha planına dayalı ikinci bir cinayet aynı semtte işlenince, insanların korkudan nasıl da tam anlamıyla çılgına döndüğünü okur kendi hesaplasın. Bu ikinci canavarlık, Marjların öldürülmesinden sonraki ikinci perşembe günü meydana geldi; o dönem çoğu insan bu ikinci olayın, merak duygusunu heyecan verici bir şekilde uyandırmak gibi dramatik özellikler bakımından, ilkini bile aştığım düşünmüştü. Bu kez, Bay Williamson diye birinin ailesi kurban edilmişti; ev ise, tam olarak Ratcliffe Yolu üzerinde değilse büe, bu geniş caddeyi dik açıyla kesen tali yollardan birinin köşesindeydi. Bay Williamson uzun zamandır mahallede oturan, iyi tanınan saygıdeğer bir adamdı; zengin olduğu da sanılıyordu. Daha fazla servet yapmaktan çok böyle bir girişimin sağladığı istihdamı düşünerek, bir tür meyhane işletiyordu. Bunun, müşteriler açısından eski ataerkil görenekler çerçevesinde çalışan bir yer olduğu söylenebilirdi; yani, akşamlan buraya hatırı sayılır mal mülk sahibi insanlar gelmekle birlikte, bunlarla esnaf ve işçi sınıfından öteki müşteriler arasında herhangi bir ayrım gözetilmiyordu. Görgü kurallarına uygun davranan herkes bir

masaya oturup istediği içkiyi ısmarlamakta serbestti. Bu yüzden oldukça karışık, kısmen durgun gediklilerden oluşan, kısmen de gelip geçici bir müşteri kütlesi vardı. Ev halkı şu beş kişiyi kapsıyordu: 1. Ailenin reisi Bay Williamson yetmiş yaşında bir ihtiyardı; işine uygun, kibar ama hiç kasıntılı ve huysuz olmayan, aynı zamanda düzeni sağlamakta da ödünsüz bir adam. 2, Karısı Bayan Williamson; kendisinden on yaş küçük. 3. Dokuz yaşlarında küçük bir kız torun. 4. Kırkına varan bir hizmetçi kadın. 5. Bir imalâthanede yetişmiş yirmi altı yaşlarında genç bir zanaat ustası (hangi dalda olduğunu unutmuşum); hiçbirinin milliyetini de hatırlamıyorum. Bay Williamson'un yerinde, saat tam on biri vuruca, hiç kayırma veya istisna yapılmaksızın, bütün müşterilerin çıkması yerleşmiş bir kuraldı. Bu âdet, bu kadar fırtınalı bir bölgede, Bay Williamson'un evini kavga dövüşten uzak tutmak için bulduğu yollardan biriydi. Sözünü ettiğimiz perşembe gecesi de her şey alışıldığı gibi gitmişti, birkaç kişinin dikkatinden kaçmayan hafif kuşkulu bir olay dışında... Şimdiki kadar çalkantılı bir zamanda olmasa, belki de fark edilmezdi bile; ama şimdi, insanların bir araya geldiği her durumda konuşmalar Marr'larla, onları öldüren meçhul kişi ile açılıp yine onlarla kapanıyorken, bol bir palto giymiş, tekinsiz bir yabancının, akşam boyunca meyhaneye belli aralıklarla girip çıkması, aydınlık yerlerden kaçarak zaman zaman meyhanenin karanlık köşelerine çekilmesi, birçok kişi tarafından da, evin hususi koridorlarına süzülürken görülmesi, doğal olarak biraz huzursuzluk yaratmıştı. İnsanların çoğu, Bay Williamson'ın adamı tanıdığım düşünmüştü. Kaldı ki, Bay Williamson'ın onu, ara sıra uğrayan bir müşteri olarak tanıyor olması da, hepten olasılık dışı değildi. Fakat sonradan, akşam saat sekizden on bire kadar aralıklarla boy gösteren suratı ölü gibi beyaz, saçları

sıra dışı renkte, gözleri cam gibi donuk olan bu iğrenç yabancı, kendisini sürekli olarak gözlemlemiş olan müşterilerin belleklerine; Macbeth' teki, kendilerini Banquo'nun karımın kokusu hâlâ üzerlerinde olduğu halde takdim eden, baştan sona sislere bürünmüş fonda, korkunç yüzleriyle, kralın verdiği şölenin ihtişamına aykırı biçimde belli belirsiz parıldayan iki suikastçının bıraktığı kan dondurucu etkiye benzer şekilde kazındı.

O sırada, saat on biri vurdu; müşteriler dağıldı; giriş kapısı hemen hemen kapalıydı. Herkesin dağıldığı bu anda evde kalan beş kişinin konumlan şöyleydi: üç büyük, yani Bay Williamson, karısı ve hizmetçi, zemin katında bir şeylerle uğraşıyorlardı; Bay Williamson, ev kapısının kendilerine lütuf olarak saat on ikiyi vuruncaya dek aralık bırakıldığı komşular için bizzat fıçıdan bira çekiyordu; Bayan Williamson'la hizmetçi kadın arka mutfakla küçük salon arasında gidip geliyorlardı; yatak odası birinci katta (bu terim Londra'da her zaman sokak seviyesinin hemen üstündeki katı gösterir) olan küçük torun saat dokuzdan beri mışıl mışıl uyuyordu; son olarak genç çırak da bir süre önce dinlenmeye çekilmişti. Sürekli olarak bu evde yaşıyordu ve odası da ikinci kattaydı. Biraz önce soyunmuş ve yatağına yatmıştı. Çalışan biri olarak erken kalkma alışkanlığında olduğundan, doğal olarak bir an önce uykuya dalmak istiyordu. Fakat bu gece, birkaç gün önce 29 numarada işlenen cinayetten kaynaklanan iç sıkıntısı son haddine varıp sinirlerini iyice gerdiğinden, bir türlü uyuyamıyordu. Birisinden o kuşku uyandırıcı yabancı hakkında bir şeyler duymuş, hattâ belki onu şuraya buraya sokulurken bizzat görmüş olması da mümkündür. Böyle olmasa bile, bu evi tehlikeli bir konuma sokan birkaç noktanın farkındaydı; örneğin, bütün mahallede çeşitli suçların bolluğu ve Marr'ların bu evden birkaç kapı ötede oturmuş

olmaları gibi tatsız bir gerçek. Bunlar, katilin de fazla uzakta olmadığı fikrini güçlen-diriyordu. Bunlar genel tedirginlik konularıydı; ama bu eve özgü başka nedenler de vardı; özellikle de, Williamson'ların zenginliğinin herkesin diline dolanmış olması; eline sürekli olarak geçen parayı masalarla çekmecelerde sakladığına dair temelli, ya da temelsiz inanç; son olarak da, evin kapışım tam bir saat boyunca açık bırakma alışkanlığının alenen davet ettiği tehlike - zaten o saat, şans eseri orada bulunacak neşeli müşterilerle, saat on birde meyhaneden çıkartıldıkları için, karşılaşmaktan korkmaya gerek olmadığı konusunda verilen kesin güvence nedeniyle büe, başlı başına tehlikelerle doluydu. O güne dek evin karakteriyle rahatlığı lehine işlemiş olan bu düzenleme, koşulların değişmiş olması nedeniyle, tam bir saat boyunca açıkta, savunmasız kalınacak olmanın mutlak ilam haline gelmişti. Yetmişini geçmiş, şişman, hantal, ayrıca da belirgin biçimde hareketsiz bir adam olan Williamson'ın, ihtiyatlı davranarak, kapıyı kilitleme işini meyhanenin kapanışına denk getirmesi gerektiği söyleniyordu. Çırak, bununla daha başka kaygılar (özellikle de, Bayan Williamson'ın hatırı sayılır miktarda gümüş takıma sahip olduğu söylentileri) üzerine sıkıntılı sıkıntılı düşünüyordu ki, muhtemelen saat on ikiyi yirmi sekiz ya da yirmi beş geçerken, evin kapısı ansızın, korkunç bir şiddete maruz kalmışçasına, büyük bir gürültüyle kapanıp kilitlendi. Ratcliffe Yolu No. 29'daki, gizem perdesine bürünmüş o şeytani adam, şüphe götürmeyecek biçimde buradaydı işte. Evet, on iki gündür bütün düşünceleri ve dilleri tekeline alan bu korkunç yaratık, şimdi kesinlikle bu savunmasız evin içindeydi ve birkaç dakikaya kadar oradakilerin her birinin karşısına çıkacaktı. Halkın kafasından, Marr'lardaki olayda iş başında *iki* kişinin bulunup bulunmadığı sorusu hâlâ çıkmamıştı; öyleyse

şimdi burada da iki kişi var demekti ve bunlardan biri işin üst katlardaki bölümü için hemen hazır olmalıydı. Zira böyle bir saldın için en ölümcül tehlikenin doğrudan üst kat pencerelerinin birinden sokaktan geçenlere yapılabilecek imdat çağrısı olduğu açıktı. Paniğe kapılan genç yarım dakika kadar yatağında öylece kaldı; sonra kalktı ve ilk hareketi odasının kapışma gitmek oldu. Amacı kapıyı saldırıya karşı güvenceye almak değildi; bunu yapmanın hiçbir yolu -ne kilit, ne sürgü, ne kol demiri- olmadığım pek iyi biliyordu; odada -böyle bir girişim için yeter zaman olduğu varsayılsa bile- kaldırıp kapının arkasına dayayarak barikat kuracak bir mobilya da yoktu. Onu kapıya götüren sadece duyduğu Ölümcül korkunun büyüsüydü. Bir adımda merdiven başına ulaştı; başını tırabzandan sarkıtarak aşağıyı dinledi; tam bu sırada küçük salondan hizmetçi kadının can çekişen çığlığı duyuldu: "Ah, Tanrım, İsa Mesih! Hepimizi öldürüyorlar!" Yerinde olarak bir cesede aitmiş gibi görünen bu korkunç kansız suratın çizgilerinden ve bu donuk cam gözlerden nasıl bir Medusa başı bakıyor olmalıydı ki, bu surata bir bakış bile ölüm fermanının alınması için yeterli oluyordu.

Ölüm kalım mücadelelerinden üçü sona ermişti şimdi; olduğu yerde donakalmış zavallı çırak, ne yaptığının pek de farkında olmadan, duyduğu şaşkınlığa körü körüne, karşı koymaksızın teslim olarak, hızla iki kat merdiveni indi. Uçsuz bucaksız dehşet hissi, sonsuz cesaretin uyandıracağı güdüleri uyandırıyordu içinde. Üzerinde sadece gömleği olduğu halde, zaman zaman ayağının altında çıtırdayan, çürümeye yüz tutmuş basamaklarda, alttan dördüncü basamağa gelene dek inmeye devam etti. Şimdiye dek yaşadığı her şeyden daha korkunç bir durum içindeydi. Genç adam burnunu çekecek, öksürecek, hatta nefes alacak olsa, hayatını korumaya fırsat bulamadan ölecekti. Katil

o sırada -merdivenlerden inildiğinde kapısı tam karşınıza düşen- küçük salondaydı; salonun kapısı da aralıktı; aslına bakılırsa, 'aralık' sözcüğünden anlaşıldığından çok daha fazla açıktı kapı. Antreyle dik açı yapacak şekilde döndürüldüğünde, ya da kapatıldığı zamanlar kendisiyle yaptığı 90 derecelik açının ya da çeyrek dairenin en az 55 derecelik kısmı görünüyordu. Bunun sonucu olarak, genç adam içerideki üç cesetten ikisini görebiliyordu. Üçüncü ceset neredeydi? Peki ya katil, o neredeydi? Katil, odanın kapısı nedeniyle hâlâ görülemeyen bir şeylerle uğraştığından, salonda başlangıçta görülmese de işitilecek biçimde, ileri geri aceleyle yürüyordu. Aradığı bu şeyin ne olduğu, kısa süre sonra çıkan, seslerden belli oldu; odanın dışarıdan görülmeyen kısırımda, bir dolabı, bir vitrini, ardından da bir yazı masasını anahtarla açmaya çalışıyordu. Fakat çok geçmeden, gene adamın görüş alanına girdi; o kritik anda, genç adamın şansına, katil merdivenlere göz Atamayacak kadar meşguldü; öyle olmasa, korkudan olduğu yerde donup kalmış çırağın bembeyaz yüzünü anında görür, onu bir saniye içinde mezara girmeye hazır hale getirirdi. Üçüncü cesede, eksik olan Bay Williamson'un cesedine gelince, onun cesedi kilerdeydi. Bulunduğu yerin nasıl açıklanabileceği, o zaman üzerinde çok konuşulan fakat hiçbir zaman doyurucu biçimde aydınlatılamayan bir sorun olarak kaldı. Bu arada genç adam Bayan Williamson'un ölmüş olduğunu anladı; canlı olsaydı mırıltı, inilti veya hırıltı gibi bir ses çıkarırdı. Demek ki, kırk dakika önce ayrıldığı dört dosttan üçünün hayatı sönmüştü; şimdi işin yüzde 40'ı kalıyordu (Williams'ın vazgeçemeyeceği kadar yüksek bir orandı bu); başka deyişle, genç adamın kendisi ile küçük sevimli dostu, çocuk masumluğu içinde ne kendisi ne de yaşlı büyükleri için hiçbir korku duymadan uykusunu uyuyan küçük torun kalıyordu. Dedesiyle

ninesi bir daha gelmemek üzere gitmiş olsalar da, hiç olmazsa bir dost (genç adam, elinden gelirse bu çocuğu böyle bir tehlikeden kurtararak bu dostluğunu kanıtlayacaktı) çok yakınındaydı. Ama ne yazık ki katile daha da yakındı bu dost. Şu anda sinirleri hiçbir çabaya dayanacak durumda değildi; buzdan bir sütuna dönüşmüştü, çünkü sadece on üç ayak ötesindeki nesneler şunlardı: hizmetçi kadın katile, demirlerini kara kurşunla parlattığı ocağın önünde diz çökmüş durumda yakalanmıştı; işinin bu kısmı bitince öbür bölümüne, yani ocağa odun ve kömür doldurma işine geçmişti; hemen yakmak için değil, ertesi güne hazır olsun diye. Delillerin hepsi, katil içeri girdiğinde bu işle meşgul olduğunu gösteriyordu. Olup bitenler olasılıkla şöyle sıralanabilir: Genç işçinin de duyduğu korku çığlığı ve İsa'ya seslenişten anlaşıldığına göre, durumu ilk fark eden hizmetçi olmuştu; ancak bu uyarılma kapının çarpılışından bir buçuk, hatta iki dakika sonraya rastlıyordu. Sonuç olarak, genç adamı korkuyla ama tam zamanında uyaran bu gürültü, iki kadın tarafından yanlış yorumlanmıştı. O dönem, Bayan Williamson'ın ağır işitmekten mustarip olduğu söylenmişti; iş yaparken çıkardığı seslerden başka bir şey duymayan, kafası da ocağın içinde olan hizmetçinin ise, çıkan sesin sokaktan geldiğini düşünmüş ya da gürültüyü yaramazlık yapan çocukların oyunlarına yormuş olabileceği varsayılmıştı. Nedeni ne olursa olsun, hizmetçi kadının, İsa'yı yardıma çağıran sözcükleri duyuncaya kadar hiçbir şeyden şüphelenmediği, işini yarım bırakmasına neden olacak hiçbir şey fark etmediği açıktır. Eğer böyle idiyse, bundan Bayan Williamson'ın da hiçbir şey fark etmediği sonucu çıkıyordu; çünkü fark etmiş olsaydı, iki kadın da aynı odada olduğundan, bir şeylerden kuşkulandığını hizmetçisine söylerdi. Görünüşe bakılırsa, katil odaya girdikten sonra olaylar şu şekilde

gelişmişti: Bayan Williamson, talihsizlik eseri kapıya sırtı dönük olduğundan, katili muhtemelen görmemişti. Dolayısıyla, katilin, kendisini daha hiç kimse görememişken, kafatasının arka kısmına öldürücü bir darbe indirdiği kişi Bayan Williamson olmuştu; levyeyle yapılan bu vuruş, kafatasının arka kısmını parçalamıştı. Kadın yere düşmüştü; yere düşerken çıkardığı gürültü de (çünkü her şey bir anda olmuştu) hizmetçinin dikkatini çekmişti; hizmetçi de bunun üzerine, genç adama dek ulaşan o çığlığı atmıştı;

fakat bir çığlık daha atamadan, katil havaya kaldırdığı aletiyle ona saldırmış, indirdiği darbeyle kafatasını göçertmişti. İki kadın da tedavi edilemeyecek kadar mahvedildiğinden, başka şiddet gösterisine gerek kalmamıştı; dahası, oyalanacak olursa, karşılaşması kaçınılmaz tehlikenin farkındaydı; fakat acelesine rağmen, kurbanlarından birinin, durumla ilgili tanıklık yakabilecek kadar kendine gelmesinin kendi üzerindeki ölümcül sonuçlarının o kadar farkındaydı ki, her ikisinin de hemen boğazını kesmeye koyularak, bu olasılığı ortadan kaldırmıştı. Bunlar, genel manzaraya uyuyordu. Bayan Williamson, yüzü kapıya dönük olarak, sırt üstü yere düşmüştü; hizmetçi ise, diz çökmüş olduğundan, ayağa kalkamamış, kafasına inen darbelere karşı kendini koruyamamıştı; soma zalim adamın, boğazını meydana çıkarmak için başım arkaya doğru çekmesi yeterli olmuş, cinayet de böylece sona ermişti.

Genç çırağın, korkudan felç olmuş ve bir süre için dosdoğru aslanın ağzına yürüyecek derecede büyülenmiş olmasına karşın, seyrettiği olaydaki bütün önemli noktalan fark edip aklında tutacak kadar kendine hâkim olması dikkate değer. Okur şu anda onu, katilin Bayan Williamson'un cesedinin üzerine eğilip daha önce bulamadığı bazı önemli anahtarları tekrar

arayışını seyrederken tasavvur edebilir. Durum kuşkusuz katil için de kaygı vericiydi; zira aradığı anahtarları bulamadığı takdirde bütün bu iğrenç facia halkın dehşet ve öfkesini son haddine dek arttırmaktan başka bir şeye yaramamış olacaktı ki, bu da teyakkuz ve önlemlerin on kat sıkılaştırılması suretiyle, kendisiyle gelecekteki avlarının arasındaki engellerin de çoğalması demekti. Yalnız bu değil, koruması gereken daha yakın bir çıkar da vardı: kendi kişisel güvenliği de bir kaza sonucu tehlikeye düşebilirdi. İçki almak için eve gelenlerin çoğu, savruk ve şaş km kız ve oğlan çocuklarıydı; oranın kapalı olduğunu görünce başka yere giderlerdi. Fakat aklı başında bir adam veya kadının o sırada, yani bilinen kapanış vaktinden tam bir çeyrek saat önce, kapıya gelip de kapalı bulduğunu varsayalım; bu durumda, kolayca gözardı edilemeyecek kadar kuvvetli bir kuşku uyanırdı mutlaka. Ansızın alarm verilirdi bu durumda; sonrasında, olayların nereye varacağı şansa kalırdı. Zira tam şu anda, küçük salonu kana bulamış cesetlerin arasında dururken, Williams'm evden dışarı güvenle çıkabileceği bir yol olup olmadığı konusunda. Çoğu kez lüzumundan fazla zekice davranan, bazı konularda ise son derece umursamaz, tedbirsiz olan bu hain adamın tuhaf tutarsızlığını gösterecek biçimde; muhtemelen ciddi şüpheler içinde bulunması dikkate değer bir durumdur. Arka tarafta pencerelerin olduğunu biliyordu; fakat ne vesileyle açıldıkları hakkında kesin bir fikri yokmuş gibi görünüyordu; zaten bu kadar tehlikeli bir semtteyken, alt kat pencerelerinin demirlenmiş olması hiç de olasılık dışı değildi; üst kattakiler demirsiz olabilirdi, fakat o durumda da, epey tehlikeli bir atlayış söz konusu olacaktı. Tüm bunlardan çıkan tek pratik sonuç, çabucak başka anahtarlar deneyerek, gizli hazinelerin yerini bulmaktı. Katilin, etrafında olanlara karşı algılarını

körelten de buydu işte, yani diğer her türlü meşgalenin hakkından gelen tek bir şeye kendini fazlasıyla kaptırması; böyle olmasaydı, genç adamın, zaman zaman kendisini bile korkutacak kadar net duyduğu soluklarını duyması gerekirdi. Katil, Bayan Williamson'ın cesedinin üzerine bir kez daha eğilip, kadının ceplerini bu kez daha da dikkatle aradıktan sonra, birkaç anahtar destesi çıkardı; bunlardan bir tanesi yere düşünce, sert bir şıngırtı çıktı. Gizli tanık, saklandığı yerden, Williams'ın pardösüsünün en iyi cins ipekten olduğunu işte o sırada fark etti. Suçlamanın oluşturulması bakımından, güçlü diğer birçok ayrıntıdan zamanla daha önemli hale gelen başka bir şey daha dikkatini çekmişti; Katil büyük ihtimalle zavallı Marr'ın parasıyla aldığı yeni ayakkabılarının yürürken sık sık ve sertçe gıcırdıyordu. Katil elindeki yeni anahtar destesiyle salonun görünmeyen bölümüne geçti. Nihayet genç çırağın önünde bir kaçış yolu açılmış oluyordu. Katil bütün anahtarları denerken mutlaka birkaç dakika kaybedecekti; daha sonra, anahtarlar uyarsa, çekmecelerin araştırılması, *uymazsa* zorlanması da birkaç dakikaya mal olacaktı. Böylece genç adam kısa bir süre için serbest kalacağına ve gerisin geri yukarı çıkarken basamakların çatırdamasının anahtar şangırtısına boğularak katil tarafından duyulamayacağına güvenebilirdi. Planı artık oluşmuştu: odasına varınca, katili kısa bir süre için geciktirmek üzere, karyolasını kapıya dayadı; böylece onun gelişinden hemen haberdar olabilecek ve en kötü olasılıkla, umutsuzca da olsa pencereden atlayıp hayatını kurtarma şansım deneyebilecekti. Bu işi mümkün olduğu kadar sessizce yaptıktan sonra, çarşaflan, yastık kılıflarını ve battaniyeleri genişçe şeritler halinde yırttı; urgan halinde ördükten sonra hepsini biri birine ekledi. Fakat daha işinin başında, emeğinin yeterli olmayacağım fark etmişti.

Bükme işi bittikten sonra ipinin ucunu tutturacak sağlam bir çivi, çengel, çubuk veya bu türden herhangi bir tutamağı nerede bulacaktı? Pencerenin denizliğinden -yani pencere boşluğunun en alt kenarından- ölçülmek üzere, yere kadar inilecek mesafe altı yedi metre kadardı; bunun iki üç metrelik bölümü hesaba katılmayabilirdi, çünkü bu kadarını tehlikesizce inebilirdi. Bu çıkanlınca geriye, hazırlanacak iki üç metre ip kalıyordu. Ama ne yazık ki penceresinin hiçbir yerinde sağlam demir bir çıkıntı yoktu. Pencereye en yakın eşya da, ki aslına bakılırsa, işe yarayacak türden tek şey de oydu, pencerenin epey uzağındaydı; (anlaşılmaz bir nedenden ötürü yatağın tentesine tutturulmuş iri bir çiviydi bu; yatağın yeri değiştirildiğinden, onun da yeri değiştirilmiş oluyordu; eskiden pencerenin bir buçuk metre yakınındayken, şimdi bu mesafe iki metreydi. Dolayısıyla, ölçülmeye pencereden başlanmış olsaydı kâfi gelecek olan uzunluğa şimdi iki metre eklemek gerekiyordu. Ama, cesaret! Hıristiyan âlemin- deki bütün ulusların bildiği o atasözü uyarınca, kendilerine yardım edenlere Tanrı da yardım elini uzatır. Genç adamımız minnet duygularıyla kabul ediyor bunu; çivilerin, çabalarının şu aşamasına dek hep hiç işe yaramayacak yerlerde bulunmasını, Tanrı'nın yardımının işareti sayıyor. Sırf kendisi için çabalıyor olsa, kendini övgüye layık bir işle uğraşıyormuş gibi hissetmesi söz konusu olamazdı; ama iş öyle değil. Büyük bir içtenlikle, tanıdığı, sevdiği zavallı çocuk için telaşlanıyor şimdi; geçen her dakikanın, yıkımı ona daha da yaklaştırdığını hissediyor; zaten kapısının önünden geçtiği sırada, aklından ilk olarak, kızcağızı yatağından kaldırıp kucağına almak, sonra da onu, birlikte aynı kurtuluş şansını paylaşacakları bir yere götürmek geçmişti. Fakat düşününce, onu böyle ansızın uyandırmanın, dahası, fısıltıyla bile olsa hiçbir açıklama yapamayacak

olmanın, kızın yüksek sesle bağırmasına neden olacağını fark etmişti; ki, ikisinden birinin kaçınılmaz olarak yapacağı bir düşüncesizliğin, her ikisinin de üzerinde ölümcül bir etkisi olurdu. Alplideki çığların, (anlatıldığına göre) basit bir fısıltının havayı kıpırdatması üzerine düşmeye başlaması gibi, alt kattaki adamın öldürme isteği de bir fısıltıya bağlıydı Hayır, çocuğu kurtarmanın bir tek yolu var; kızın kurtuluşuna giden ilk adımı kendisi atması gerekiyor. zira fazla asıldığı takdirde yan çürümüş tahtadan çıkmasından korktuğu demir çivi, bütün ağırlığını verdiği halde sağlamca yerinde kaldı. Yeni urganı için hemen çiviye üç metre uzunluğunda üç şerit bağladı ve bunları gevşekçe ördü, öyle ki ipte örgü nedeniyle ancak doksan santimlik bir kısalma oldu. Birincilere eşit uzunlukta üç şeridi daha bunun ucuna bağlayarak örünce, on altı ayaklık bir urgan pencereden atılmaya hazır olmuştu bile. Böylece, en kötü olasılık gerçekleşse bile, ipe tutunup ulaştığı yere kadar aşağı kaymak, oradan da cesurca kendini yere bırakmak pek o kadar korkulacak bir şey değildi. Bütün bu işler aşağı yukarı altı dakikada tamamlanmıştı; aşağısı ile yukarısı arasındaki ölüm kalım yarışması hiç yavaşlamadan, bütün heyecanıyla devam ediyor, katil salonda, genç çırak da yatak odasında ter döküyorlardı. Alt katta caninin işleri harika gidiyordu; bir deste banknotu çantasına doldurmuştu bile ve ikinci destenin de izi üzerindeydi. Ayrıca bir sürü altın da bulmuştu; gerçi altın lira yoktu henüz ama o zamanlar ginelerin de tanesi otuz şiline kadar çıkabiliyordu; katil işte bunların küçük bir damarına rastlamıştı. Hep neşeliydi katil; kurnazca kuşkulandığı ve çok yakında öğrenmeye niyetli olduğu gibi, bu evde hâlâ canlı birisi varsa, bu canlıyla karşılaştığında boğazını kesmeden önce bir bardak bir şey içmekten mutluluk duyacaktı. içki bardağı yerine zavallı yaratığa boğazını

bağışlasa olmaz mı? Yo, kesinlikle olmaz! Boğazlar, onun asla hediye olarak vermeyeceği şeylerden biri; işe dönmeli ama - artık işe geri dönmeli. Aslına bakılırsa her iki adam da, sadece işadamı olarak değerlendirildiğinde, övgüye layık insanlar. Koroyla yan koro, ya da bentle karşı bent gibi, her ikisi de birbirine karşı çalışıyor. Asıl çırak, asıl katil! Asıl şirket, asıl şeytan! Çırak artık güvende. İki buçuk metresi yatağın uzaklığı nedeniyle işe yaramaz hale gelen dört buçuk metreye, ipin yerden aşağı yukarı üç buçuk metre yukarıda -bir adamın ya da çocuğun yaralanmadan atlayabileceği önemsiz bir yükseklikte- kalmasını sağlayacak iki metre daha ekledi. Dolayısıyla, onun açısından her şey yolunda gidiyor: Salondaki zalim adam için ise işler pek öyle değil. Gerçi soğukkanlılığını kaybetmiyor o da; bunun nedeni, o kadar akıllı olmasına rağmen, yaşamında ilk kez aldatılmış olması. Zalim adamın tam üç dakikadır, sınırlı imkânlarım iyi kullanarak kendisi hakkında sağlıklı notlar almış, gıcırdayan ayakkabılarıyla ipekli pardösüsü gibi şeylerden, kendisinin hiç de işine yaramayacağı yerlerde bahsedecek olan (korkunç bir kitabı okuyormuşçasına ölümcül bir panik duygusu yaşayan) biri tarafından gözetlenip incelendiği gibi, önemli olan küçük bir nokta hakkında en ufak bir fikri olmamasına rağmen, okurla ben bunu biliyoruz. Fakat Bay Williams, çırağın, kendisini Bayan Wîlliamson'un ceplerini karıştırırken gördüğünü bilmediğinden, genç adamın sonraki davranışlarından, özellikle de ip örmesinden herhangi bir şekilde kaygı duymuyorduysa da, oyalanmaması için yeteri kadar neden olduğunu biliyordu. Ama yine de oyalandı. Ardında bıraktığı sessiz izleri değerlendiren polis, işinin son aşamasında oyalanmış olabileceğini fark etti. Nedeni çarpıcıdır; hemen anlaşılıyor ki cinayet onun için sadece araç değil, başlı başına bir amaçtı. Bay

Williams şu an on beş-yirmi dakikadır evde bulunuyordu; bu süre zarfında, memnun kalacağı miktarda işi halletmişti. İşletme diliyle konuşulacak olursa, Voliyi yurmuştu/ Evin iki katındaki, yani kilerle giriş katındaki bütün insanların 'hesabım görmüştü/ Ama yukarıda en az iki kat daha vardı; o zaman Bay Williams'ın kafasına dank etti ki, ev sahibinin soğuk ve resmî tavırları evin iç düzeni hakkında ayrıntılı bilgi edinmesini engellemiş olmakla birlikte, büyük olasılıkla katlardan birinde veya ötekinde kesilecek başka boğazlar da olabilirdi. Soygunu yapmış, her şeyi çantasına doldurmuştu; ardından gelecek herhangi bir toplayıcıya en küçük bir döküntü kalmış olması bile hemen hemen imkânsızdı. Ama ya boğazlar -kesilecek boğazlar! Toplanacak döküntüler belki de bu alanda bulunuyordu. Böylece, görülüyor ki, kurtlara yaraşır kana susamışlığı yüzünden, Bay Williams o geceki çalışmasının bütün ürününü tehlikeye attığı gibi, kendi hayatını da ortaya koydu. O anda, her şeyi bilseydi, üst katta çırağın kaçmasına hazır açık pencereyi görebilseydi, genç adamın nasıl bir ölüm kalım kavgası çabukluğuyla çalıştığına tanık olsaydı, doksan saniye içinde bu kalabalık mahallenin tüm halkının sokağa dökülüp bağırışlarıyla nasıl yeri göğü inleteceğini tahmin edebilseydi, kendisinin de nasıl bir can korkusu içinde son kaçış için sokak kapışma seğirteceğini, hiçbir paniklemiş ya da intikam peşinde koşan manyak görüntüsü tam anlamıyla ifade edemez. Bu kaçış yolu hâlâ serbestti. O anda bile başarılı bir kaçış ve dolayısıyla yaşamının iğrenç öyküsünde meydana gelebilecek bir devrim için yeter zaman vardı. Cebi yüz liradan fazla ganimetle doluydu, bu sayede kimliğini tam ve kesin olarak gizleyebilirdi. Hemen o gece sarı saçlarını kazıyıp kaşlarını karartsa ve günün ışığı geri dönünce de başına koyu renkli bir perukla üstüne meslek sahibi ağırbaşlı

bir adam rolü oynamasını kolaylaştıracak giysiler alsaydı, fazla meraklı polislerin bile bütün kuşkularını uyutabilir; Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun (2400 km) kıyı şeridindeki limanlardan herhangi birine sefer yapan herhangi bir gemiye binebilir; orada elli yıl keyifli bir tövbekâr yaşamı sürebilir; hatta, kimbilir, bu dünyadan dindar biri gibi göçebilirdi. Ya da, aktif bir yaşamı yeğlerse, kurnazlığı, gözüpekliği ve ahlâka kulak asmayışıyla, basit yurttaşlığa geçme işleminin bile yabancıyı hemen bir iyi aile evlâdı haline getirdiği o geniş ülkede başkanlık koltuğuna yükselebilir, öldüğünde heykeli dikilebilir, sonra da içinde Ratcliffe Yolu 29 numaraya en küçük bir anıştırma bile bulunmayan büyük boy üç ciltlik yaşamöyküsü yayımlanırdı. Ama her şey o doksan saniyeye bağlı. Bu süre içinde dönülmesi gereken sert bir dönemeç var; bir yana doğru, bir yana yanlış. Koruyucu meleği doğru dönüşü gösterirse, bu dünyadaki refah ve mutluluğu konusunda hâlâ her şey tıkırında gidebilir. Ama balon! Bu andan iki dakika sonra onun yanlış yöne döndüğünü göreceğiz; o zaman Nemesis ise, kusursuz, ani bir yıkımla birlikte ensesinde olacak. Bu arada, katil oyalanmakta sakınca görmüyorsa bile, yukarıdaki ip örücü böyle yapmıyor. Zavallı çocuğun kaderinin bıçak sırtında olduğunu iyi biliyor kendisi: Zira her şey, tehlike işaretinin, katil çocuğun başucuna ulaşmadan önce verilmesine bağlı. Tam şu anda, umutsuzluk nedeniyle hissettiği gerginlik parmaklarım neredeyse felce uğratmışken, katilin karanlığın içinde ilerleyen soğuk, sessiz adımlarını duyuyor. Çırak (sokak kapısının şiddetle kapanmış olmasına dayanarak), Williams'ın, üst katta işe koyulmaya müsait olduğu vakit buraya neşe içinde koşarak, kaplan gibi kükreyerek geleceğini varsayıyordu. Ama şaşkınlık durumunda korkunç bir etki bırakan böyle bir teşebbüs, bir yerden soma tamamen dikkat

kesilecek insanlar söz konusuyken tehlikeli oluyordu. Duyduğu adımlar merdivendeydi - iyi ama, hangi basamakta? En alt basamakta olduğunu düşündü: Katilin bu kadar yavaş, dikkatli hareket ettiği göz önüne alınırsa, adamın hangi basamakta olduğu gerçeği dahi her şeyi değiştirebilirdi; iyi de, katil onuncu, on ikinci, ya da on üçüncü basamakta olamaz mıydı? Bu dünyada muhtemelen hiç kimse, şu anda zavallı çırağın uyuyan çocuk için hissettiği kadar ağır, gergin bir sorumluluk hissetmemiştir. Panik nedeniyle ortaya çıkacak beceriksizlik ya da duraklamalar yüzünden sadece iki saniye kaybedecek olsa dahi, kızcağız için yaşamla ölüm bir olacaktı. Ama hâlâ umut var: Zaten şu an uğursuz gölgesi, astroloji deyimiyle, hayat evini kararan kişinin cehennemden çıkma doğasını da hiçbir şey, söz konusu umudun kaynağının yalın ifadesi kadar dehşet verici biçimde açıklayamaz. Çırak, katilin çocuğu uyurken öldürmeye razı gelmeyeceğinden emin gibiydi. Böyle yapmak, adamın kızı öldürürkenki maksadının hepten boşa çıkması anlamına gelirdi. Williams gibi bir cinayet Epikür'ü için, zavallı çocuğun ecel şerbetini, durumun fecaatini olduğu gibi kavramadan içmesine izin verildiği takdirde, bu onu öldürmekten duyulacak zevkin tadını tuzunu kaçırmak olurdu. Ve, çok şükür, çocuğun durumu kavraması zaman alacaktı. Bir kez bu kadar alışılmadık bir saatte uyandırıldığından, bir kez de durum açıklanınca duyacağı dehşetten kaynaklanan iki katlı şaşkınlık ve zihin karışıklığı önce afallama, bayılma veya herhangi bir şekilde anlama yetisini yitirme gibi, giderilmesi hayli zaman alacak durumlara yol açacaktı. Uzun lâfın kısası, bu görüşün bütün mantığı, Williams'ın aşırı ifritliğine dayanıyordu. Çocuğun uzun ve keyifli manevî can çekişme sürecine boş verip sadece ölmesiyle yetinmeye kalkacak olursa hiçbir umut kalmayacaktı.

Fakat sözünü ettiğimiz katil, işinde aşırı titiz ve kılı kırk yaran biri; cinayetlerinin tüm aşama ve koşullarını seyretmeye değer biçimde toparlayıp yerleştirmede sert ve ödünsüz bir sanatçı olduğundan, bu umut akla yakın geliyordu, zira böyle ince hazırlıklar elbette zaman isterdi. Sadece ihtiyaç yüzünden işlediği cinayetlerde Williams eli çabuk davranmak zorundaydı; ama hiçbir çıkara yönelik olmayan, hiçbir sıkıcı tanığı ortadan kaldırmanın gerekmediği, hiçbir ek ganimetin derlenmediği ve hiçbir öcün alınmadığı, yalnız ve yalnız zevk için işlenen cinayetlerde, açıktır ki, aceleci olmak her şeyi berbat etmektir. Dolayısıyla, eğer bu çocuk kurtulacaksa, ancak estetik mülâhazalar gereği kurtulacaktır.

Fakat şu anda her ne mülâhaza varsa hepsi kısa kesilmeli. Merdivenlerde ikinci bir ayak sesi duyuluyor, hala dikkatli ve sessiz bir adım; üçüncü bir adım atılacak olursa çocuğun mahvolması kaçınılmaz görünüyor. Fakat tam o sırada her şey hazır. Pencere ardına dek açık, ip aşağıya salınmış; genç çırak ipe tutunup kendini bırakmış, inişinin ilk aşamasında; sadece kendi ağırlığıyla aşağı kayıyor, elleriyle de inişi yavaşlatıyor. Burada tehlike, ipin avuçlarından çok hızlı kayarak inişini aşın hızlandırması ve yere şiddetle çarpmasına sebep olmasıydı. Ama neyse ki inişinin hızını yavaşlatmayı başardı: İp üzerindeki eklenti yerlerine attığı düğümler, arka arkaya fren vazifesi görüyordu. Ama ip hesapladığından bir-bir buçuk metre kısa gelmişti: Yerden üç-üç buçuk metre yüksekte, havada asılı kaldı; uzun süredir yaşadığı heyecan nedeniyle dili tutulmuş gibiydi şimdi; ayrıca bacaklarını kırma korkusundan, gözünü karartıp kendini sert taş kaldırıma bırakmaya da cesaret edemiyordu. Fakat Marr cinayetlerinin işlendiği gecenin tersine, şimdi gece karanlık değildi. Gerçi cinayet masası görevlilerinin amaçlan düşünülürse,

talihsizliğe balon ki, bir cinayeti gözlerden saklayan, ya da bir suçlunun takip edilmesini engelleyen karanlık gecelerden bile daha karanlıktı. Londra doğusundan batısına kadar, her yere yayılmış (nehirden yükselen) kaim bir sis perdesinin altında kalmıştı. Dolayısıyla, genç adamın havada asılı durduğunu yirmi-otuz saniye boyunca hiç kimse görmedi. Nihayet, beyaz gömleği insanların dikkatini çekti. Üç-dört kişi oraya koşup, aşağı atlayan genç adamı kollarıyla yakaladılar, hepsi de çırağın korkunç bir haber vermesini bekliyordu. Hangi evde kalıyordu bu adam? Bu bile hemen anlaşılamamıştı; ama çırak parmağıyla Williamson'ların kapısını işaret edip, yarı yarıya boğulmuş gibi bir fısıltıyla, "Marr'ların katili yine işbaşında!" dedi.

Her şey bir anda açıklanıverdi. Olayın sessiz dili belâgatini gösterdi. Ratcliffe Yolu 29 numaranın esrarengiz ziyaretçisi bir evi daha ziyaret etmişti ve işe bakın ki, öyküyü anlatmak üzere ancak bir kişi, havadan ve gece kılığıyla, kaçabilmişti! Boş inançlar açısından, bu anlaşılmaz katilin peşinden koşulmasına karşı çıkan bir şey vardı. Ahlâki açıdan ve öcalıcı adaletin çıkarına olarak ise, bu avı başlatmak, hızlandırmak ve sürdürmek için gerekli her neden vardı.

Evet, Marr'ın katili -o gizemli adam- yine işbaşındaydı; belki tam şu anda bir hayat ışığını söndürüyordu, uzak bir yerde de değil hani, burada, o korkunç haberi dinleyenlerin dokundukları bu evde. Bildiğim kadarıyla, o sahneyi takip eden, sonraki günlerde de gazetelerde etraflıca incelenmiş o karmaşayla gözü dönmüş bağırışlara denk gelecek bir şeye hiç rastlanmadı; ona denk gelecek bir şey varsa bile, bu sadece tek bir olay olabilir - Westminster'daki yedi piskoposun 1688'de beraat etmesini takip eden olayları kastediyorum. An itibariyle, tutku dolu bir coşkunluktan çok daha fazlası gözlemleniyordu halkta. Halkın, duyduğu

korku ile yaşadığı aşın sevincin karışımından oluşan eylemi; intikam bağırışları eşliğinde hemen o an o sokaktan, sonra da, yüce nitelikli manyetik bulaşma neticesinde komşu sokaklardan yükselen o intikam çığlıkları, layıkıyla sadece Shelley'nin şu coşkulu parçasıyla ifade edilebilir:

Vahşi, devasa memnuniyetten doğan taşkınlık
Korkunun kanatlarında hızla uçup
Kalabalık sokaklara yayıldı:
Hissettikleri tekdüze çılgınlık
Yüzünden kendine geldi açlıktan perişan olanlar, ayrılıp,
Sonra da öldüler neşeyle:
Cesetlerin arasında yalın açılarıyla yatıp
Kalmış ölüler, mutlu havadisleri duydular, sonra umutla kapadılar
Feri sönmüş gözlerini; yaşayanlar, evden eve bağırıp çağırıp
Karşılık vererek, göklerin örtüsünü sarstılar,
Sonra yankıya boğdular ürkmüş dünyayı.*

Gerçekten de, toplanmaya neden olan bağırışa, daha duyulur duyulmaz, anında, doğru anlamının verilmiş olmasında tamamen açıklanmamış bir şeyler vardı. Aslına bakılırsa, harika bir birlik içinde bütün ağızlardan fışkıran böyle ölümcül bir intikam kükreyişi, bu mahallede, ancak on iki gün boyunca bütün yürekleri kıvrandırıp ezmiş olan tek ifrite yönelik *olabilirdi*. Bütün kapılar, bütün pencereler, bir komut almış gibi, bir anda açıldı; bir sürü insan, normal çıkış yollarını bile bırakarak, ait kat pencerelerinden sokağa atladı; hastalar yataklarından kalktı; ve birisi, birkaç günden beri ölümü beklenen (nitekim

* İslam'ın ayaklanışı XII. Şarkı YN

ertesi gün *öldü* de) bir hasta, sanki Shelley'in imgesini (4, 5, 6, 7. dizeler) doğrulamak istiyormuş gibi, yatağından kalkıp bir kılıç kuşandı ve don gömlek sokağa indi. Kan içici köpeği kendi yarattığı mezbahanın ortasında, kanlı şöleninin doruğunda keyfinden oynarken yakalamak şansı oldukça yüksekti ve kalabalık da bunun farkındaydı. İnsan sürüsü bir an kendi çokluğuna ve kendi öfkesine kendisi de şaşırdı; fakat bu öfkeyle bile içinden gelen kendine hâkim olma çağrısını duydu. Apaçık belliydi ki ağır sokak kapısının kırılması gerekecekti, çünkü içeride, küçük bir kız çocuğundan başka, dışarıdakilerin çabalarına yardım edebilecek kimse yoktu. Ustaca kullanılan kaldıraçlar sayesinde, kapı bir dakika içinde menteşelerinden söküldü, insanlar da sel gibi içeri aktı. O semtte sözü geçen birinin herkese durmasını, tamamen sessiz olmasını işaret etmesinin, insanların yakıcı öfkesini nasıl iyice çalkalayıp kabarttığı tahmin edilebilir. İşine yarayacak bir şeyler duyacağım uman kalabalık sessizleşti. "Kulaklarınızı dört açın şimdi," dedi bu nüfuzlu şahıs, "kulaklarınızı dört açın ki, adam üst katta mı yoksa alt katta mı, anlayalım." Tam o sırada, sanki biri pencereleri zorluyormuş gibi bir ses duyuldu; sesin üst kattaki yatak odalarından birinden geldiği belliydi. Evet, katilin hâlâ evde olduğu son derece açıktı: Tuzağa düşmüştü. Williamson'ların evinin içini ayrıntılarıyla öğrenmeye zahmet etmediğinden, nereden bakılırsa bakılsın, üst kattaki odalardan birinde tutsak kalmıştı ansızın. Kalabalık, aceleyle oraya saldırdı. Fakat kapı, içeriden hafifçe sabitlenmişti; tam kapıya yüklendikleri sırada, pencere camıyla çerçevesinden yükselen bir şangırtıdan, aşağılık herifin kaçtığını anladılar. Pencereden atlamıştı; kalabalıktan birkaç kişi de genel öfkenin ateşiyle kendilerini tutamayıp ardından atladılar. Bu kişiler düştükleri yerin nasıl bir zemin olduğuna aldırış

etmemişlerdi; fakat meşalelerin ışığında inceleyince, bunun çok ıslak ve yapışkan çamurdan bir tür eğik düzlem veya yamaç olduğunu görüp haber verdiler. Adamın ayak izleri olduğu gibi çamura çıkmıştı ve yokuşun başına dek kolayca izlenebildi; ama orada hemen görüldü ki, sisin yoğunluğu yüzünden, peşinden koşmanın hiç yaran yoktu. Bir adım ötedeki insan bile tanıma yeteneğinizin erişim alanından tamamen çekiliyordu. Kaçağa yetişseniz bile, gözden kaybettiğiniz adamla aynı kişi olduğundan emin olarak karşısına çıkmaya cesaret edemezdiniz. Yüz yıl boyunca, bir suçlunun kaçmasına bu kadar elverişli bir başka gece daha olamazdı. Şimdi Williams'ın kimliğini gizlemek için gerekenden fazla çaresi vardı; ve nehir yakınlarında onu yıllarca can sıkıcı araştırmalardan koruyacak kovuklar, inler de eksik değildi. Fakat, iyiliği bilmez ve kötülüğü umursamaz insanlara gösterilen lütuf çöpe atılmış demektir. O gece, bütün hayatının dönüm noktası olabilecek kavşak önüne çılanca, Williams yanlış tarafa döndü. Zira, sadece umursamazlıktan, aldırmazlıktan, eski evinin yolunu tuttu; oysa burası bütün İngiltere'de, uzak durması için en çok nedeni olan yerdi.

Bu arada, kalabalık Williamson'ın evini tepeden tırnağa aramıştı. İlk olarak, küçük torunun nerede olduğunu araştırdılar. Williams'ın, onun odasına girdiği açıktı: Ama belli ki, sokaktan ansızın yükselen gürültünün onu şaşırttığı yer de o odaydı; bunun üzerine bütün dikkatini, artık kaçmasına imkân veren tek yer olan pencerelere yöneltmişti. Bunu bile sise, o anki kargaşaya, eve arka taraftan yaklaşmanın zorluğuna borçluydu. Küçük kız, doğal olarak, o saatte odasına yabancıların dolaşmasından ürkmüştü; fakat bunun dışında, komşuların aldığı insancıl önlemler neticesinde, uyurken meydana gelen korkunç olayları öğrenmesine meydan verilmedi. Zavallı büyükbabası

hâlâ kayıptı; ta ki, kalabalık kilere inene dek; adam kilerin zemininde cansız yatarken bulundu: Belli ki, kilere inen merdivenlerin başından öyle bir şiddetle aşağı itilmişti ki, bîr bacağı kırılmıştı. Hareket etmesini bu şekilde engelledikten sonra, Williams adamın yanına inip boğazım kesmişti O dönem, bazı gazetelerde, olaya sadece tek bir kişinin bulaştığı varsayılarak, bu olayların, vakadaki başka noktalarla uyuşup uyuşmadığı epey tartışıldı. Bunların sadece tek bir kişinin işi olduğuna kesin gözüyle bakılıyordu. Marjın evinde sadece tek bir kişi görülmüş, duyulmuştu; genç çırak da, sadece tek bir kişiyi görmüştü; çamurlu yokuşta da sadece tek bir kişinin ayak izlerine rastlanmıştı. Anlaşılan, Cinayetinde izlediği yol şöyle çizilebilirdi: içeri girince Bay Williamson'la ilk tanışması bir bira ısmarlamak suretiyle olmuştu. Bu sipariş yaşlı adamın kilere inmesini gerektirmişti. Williams onun aşağı varmasını bekledikten sonra daha önce anlatıldığı gibi sokak kapışım şiddetle çarpıp kilitlemişti. Williamson bu gürültüyü duyunca telâşla yukarı çıkmıştı. Onun böyle davranacağını bilen kişi, olasılıkla onu kiler merdiveninin başında karşılayıp aşağı yuvarlamış, sonra kendisi de inerek alışılmış yöntemiyle işini bitirmişti. Bütün bunlar bir veya bir buçuk dakika kadar sürmüş olmalıydı. Genç işçinin duyduğu kaygı verici kapı çarpılması ile hizmetçi kadının acı çığlığı arasında geçen kısa süre böylece açıklanmış oluyordu. Gene açıktı ki, Bayan Williamson'un ağzından neden hiçbir haykırış filân çıkmadığı da, tarafların daha önce özetlediğim durum ve konumlarından ileri geliyordu. Bayan Williamson'a arkadan yaklaştığı için görülmeyen, kadının sağırlığı sayesinde de işitilmeyen katil, kurban daha onun orada bulunduğunu bile fark etmeden bir vuruşta tamamen kendinden geçmesini sağlamıştı. Fakat hanımına yapılan saldırıya tanık olan hizmetçi

için katil aynı avantajdan yararlanamamış, böylece *hizmetçi* o can çekişme çığlığım atacak zaman bulabilmişti.

Marr cinayetlerinin zanlısının kim olabileceği hakkında, neredeyse iki hafta boyunca tek bir şüpheli büe çıkmadığından daha önce bahsetmiştik; yani Williamson cinayetinden önce, herhangi birinden kuşkulanılmasına imkân tanıyacak bir ipucu ne halkın, ne de polisin aklına gelmişti. Ama bu mutlak bilgisizlik içerisinde, son derece anırtı iki istisnai bilgi söz konusuydu. Bazı yargıların elinde, dikkatle incelenecek olursa, suçlunun izinin muhtemelen nasıl bulunacağına dair sağlam bir yol sunan bir şey vardı. Ama adamın peşine henüz düşmemişlerdi. Williamson'ların ortadan kaldırılmasından sonraki cuma sabahına kadar (kurbanın bilincini kapatma, ya da kurbanı etkisiz kılma işlemlerine bakılırsa cinayetlerin işlendiği) gemi marangoz çekicinin üzerinde J-P' harflerinin kanlı olduğunu açıklamadılar. Bu çekiç, katilin garip bir dalgınlığı neticesinde, Marr'ın dükkânında bırakılmıştı; dolayısıyla, eğer tefeci acımasız adamı yakalayabilmiş olsaydı, katilin silahsız olacağı gerçeği son derece ilginçtir. Bu ayrıntı, kamuoyuna resmi olarak cuma günü, yani ilk cinayetten on öç gün sonra duyuruldu. Duyuru yapılır yapılmaz da, (görüleceği üzere) son derece önemli bir sonuç elde edildi. Bu arada, bütün Londra'da sadece tek bir odasının mahremiyeti içerisinde, Williams'ın, daha en baştan -yani Marr trajedisine sahne olan o saatten- beri, fısıltılar eşliğinde de oba epey ciddi şüphe altında olduğu bir gerçektir. Bu şüphelerin, tamamen kendi düşüncesizliğinden kaynaklanması tuhaftır. Williams, farklı uyruklardan başka erkeklerle birlikte bir pansiyonda kalıyordu. Geniş bir yatakhaneye beş-altı yatak yerleştirilmişti; bunlarda genellikle adı çıkmamış kendi halinde esnaf ve zanaatçı sınıfından insanlar yatıyordu. Bir iki İngiliz,

bir iki İskoç, üç dört Alman ve bir de doğum yeri kesinlikle bilinmeyen Williams. Marr'ların öldürüldüğü cumartesi gecesi saat bir buçukta Williams korkunç işinden döndüğünde, İngilizlerle İskoçları uykuda buldu; ama Almanlar uyanıktı; biri yatağında oturmuş, elinde bir kandille öteki ikisine yüksek sesle kitap okuyordu. Williams bunu görünce kızgınlıkla ve gayet buyurucu bir tonla şöyle dedi: "Söndürün ulan şu kandili! Hemen şimdi; hepimizi yataklarla birlikte yakmak mı istiyorsunuz?" Odadaki Britanyalı takımı uyanık olsaydı, böyle küstahça bir buyruk yüzünden Williams mutlaka ağzının payını alırdı, hem de oldukça sert bir biçimde. Fakat Almanlar genellikle yumuşak huylu ve davranışlarında ölçülü olurlar; bu nedenle ışık hiç itirazsız söndürüldü. Fakat yatak perdesi diye bir şey olmadığından, Almanlar yanma tehlikesinin hiç de gerçek olmadığım düşündüler; zira yatak çarşafları üst üste konmuş olduğundan, kapalı bir kitabın sayfalarından daha kolaylıkla yanamazdı. Dolayısıyla Almanlar, içlerinden, Williams'ın kendisini ve giysisini gözlerden kaçırmak için önemli nedenleri bulunduğu sonucunu çıkardılar. Bu nedenlerin ne olduğunu ise, ertesi gün bütün Londra'ya yayılan ve elbette Marr'ın dükkânından dört yüz metre kadar uzakta bulunan bekâr evine de ulaşan haber acıklı biçimde gösterdi; tahmin edilebileceği gibi, kuşku yatakhanedeki öteki kişilere de sirayet etti. Fakat hepsi de, İngiliz yasalarına göre, doğru bile olsa kanıt göstermeden insanlara suç yüklemenin hukuken tehlike yaratacağını biliyordu. bu yataklarda, genelde saygıdeğer tabiatlı esnaf yatıyordu. Bir-iki İngiliz vardı, bir-iki İskoç, üç-dört Alman, bir de, nerede doğduğu hiçbir surette bilinmeyen Williams. O malum cumartesi gecesi, saat bir buçuk civarında Williams korkunç işinden döndüğünde, İngilizlerle İskoçların uyuduğunu, ama Almanların

uyanık olduğunu görmüştü. Almanların biri kalkmış elinde yanan bir mumla, diğer ikisine yüksek sesle bir şeyler okuyordu. Williams, bunun üzerine, buyurgan, öfkeli bir sesle, "Sön- dürsenize şu mumu be, söndürün hemen, yatakta cayır cayır yanacağız hepimiz," dedi. Odadaki İngilizler uyanık olsa, Bay Williams, bu küstah tavırları yüzünden ağzının payını alırdı Ama Almanlar genelde yumuşak başlı, ölçülü insanlardır; dolayısıyla, mumu hiç itiraz etmeden söndürdüler. Ayrıca odada perde olmadığından, aslında tehlike olmadığım da fark etmişlerdi; zira üst üste istiflenmiş yatak çarşaflan, en fazla kapalı duran bir kitabın yapraklan kadar alev alır. Dolayısıyla, Williams'ın kendisiyle elbiselerini gözlerden uzak tutmak için önemli bir nedeni olması gerektiğini aralarında konuştular. Bu nedenin ne olabileceğini, ertesi gün tüm Londra'ya, tabii Marr'ın dükkânından dört yüz metre bile uzakta olmayan bu eve de yayılan haberler (Fazlasıyla gösterdi; tahmin edileceği üzere, bu şüpheden yatakhanede kalan diğer insanlara da bahsedildi. Gerçi hepsi, hakli sebeplerle bile olsa, kanıt göstermeden birine suç yüklemenin, İngiliz yasalarına göre yaratacağı hukuki sorunların farkındaydı. Aslında Williams en basit önlemleri alsaydı; (bir taş atımı ötedeki) Thames nehrine kadar yürüyüp kullandığı iki âleti suya atsaydı, kendisine karşı hiçbir kesin kanıt bulunamayacaktı. Böylece (Lord William Russell'in katili) *İşin ehlinin* planını gerçekleştirmiş, yani aylık yaşam desteğini iyi tasarlanmış ayrı bir cinayette aramış olacaktı. Bu arada yatakhanedekiler de kendileri Williams'ın suçluluğuna inanmışlar, başkalarını da inandıracak kanıt bekliyorlardı. Dolayısıyla, çekiçteki J.P. harflerine ilişkin resmî açıklama yapılır yapılmaz, evdeki herkes, o yıla kadar İngiliz tersanelerinde çalışmış, fakat memleketini tekrar ziyaret fırsatı çıkınca âlet kutusunu o hanın tavan araşma bırakıp

gitmiş olan dürüst Norveçli marangoz John Petersen'i tanıyı-verdi. Söz konusu tavan arası arandı, Petersen'in âlet kutusu bulundu; çekiç eksikti. Araştırma derinleştirilince daha da önemli bir keşifte bulunuldu. Williamson'ların cesetlerini inceleyen hekim, boğazlarının usturayla değil, farklı biçimde bir âletle kesildiği kanısına vardığını söylemişti. Bunun üzerine, Williams'ın yakınlarda özel olarak yapılmış büyük bir Fransız bıçağı edinmiş olduğu hatırlandı. Bir yığın tahta parçası ve paçavranın altından, bütün han halkının son zamanlarda Williams tarafından giyildiğine yemin edebileceği bir palto çıkarıldı; bu paltoda, kanla cep astarına yapışmış olarak, Fransız bıçağı da bulundu. Bundan başka, Williams'ın, normal olarak, gıcırdayan ayakkabılarla ipek astarlı kahverengi bir palto giydiği handaki herkes tarafından biliniyordu. Daha fazla kanıt gerekli bile değildi. Williams hemen tutuklandı ve kısaca sorgulandı. Bu cuma günü oluyordu. Cumartesi sabahı (yani Marr cinayetlerinden üç dört gün sonra) tekrar mahkemeye çıkarıldı. Kanıtlar kesindi; Williams mahkemenin gidişatını izledi ama pek az şey söyledi. Mahkemenin sonunda, gelecek oturumlarda yargılanması kararlaştırılmıştı; hapishaneye dönüş yolunda, onu takip eden kalabalık o kadar öfkeliydi ki, normal koşullar altında linçten kaçmasına olanak olmadığını söylemeye gerek yok. Fakat Williams hapishaneye götürülürken, güçlü bir koruma birliği görevlendirilmişti; dolayısıyla, hapishaneye güvenle girebildi. Bu hapishanede o dönem, yönetmelik, ağır ceza tutuklularının hepsinin, saat akşam beşte, yanlarında bir mum bile olmadan kilitlenmesini öngörüyordu. On dört saat boyunca (yani ertesi sabah saat yediye kadar) zifiri karanlıkta, yanlarına hiç kimse girmeden bekliyorlardı. Dolayısıyla, Williams'ın intihar etmek için vakti vardı. Fazladan pek bir şeyi de yoktu zaten. (Eğer doğru

hatırlıyorsam) bir lambanın asılması için kullanılan demir bir çubuk vardı; Williams kendini pantolon askılarıyla buraya astı. Saat kaçta intihar ettiği kesinlik kazanmadı. Kimileri, gece yarısında intihar ettiğini düşündü, öyleyse, tam on dört gün önce zavallı Marr'ın sessiz ailesine dehşetle yıkım saçtığı saatte, dudaklarına kendi elleriyle götürdüğü kâseden şimdi kendisi içmek durumunda kalmıştı.

***

Özel olarak adı geçen M'Keans'lerin olayı da, işleniş koşullarının iki veya üçünde görülen dehşet saçan özgünlük nedeniyle, kısaca hatırlatılmaya değer. Bu cinayetin işlendiği sahne, sanırım Manchester'in birkaç mü dışında bir köy hanıydı; bu özellik onu söz ettiğimiz iş için avantajlı bir konuma sokuyordu ki, olayın iki özendirici etkeni de buradan kaynaklanmıştı. Normal olarak bir han, elbette, çevresinde yoğun bir insan topluluğu akla getirir (bir han işletmenin özündeki neden de zaten budur). Fakat bizim olaydaki han tenha bir yerde, insanlardan uzak durumdaydı, öyle ki herhangi bir saldırı durumunda, çığlıkların ulaşabileceği kuşak içinde kimsenin yardıma koşması beklenemezdi. Ama öte yandan, yakın çevrede oldukça yoğun bir nüfus yaşıyordu. Bunun bir sonucu olarak, bir hayır derneği haftalık toplantıları için bu hanı seçmişti ve topladığı paraları da, han sahibinin gözetimi altında, dernek odasında bırakıyordu. Bu para bir bankaya aktarılıncaya kadar önemli miktarlara, altmış yetmiş pounda ulaşıyordu. Başka deyişle, burada bazı küçük risklere değer bir hazine ve onu ele geçirmeye son derece elverişli bir durum vardı. Bu ilgi çekici koşullar, şans eseri, M'Kean'lerden birinin, ya da ikisinin birden kulağına gitmişti; paradan haberdar olmaları da, ne yazık ki, yaşadıkları büyük bir talihsizlikle

aynı zamana denk gelmişti. Seyyar satıcıydı M'Kean'ler; son zamanlara kadar da, son derece saygıdeğer insanlar olarak tanınıyorlardı; fakat ticari bir darbe nedeniyle mahvolmuşlar, ortak anaparaları da son kuruşuna varana dek eriyip gitmişti. Aniden çöken bu felaket neticesinde umutsuzluğa kapılmışlardı: Küçük mülkleri, büyük bir toplumsal felaket tarafından yutulmuştu, onlar da insanları soyabileceklerine kanaat getirmişlerdi. Dolayısıyla, insanlar arasında avcılık yapmakla, vahşi doğanın adaletini yerine getirdiklerini düşünüyorlardı. Göz koydukları para, birçok kişiden geldiği için, halkın parası niteliğindeydi. Fakat belli ki, soygunun gereklerinden biri olarak göze aldıkları adam öldürme işinin, toplumsal bir temele dayandırılamayacağını unutmuşlardı. Neredeyse çaresiz görünen bir aileyle baş ederken, eğer her şey yolunda gidecek olursa, kendi fiziksel güçleri yeterli gelirdi. Yirmi sekizle otuz iki yaşlan arasında, güçlü kuvvetli, genç erkeklerdi ikisi de; boylan ortalamanın altındaydı; göğüsleri, omuzlan genişti; Vücutları organlarının ve eklemlerinin simetrikliği açısından o kadar düzgün ve biçimliydi ki, idamlarından sonra cesetleri -birer heykel gibi seyredilmek üzere- Manchester Hastanesinin hekimleri tarafından özel olarak sergilendi. Saldırmayı planladıkları ev halkı ise şu kişilerden oluşuyordu: 1. Han sahibi, göbeklice bir çiftçi; onu, soyguncular tarafından yeni kullanılmaya başlayan ve *hokuslama* adı verilen bir numarayla, yani içkisine gizlice afyon ruhu karıştırarak, saf dışı etmek niyetindeydiler. 2. Hancının karısı. 3. Genç bir hizmetçi kadın 4. On iki-on dört yaşlarında bir oğlan. Başlıca tehlike, olasılıkla iki çıkışlı evin içine dağılmış durumdaki bu dört kişiden en az birinin kaçmayı başarıp, çevredeki yollan daha iyi bilmesi sayesinde, dört yüz metre uzaktaki evlerden birine olayı haber vermesiydi. M'Keans'ların son karan,

işin görülüş biçimini koşulların kılavuzluğuna bırakmaktı. Fakat, başarı için birbirine yabancıymış gibi görünmelerinin şart olduğunu düşündüklerinden, eylemlerinin ana hatlarını önceden oturup belirlemeleri de gerekiyordu; çünkü bu plana göre, ailenin gözünün önünde birbiriyle konuşmak, görüşmek ciddî kuşkular uyandırabilirdi; Bu taslak en az bir cinayet içeriyordu, bu kadarı kararlaştırılmıştı; fakat, daha sonraki davranışlarına bakılırsa, bunun dışında, son amaçlarının gerektirdiğinden daha fazla kan dökülmesini istemedikleri açıkça belli oluyordu.

Kararlaştırdıkları gün, köy hanına ayrı ayrı, farklı saatlerde geldiler. Biri öğleden sonra saat dört gibi erken bir saatte gelmişti; diğeriyse yedi buçuğa kadar ortalarda görünmedi. Birbirlerine resmi, çekingen tavırlarla selam verdiler; zaman zaman, yabancıların yaptığı gibi birkaç söz söylüyorlardı, samimileşmeye niyetleri yokmuş gibi görünüyordu. Fakat kardeşlerden biri, Manchester'dan saat sekizde dönen hanayla neşeli bir muhabbete başladı: Adamı bir kadeh punç içmeye davet etti; hancının odada olmadığı bir anı fırsat bilerek de, punçun içine bir kaşık afyonruhu attı. Bir süre sonra saat onu vurdu; bunun üzerine M'Kean kardeşlerin büyüğü yorgun olduğunu söyleyerek odasına çıkarılmayı istedi: Her iki kardeş de, hana varır varmaz birer yatak kiralamışlardı. Bunun üzerine, zavallı hizmetçi kız, elinde merdivenleri aydınlatacak bir mumla ortaya çıktı. Bu kritik anda, aile üyelerinin konumlan şöyleydi: İçtiği korkunç uyuşturucunun etkisiyle sersemleşmiş olan hana, divana uzanmak amacıyla, salonun yanındaki ayrı bir odaya çekilmişti: Adamın şansına, katiller ona tamamen etkisiz hale getirilmiş gözüyle bakıyordu. Evin hanımı kocasıyla uğraşıyordu. Böylece, genç M'Kean salonda yalnız kalmıştı. Yavaşça ayağa kalkarak, birilerinin üst kattaki yatak odasından kaçmasını

engellemek için, kardeşinin az önce çıktığı merdivenin başına geldi. Hizmetçi büyük M'Kean'i söz konusu odaya götürdükten sonra, oradaki -biri oğlan tarafından daha şimdiden yan yana işgal edilmiş, diğeriyse boş olan- iki yatağı işaret etti: Yataklarda, üzerinde anlaşacaktan bir düzenleme uyarınca, iki yabancının geceyi geçireceğini düşünmüştü. Bunları söyledikten sonra, M'Kean'e mumu verdi; o da onu hemen masanın üstüne bıraktı; sonra, odadan çıkmak üzere olan kıza mâni olarak, ellerini onu öpmek istiyormuş gibi bir hareketle, boynuna koydu. Kız da besbelli böyle bir şeyi beklemişti, kaçınmaya çalıştı. Ensesini kavrayan hain elde bir ustura olduğunu farkedince duyduğu dehşet tahmin edilebilir. Bir anda boğazı kesilen zavallı kızcağız çığlık bile atamadan cansız yere yığıldı. Yataktaki oğlan uyumuyordu, bütün olanlara tanık oldu ama boş bulunup tepki vermedi, hemen gözlerini kapayacak kadar soğukkanlı davranabildi. Katil hızla yatağa yaklaşıp çocuğun yüz ifadesini inceledi; bundan tatmin olmayınca, heyecanlı olup olmadığını kalp atışlarından anlamak üzere, elini göğsüne koydu. Korkunç bir sınamaydı bu: çocuğun uyur gibi yaptığı kuşkusuz hemen anlaşılacaktı. Ama tam bu sırada, birdenbire insanın kanını donduran bir manzara katilin dikkatini başka yöne çevirdi. Boğazı kesilen kız bir hayalet sessizliğiyle ağır ağır kalkmış, bir iki adım atıp kapıya doğru yönelmişti. Katil de dönüp onun peşinden koştu. Tam o sırada, canını kurtarmak için tek şansının bu sahne devam ederken kaçmak olduğunu anlayan oğlan yataktan fırladı. Merdivenin üst başındaki sahanlıkta bir katil vardı, alt başında ise öteki: çocuğun en küçük bir kaçma şansı bile olabilir miydi bu durumda? Ama o bütün aksilikleri en doğal yoldan aşmayı becerdi. Korkunun verdiği gözüpeklikle, sol elini tırabzana dayayıp sıçradı ve uçar gibi, tek basamağa bile dokunmadan merdiveni

indi. Böylece katillerden birini başarıyla geçmiş oluyordu; ama ötekinden de sıyrılmak gerekiyordu, ani bir rastlantı olmasaydı bunu kesinlikle başaramayacaktı. Hana kadın hizmetçinin hafif inlemesini işitip telâşlanmış, odasından fırlayıp kızın yardımına koşmuş, fakat merdivenin dibinde genç M'Keans tarafından yakalanmıştı ve şu anda onunla boğuşuyordu. Bu ölüm kalım mücadelesinin kargaşasından yararlanan oğlan, yanlarından rüzgâr gibi geçip -gene talih eseri- mutfağa yöneldi; orada dokunur dokunmaz açılan bir sürgüyle kapanmış bir arka kapı vardı; bu kapıdan fırladığı gibi tarlaların arasına daldı. Fakat bu anda, zavallı kızın ölmesi nedeniyle, büyük kardeş çocuğu takip etmeye müsait hale gelmişti. Sayıklamaları esnasında aklından geçen görüntünün, haftada bir kez toplanan kulüple ilgili bir görüntü olduğuna şüphe yok. Derneği toplantı halinde görmüştü kuşkusuz; yardım bulmak, güvenliğini sağlamak için sendeleye sendeleye bu odaya gelmişti; odaya girmiş, fakat kapının hemen önünde bir kez daha yere yığılarak son nefesini vermişti. Kızı yalandan takip etmiş olan katil, şimdi çocuğu takip etmek için serbest kaldığım fark etti. Bu kritik anda, her şey kazanılabilir ya da kaybedilebilir; çocuk yakalanamayacak olursa, iş heba olacaktı. Dolayısıyla, kardeşiyle ev sahibesinin yanından hiç duraklamadan geçip, açık kapıdan çıkarak tarlalara fırladı. Tek bir saniye gecikmişti belki de. Çocuk da, herkesin görebileceği yerlerde koşmaya devam ederse, güçlü bir genç adamdan kurtulma şansının hiç olmayacağının gayet iyi farkındaydı. Bu nedenle, bir hendeğe seğirterek balıklama içine atladı. Katil en yakınındaki hendeği hiç acele etmeden gözden geçirmeyi göze alsaydı -beyaz gömleği yüzünden göze çarpan- çocuğu kolayca bulabilirdi. Fakat çocuğun kaçmasına ilk anda mâni olamadığı için morali bozulmuştu. Geçen her saniyeyle

birlikte de, umutsuzluğu artıyordu. Çocuk kaçmayı sahiden başarıp civardaki çiftlik evlerinden birine ulaşmış olsa, beş dakika içinde bir arama ekibi toplanabilirdi; tarlaların arasındaki patikalara aşina olmayan kendisiyle kardeşi için de birileri tarafından durdurulmadan kaçmak daha şimdiden zorlaşmış olabilirdi. Dolayısıyla, kardeşini de çağırıp kaçmaktan başka çare kalmamıştı. Ev sahibesinin, epey hırpalanmış olmasına rağmen canını kurtarması, nihayetinde de iyileşmesi bu sayede oldu. Hana ise, hayatını, kendisini sersemleten içkisine borçluydu. Şaşkına dönmüş katiller ise, o korkunç suçu yok yere işlemiş olduklarını bilmenin verdiği mutsuzluğa kapılmıştı. Aslına bakılırsa, kulüp odasına giden yol müsait hale gelmişti o sırada; hazine dolu kutuyu alıp götürmek için, herhalde kırk saniye kâfi gelirdi; kutu sonradan rahatça kırılıp içindekiler talan edilebilirdi. Fakat yollarını kesecek düşmanların korkusu yüreklerine sinmişti; -kendilerini saklanan çocuğun altı ayak yakınından geçiren- bir yolu tutup kaçtılar.

O gece Manchester'den geçtiler; gün ışıyınca, suçlu girişimlerinin sahnesinden yirmi mil uzakta bir korulukta uyudular. İkinci ve üçüncü günler, gece gidip gündüz dinlenerek, yollarına yaya devam ettiler. Dördüncü sabah güneş doğarken Westmoreland'da Kirby Lonsdale yalanlarında bir köye giriyorlardı. Doğru yollarından bile bile ayrılmış olmalıydılar, zira gitmek istedikleri yer, memleketleri olan Ayrshire iliydi; buranın normal yolu ise Shap, Penrith ve Carlisle'den geçiyordu. Olasılıkla, otuz saatten beri bütün hanlara ve yol üstündeki meyhanelere onların eşkalini ve giyimlerini betimleyen el ilânları dağıtmakta olan posta arabalarına yakalanmamağa çalışıyorlardı. Belki de bir plan gereği, bu dördüncü sabah, köye on dakika arayla girmek üzere, birbirinden ayrılmışlardı. Yorgun ve

bitkindiler, ayaklan şişmişti. Bu durumda yakalanmadan kolaydı. Bir demirci onları sessizce gözetleyip görünüşlerini el ilanlarındaki betimlemelerle karşılaştırmıştı. Böylece, kolayca yakalanıp ayrı ayrı tutuklandılar. Lancaster'de yargılanıp hüküm giymeleri de fazla gecikmedi. Ve, o günlerde, doğal olarak idam edildiler.

Aslında, onlar bir cinayet eksik veya fazla diye amaçlarından dönecek kişiler olmamakla birlikte, kan dökmeyi mümkün olduğu kadar sınırlı tutmak kaygınını taşıdıktan açıkça belli olduğundan, durumları, bugün hafifletici sebep sayılan şeylerin koruma sınırının o kadar içine düşüyordu ki... Dolayısıyla, onlarla Williams adlı canavar arasında dağlar kadar fark vardı. MKean'lerin ikisi de darağacında can verdi: Williams ise, söylediğim gibi, canım kendi elleriyle aldı; o devrin kanunları uyarınca da, kalbine bir kazık çakılmış olarak bir quadrivium'un ortasına, başka bir deyişle, dörtyolun (Williams vakasında, dört sokağın) kesiştiği kavşağa gömüldü. Şimdi huzursuz Londra'nın gürültüsü, ebediyen üzerinden akacaktır!

THOMAS DE QUINCEY

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet

Bir cinayete canavarca gerçekleştirilmiş bir eylem değil de, titizlikle tasarlanmış bir sanat eseri, katile ise bir sanat üstadı olarak bakılabilir mi? Üç bölümden oluşan Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet isimli denemesinde Thomas De Quincey, ahlâkçılıktan sıyrılarak, 'cinayeti' her ayrıntısı ince ince düşünülmüş bir sanat eseri olarak değerlendiriyor. Bunu yaparken de, aynı zamanda şiddetle sanatsallığı harmanlayarak allak bullak ettiği okuyucuyu kendisine insani sorular sormaya itiyor. Polisiye edebiyatın en çarpıcı örneklerinden biri olan bu sürükleyici eser sadece aykırı bakış açısıyla değil, aynı zamanda şiirsel diliyle de dikkat çekiyor.

0869463
AHZ
0869463 AHZ

9 786055 752583